

JAVISKO

časopis pre amatérské divadlo a umelecký prednes | www.nocka.sk

**ERIK
KRIŠŠÁK**

Aké plány a vízie má
nový riaditeľ NOC?

**DIVADLO
ZRAKÁČ**

Príklad porozumenia pocitov
slabozrakých a nevidiacich

**DIVADELNÝ
VAVRÍN**

Srbský festival
čelí kríze diváctva

NÁRODNÉ
OSVETOVÉ
CENTRUM

456 | december 2022 • 4 €

**ČO S PREDNESOM
NA ŠKOLÁCH?**

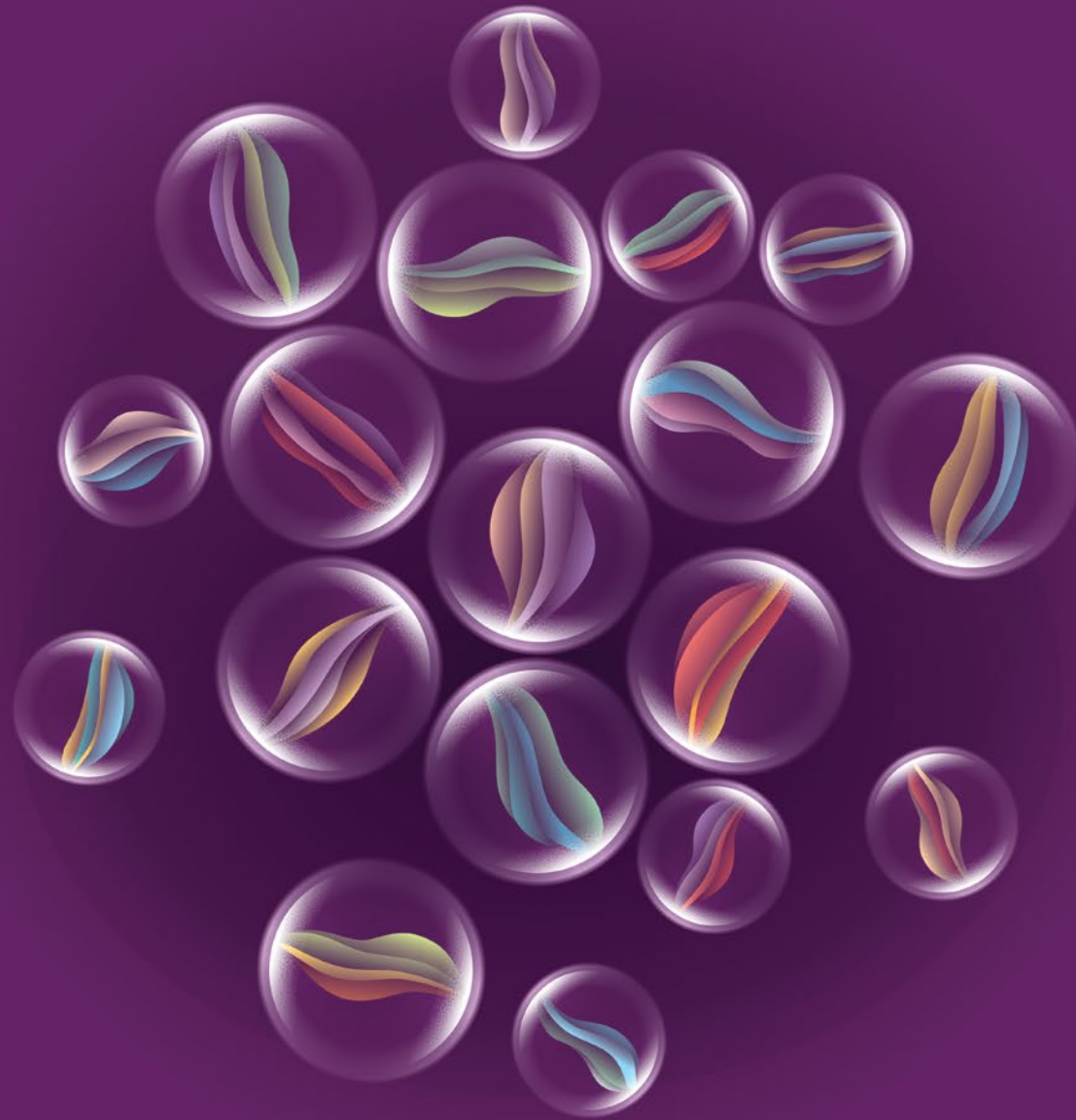
V ankete odpovedajú
pedagógovia a pedagogičky

ROZVOJ
DRAMATICKEJ
VÝCHOVY
**PREČO VZIAŤ
TRIEDU DO
DIVADLA?**

TVOR·BA 2023

IV. ročník multižánrového festivalu tvorivosti

www.tvor-ba.sk

9. – 12. marec 2023
Bratislava-Staré Mesto

NÁRODNÉ
OSVETOVÉ
CENTRUM

Umením smerom k poznaniu

Vzdelávanie je v móde. Odvšadiaľ počúvame, ako môžeme pomocou webinárov či online workshopov získať kompetencie, tímové schopnosti, pozitívny prístup k inováciám či komunikačnú pohotovosť. Rakúsky profesor a filozof Konrad Paul Liesmann opisuje tento trend vo svojej knihe Vzdelávanie ako provokácia (2017) ako zdanlivý všeliek, ktorý podľa mnohých vyrieši všetky problémy – od chudoby po boj proti terorizmu. Autor sa, naopak, snaží zachytiť samotnú podstatu toho, čo dnes znamená byť „vzdelaným človekom“, ktorý namiesto poznania a sebapoznávania má v súčasnosti skôr ovládať interaktívnu tabuľu či najnovšie algoritmy. Tvrdí, že dnes by bolo revolučnou požiadavkou tento stroj zastaviť a venovať sa kontemplácii, pokoju a spomaleniu, teda atribútom, ktoré v mnohom naplňajú rôzne druhy umenia.

Na Slovensku nás dlhodobo spája kolektívna frustrácia zo stavu nášho školstva a vzdelávania budúcich generácií. Situácia po pandémie naše negatívne pocity iba násobí. Výsledky PISA hovoria samy za seba: úroveň žiakov a žiačok v hodnotení dlhodobo klesá. A viera, že zavedenie najnovších digitálnych technológií do vyučovacieho procesu povedie k pedagogickej inovácii v sociálnom zmysle, sa ukazuje ako klamlivá nádej. Čo v tom zmôže umenie?

Keď sme v Javisku 1/2021 načrtli problematiku vzdelávania v divadle a divadlom, razom sme zistili, že si táto téma žiada širšiu pozornosť. Slovenské divadelné prostredie stojí iba na začiatku dramatickej edukácie a chýba nám systematická a štrukturálna podpora. Základné umelecké školy navštevuje ročne okolo 100 000 detí, pričom literárno-dramatické odbory patria k najmenej navštevovaným. Ak chce dnes nejaký pedagóg alebo pedagogička vziať svoju triedu do divadla či na kultúrne podujatie, často táto iniciatíva zlyháva pre nedostatok financií, nežičlivé vedenie školy či organizačné problémy. Zároveň žiaci a žiačky nie sú dostatočne motivovaní, aby v sebe objavovali kreativitu a poetické čítanie. Učitelia síce vyžadujú, aby sa naspamäť naučili prvý odstavec romantickej básne Mor ho!, no sám si nepamätám, či ma moja slovenčinárka namiesto literárnej histórie viedla k tvorivému písaniu.

Aké možnosti však ponúka didaktika lyriky učiteľom a čo podnecuje v triedach? Ako všade požadovaný tlak na výkonnosť a produktivitu nariadiť básnickým snením a tvorivým optimizmom? Na tieto otázky sa v tomto čísle pokúsili v ankete odpovedať pedagógovia a pedagogičky, ktorí sa dlhodobo venujú umeleckému prednesu a pravidelne sa úspešne zúčastňujú na

Hviezdoslavovom Kubíne. O potrebe kvalitného vzdelávania rozprával aj novovymenovaný riaditeľ Národného osvetového centra Erik Kriššák, rozhovor pripravila Alexandra Štefková. O novej edukatívnej iniciatíve Divadelného ústavu v spolupráci so združením EDUdrama nás informovala Barbora Jurinová a hlbší vhlád do problematiky vzdelávania divadlom vám prinášame v reportáži o 4. ročníku konferencie Divadlo pre deti, ktorú organizuje prešovské kultúrne centrum Viola. Divadelná kritička Dominika Dudášová viedla rozhovor s hercom a s režisérom divadla nevidiacich a slabozrakých Zrakáč, ktoré patrí medzi aplikované formy divadla a môže byť inšpiráciou inklúzie či dokonca plnohodnotnej spolupráce medzi ochotníckym a profesionálnym divadlom.

Divadelná a recitačná jeseň nebola skúpa ani na viaceré úspešné prehliadky a súťaže. V poslednom tohtoročnom čísle vám prinášame hneď niekoľko príspevkov o divadelných podujatiach v Španielsku, vo Vojvodine, v Brezne, Tlmačoch či v Košiciach a o medzinárodnom festivale poézie vo Valašskom Meziříčí. Taktiež pokračujeme v publikovaní nových divadelných hier v rubrike Malý repertoár. Tešiť sa môžete na druhú víťazku celoštátnej súťaže dramatickej tvorby neprofesionálnych autorov a autoriek Žatva drámy Zuzanu Dovičákovú a jej hru Uterus. Nechýbajú ani inšpiratívne tipy na literatúru v rubrike Do knižnice. Toto číslo reflektuje aj obdivuhodné úsilie našich predchodcov. Pomyselnú trilógiu o divadle v Prešovskom kraji uzatvára Alžbeta Verešpejová a dočítate sa hneď o dvoch výnimočných výročiach vzniku divadla – v Brezne a Kozárovciach.

V závere roka 2022 vás chceme informovať, že aj časopis Javisko čakajú od budúceho roku štrukturálne zmeny. Aby sme boli ešte dostupnejší, aktuálnejší a obsahovo bohatší, bude Javisko transformované na internetový portál, ktorý bude naďalej zhromažďovať dostupné informácie o dianí v ochotníckom divadle a umeleckom prednese a vytvárať komunitu aktívnych prispievateľov a čitateľov. Viac informácií sa dozviete na webovej stránke www.nocka.sk.

V mene redakčnej rady i celého Národného osvetového centra vám, ctení čitatelia a čitateľky, prajeme všetko dobré do roku 2023. •

Jakub Molnár
šéfredaktor
časopisu Javisko
FOTO | Dorota Holubová

Veronika Dianišková

MY – UPROSTRED

Sú správy, ktoré neunesú vlastnú váhu a vkradnú sa (neúprosne) do ďalších dní. Máme strach: z vojny a z nich. On v bytoch roztláča steny, usídľuje sa do puklín a prázdnych izieb. Niekoľko príde, niekoľko nepríde, varíme kávu a čaj, v presnom poradi.

Opieraš sa chrbtom o stenu. Prídu, neprídu? Občas nás vyplaší šuchot peria, otázky stratia hrot, vzduch sa na okamih znovu rozbehne.

Prevedieš ich cez nebezpečné chvíle, keď sa láme deň a ešte nie je jasné, kam sa podeje. Skutočnosť nás vynecháva a nepýta sa na nič. Ani my.

Báseň vybrala Renata Jurčová,
zdroj Správy z nedomovov 2017,
vydavateľstvo Modrý Peter

STUDEO.NOC
ARCHÍV · KNIŽNICA · ŠTUDOVŇA

Nájdete nás na 1. poschodí v budove NOC
na Námestí SNP 12 v Bratislave.

Študovňu tvoria dve časti:
špecializovaná knižnica a digitálna bádateľňa.

Ich obsahovým zameraním je najmä
neprofesionálne umenie a kultúra,
dejiny osvety, neformálne umelecké
a občianske vzdelávanie.

Knihy aj digitálne objekty
sa u nás študujú prezenčne.

www.studeo.nocka.sk

Tešíme sa
na vás!

V Javiske 2/2022 sme publikovali báseň čísla
s nesprávnou copyrightovou doložkou.
Správne má byť: © Vladimír Reisel (dedičia) / LITA, 2022.
Za chybu sa ospravedľujeme.

JAVISKO 4/2022 | Ročník LIV. | Periodicita: 4× ročne | Vyšlo: december 2022 | Cena: 4 €
Vydavateľ: Národné osvetové centrum | Námestie SNP 12 | 812 34 Bratislava | IČO: 164 615 | press@nocka.sk
Vedúca vydania: Alexandra Žilavá | Šéfredaktor: Jakub Molnár | Redakčná rada: Jaroslava Čajková, Katarína Mišíková Hitzingerová,
Renata Jurčová, Jozef Krasula, Lucia Hromníková, Matej Moško, Alexandra Štefková
Na čísle spolupracovali: Ján Fakla, Ján Chrtan, Barbora Jurinová, Miriam Kičiňová, Elena Knopová, Martina Koval Majerníková,
Jana Mikitková, Ladislav Mráz, Alžbeta Verešpějová
Fotografie: Roman Adamják, Jakub Baláž, Katarína Baranyai, Jozef Bedej, Patrik Blizniak, Ján Fakla, Jakub Jančo, Ľuboš Kotlár,
Igor Kozíak, Filip Lašut, Michal Lašut, Andrej Majerčík, Gabriela Makayová, Andrea Miháľová, Jana Mikitková, Dejan Valek,
Zdeněk Smolka | Jazyková úprava: Nadežda Sekelová, Katarína Vrablicová | Grafická úprava: Radoslava Lončíková

Tlač: Bittner print, s. r. o., Ivanská cesta 2C, 821 04 Bratislava, www.bittner-print.com
Registrácia: ISSN 0323 – 2883, EV 3055/09 | Fotografia na obálke: Katarína Baranyai

Obsah

BÁSEŇ ČÍSLA

04 Veronika Dianišková: My – uprostred

TÉMA ČÍSLA

31 Klasika v grafickom románe alebo ako na divadlo v škole

32 Možnosti ciest umeleckého prednesu

36 Vzdelávanie divadlom

ROZHOVOR

05 Erik Kriššák, riaditeľ NOC

20 Pavol Viecha a Peter Zbranek, Divadlo Zrakáč

FESTIVALY, PREHLIADKY, SÚŤAŽE

10 Reštart memoriálu bratov Držíkovicov v Timačoch

12 Čierna ovca festivalu Divadelná Chalupka

14 Od interpretácie umeleckého textu k aktuálnej výpovedi

18 Pestrá prehliadka

MALÝ REPERTOÁR

24 Zuzana Dovičáková: Uterus

Z DEJÍN REGIÓNŮV

38 Náhl'ad do ochotníckeho divadla Prešovského kraja III.

ZA HRANICU

08 Veľ'trh súčasného španielskeho divadla vs. tradičné býčie zápasy

16 Divadelný vavrín stráca publikum

VÝROČIA

44 Divadelný súbor Jána Chalupku mesta Brezno storočný. Či!?

48 Divadlo v Kozárovciach oslavuje 100 rokov

DO KNIŽNICE

50 Čo si videl, nevidel si...

50 Feministické divadlo a jeho slovenská cesta

„Čaká nás náročné obdobie,“ hovorí v rozhovore novovymenovaný generálny riaditeľ Národného osvetového centra Erik Kriššák. Dočítate sa o víziách, ale najmä výzvach, o transformácii časopisu Javiske či novom financovaní prehliadok a súťaží.

ALEXANDRA ŠTEFKOVÁ • FOTO | Jakub Jančo, Michal Lašut

S väčšinou osviet
máme dobré
a korektné vzťahy
a našu spoluprácu
vnímam pozitívne.

Národné osvetové centrum nadviazalo
na tradíciu svojho predchodcu – Osvetového
ústavu. Dá sa v dnešných zmenených
časoch z tejto tradície čerpať?

Z každej tradície sa dá čerpať, určite aj
z Osvetového ústavu, ale my sa teraz ako
Národné osvetové centrum snažíme ísť
progresívne dopredu.

V čom je podľa vás prínos amatérskej
umeleckej činnosti v časoch, keď na
Slovensku existuje množstvo vyspelých
profesionálnych telies, agentúrnych
umeleckých aktivít i poloprofesionálnych
skupín, často žijúcich z grantových
systémov?

Umelci, ktorí sa venujú amatérskej
umeleckej tvorbe, majú výhodu v tom,

že nie sú odkázaní na peniaze z grantov
alebo na pomoc od štátu, ak nastane
ťažšie obdobie, akým bola napríklad
pandemická kríza. My podporujeme tých
ľudí, ktorí sa umením profesionálne neživia,
ale trávia svoj voľný čas tvorivým kultúrnym
vyžitím. Veď nakoniec aj drvivá väčšina
profesionálov pochádza z amatérskeho
prostredia, väčšina sa umeniu začala
venovať už v detstve. Podstatné nie je to,
že človek sa stane profesionálnym
umelcom, ale aby tvoril.

Aké je postavenie Národného osvetového
centra vo vzťahu ku kultúrnym osvetovým
strediskám, ktoré majú nielen rôzne názvy,
štatúty, ale aj poslanie? A ako hodnotíte
vzájomnú spoluprácu?

Národné osvetové centrum je metodické pracovisko, snažíme sa formovať smer politik a vízií, ktoré sú dané zo zákona, ale je na nás a na všetkých osvetároch, aby sme si povedali, čo je dôležité, čo chceme a čo potrebujeme. S väčšinou osviet máme dobré a korektné vzťahy a našu spoluprácu vnímam pozitívne. Je prínosné, ak ťaháme za jeden povraz. Avšak v rámci legislatívnych zmien sa sústava osvetových stredísk trochu rozbila a transformácia nebola riadne ukončená. Malo by sa na tom ďalej pracovať, lebo potom vznikajú problémy, napríklad keď zriaďovatelia tlačia osvetu, aby si hľadali dodatočné zdroje na svoju hlavnú činnosť, ktorú majú vykonávať zo zákona, čo nie je úplne dobré.

Je dôležité, aby ľudia, ktorí sa v regiónoch chcú venovať umeleckej neprofesionálnej činnosti, mali nejaké odborné zázemie a mohli rásť.

Od roku 2020 ste boli poverený vedením Národného osvetového centra, od novembra tohto roku ste riadne vymenovaný na základe odporúčania výberovej komisie. V akej kondícii bola inštitúcia pred dvomi rokmi a v akej je dnes?

V čase, keď som sem prišiel, bola inštitúcia na akomsi rázcestí a podaktorí aj uvažovali, či by nebolo dobré ju zrušiť. Dúfam, že takéto úvahy už máme za sebou a opodstatnenie toho, že sme de facto jediná štátna inštitúcia, ktorá systematicky podporuje kreatívnu a umeleckú činnosť širokej verejnosti, je dôležité.

Nastúpil som v neštandardnom období, v čase rôznych lockdownov, prešli sme niekoľkými pandemickými vlnami, čo, samozrejme, ovplyvnilo aj našu činnosť. Dlhé obdobie som sa nemohol zúčastňovať na našich podujatiach a ani sme ich nemohli robiť v štandardnej podobe. Pozitívne však vnímam, že sa aspoň niečo urobilo, lebo hrozil kolaps kultúry. Osobne si myslím, že následky budeme pociťovať ešte veľmi dlho. Určite toto obdobie ovplyvnilo najmä

umelecké kolektívy a súbory, tie nemali kde skúšať, nemohli sa stretávať a už vôbec nie účinkovať pred publikom.

Aktuálne vidíme, že je menej kolektívov, niektoré súbory zanikli a ten „nábeh“ môže trvať aj niekoľko mesiacov až rokov. Bohužiaľ to vidíme aj na návštevnosti našich podujatí. Ľudia si akoby za tie dva roky zvykli, že všetko sa dá robiť z pohodlia domova. Ten návrat do divadiel a ku kultúre bude náročný. A hlavne v súčasnej zložitej finančnej situácii.

V akej zložitej finančnej situácii sa nachádza Národné osvetové centrum?

Prežívame. Fungujeme na základe kontraktu ako príspevková organizácia, vlastné príjmy išli hlboko dole aj vinou pandemickej krízy a vojny na Ukrajine. Kontrakt je rovnaký už niekoľko rokov, a teda nereflekтуje vývoj cien alebo aktuálnu infláciu. Realita je taká, že máme menší rozpočet aj z dôvodu spomínaných nižších príjmov, ale ceny stúpajú.

Vo svojej prezentácii pred výberovou komisiou ste povedali, že Národné osvetové centrum je personálne poddimenzované. Prečo si to myslíte a ako by ste túto situáciu chceli riešiť?

Najmä vzhľadom na veľké množstvo našich podujatí a tri veľké festivaly (Scénická žatva, Folklórny festival Východná a TVOR•BA) máme málo zamestnancov. Musíme realizovať aj osvetovú činnosť, teda venovať sa aj vzdelávaniu, nielen byť vykonávateľom a manažérom podujatí. Keď má jeden človek viacero kumulovaných funkcií, výsledkom je vždy to, že robí všetko čiastočne alebo sa sústredí iba na niečo a ostatné vynecháva. V minulosti bolo viac odborných pracovníkov, ktorí robili veci súvisiace priamo s hlavnou činnosťou našej organizácie. Určite nebude na škodu, ak budeme robiť viac vecí, s ktorými sme začali aj počas lockdownov, napríklad podcasty, online streamy. Ale aj na to treba viac ľudí. Bude to však pomalý proces a bude to ťažké, no bol by som rád, keby počet odborných pracovníkov narástol.

„Navštívil som takmer všetky naše celoštátne súťaže a festivaly, pretože som chcel vidieť, ako prebiehajú, a zoznámil som sa s mnohým ľuďmi.“

FOTO | Jakub Jančo

.....”

Aktuálne vidíme, že je menej kolektívov, niektoré súbory zanikli a ten „nábeh“ môže trvať aj niekoľko mesiacov až rokov. Bohužiaľ to vidíme aj na návštevnosti našich podujatí.

.....”
Musíme realizovať aj osvetovú činnosť, teda venovať sa aj vzdelávaniu, nielen byť vykonávateľom a manažérom podujatí.

Finančná podpora na digitalizáciu kultúrneho dedičstva, na ktorom ste sa podieľali, sa pozastavila. Akým spôsobom to ovplyvní proces digitalizácie a sprístupňovanie kultúrneho dedičstva?

Osobne si myslím, že zrušenie procesu digitalizácie nebolo dobrým rozhodnutím hlavne z dlhodobého hľadiska. Keď sa preruší, bude veľmi ťažké pokračovať. Najmä vzhľadom na vývoj technológií sa môže veľmi ľahko stať, že stratíme tie dáta, ktoré už zdigitalizované sú, a nebudú čitateľné. Jeden z mojich cieľov je pokračovať v tom, čo sa začalo, a preto hľadáme spôsoby financovania cez rôzne projekty alebo granty. Ak mi v 21. storočí niekto povie, že digitalizácia nie je prioritou, mám obavu, že sa potom dlhé roky nebude robiť nič.

Už ako poverený vedením inštitúcie ste navštívili snád' všetky jej hlavné podujatia aj Scénickú žatvu 100, ktorá bola oslavou 100. výročia vrcholného festivalu neprofesionálneho divadla a umeleckého prednesu. Aký máte z nich dojem a akú úlohu podľa vás zohrávajú pre spoločnosť?

Áno, navštívil som takmer všetky naše celoštátne súťaže a prehliadky a festivaly. Chcel som vidieť, ako prebiehajú, a zoznámil som sa s mnohým skvelými ľuďmi.

Scénická žatva podľa mňa vyšla veľmi dobre, aj čo sa týka hlavného programu a rôznych sprievodných akcií. Aj návštevnosť bola výborná. O ďalších sto rokov to bude zase vyzeráť inak, uvidíme (smiech). Podstatné je, že sa tam stretávajú divadelné súbory, ľudia, ktorí sa zaujímajú o divadlo a radi sa na žatve stretávajú. Aj takto budujeme komunitu, ktorá je veľmi dôležitá, pretože generuje aj návštevníkov profesionálnych divadiel.

Osvetový ústav a Národné osvetové centrum v minulosti vydali viacero pozoruhodných knižných titulov. Aká je budúcnosť edičnej činnosti? A aký osud chystáte časopisu Javisko, ktorý so svojimi predchodcami vytvoril cennú tradíciu odborného divadelného časopisu?

1.
Viac o jednom z projektov digitalizácie NOC na: <https://bit.ly/3EOpnyk>

Záber zo slávnostného udeľovania ocenení na jubilejnej Scénickej žatve v roku 2022. V pozadí časť poroty (zľava Jozef Ciller, Diana Laciaková a Ján Šimko).

FOTO | Michal Lašut

Tlačené médium samo osebe je výrazne na ústupe. Časopis Javisko máme preto v pláne výrazne transformovať na tzv. webový časopis. To by mohlo pomôcť aj aktuálnosti obsahu a väčšiemu počtu príspevkov. Možno vyjde raz ročne akási ročenka v tlačenej podobe, ale to nechám na odborníkoch, nebudem o tom rozhodovať ja od stola. S formou sa musíme pohnúť ďalej, ale bez toho, aby sa stratila kvalita obsahu.

Pravidelná edičná činnosť NOC-ky už takmer zanikla, sem-tam vyjde nejaká publikácia. Tento rok sme napríklad vydali zbierku piesní pre detské spevácke zbory Voláme vás! alebo publikáciu Festival festivalov k 100. výročiu Scénickej žatvy. Bol by som rád, ak by sme mohli vydávať aj ďalšie odborné publikácie. Nevieť však teraz povedať, kedy a či to bude možné.

Čo je teraz vašou najväčšou výzvou?

Najväčšou výzvou pre mňa je nastaviť akési nové smerovanie inštitúcie. Nevnímam činnosť NOC-ky ako nejakú jednorazovú vec na pár mesiacov, ale dávam si dlhodobejšie ciele. Jedným z nich je, aby inštitúcia bola odborne dostatočne zabezpečená, aby v maximálnej možnej miere mohla robiť to, prečo vznikla. Chcel by som Národné osvetové centrum viac zapojiť aj do diania v Bratislave, ak sa podarí budovu zrekonštruovať a využiť tak jej potenciál.

Zo zákona nám vyplýva, že máme aj bojovať s negatívnymi spoločenskými javmi a vzhľadom na to, čo sa v našej spoločnosti deje v poslednom období (napríklad vražda LGBTI+ ľudí len preto, že si niekto myslí, že iná orientácia je dôvod na to, aby niekoho zabil), tak sme ako spoločnosť zlyhali. A zlyhala aj osвета. V tejto oblasti by sa malo vyvíjať oveľa viac iniciatívy, pretože zlyhávame najmä v oblasti vzdelávania. Vidíme to aj na tom, aké množstvo ľudí verí hoaxom, neovereným správam, ktoré podnecujú ich hnev a agresiu. Je dôležité zvyšovať kvalitu vzdelávania. Čím vzdelanejší je človek, tým je menej náchylný k tomu, aby sa dal ohľupovať. Je vidieť, že ľudia nevedia čítať s porozumením, chýba im kritické myslenie. Takže aj toto je oblasť, ktorou by sa celé osvetové hnutie malo zaoberať.

A výzva pre NOC? Stále sme v režime prežívania, financie determinujú prakticky všetko. Ale dobrá správa je, že sa novelizoval zákon o kultúrno-osvetovej činnosti a môžeme naše postupové súťaže financovať priamo my. Paradoxne táto zmena nastala v čase veľkej inflácie a uvidíme, akú hodnotu bude mať aktuálny rozpočet budúci rok. Obávam sa, že budeme stále finančne limitovaní. Vedľašším efektom covidu a vojny na Ukrajine je aj to, že počet sponzorov a ľudí, ktorí podporujú umenie, klesá, tiež sami potrebujú prežiť. •

Veľtrh súčasného španielskeho divadla vs. tradičné býčie zápasy

8-členné Z Teatro y la Escalera de Tijera prechádzalo cez historické uličky a v sprievode cirkusových klaunov Ambulante vytvárali skvelú atmosféru.

„.....“
Väčšina inscenácií na veľtrhu bola postavená na slove, teda najmä pre španielske publikum. Tretinovú výnimku tvorili progresívnejšie, pohybové a pouličné produkcie, ktoré viac narábali so znakom, metaforou či artistickým umením.

V dňoch 23. – 27. 8. 2022 sa členovia AND, n. o., Ján Fakla a Jana Mikitková zúčastnili na 25. ročníku medzinárodného veľtrhu divadla Feria de Teatro, ktorý sa koná pravidelne koncom augusta v starobylom meste Ciudad de Rodrigo v provincii Salamanca. Ako vyzerá ponuka a predaj divadla a ako môže divadelný festival pomáhať rozvoju malého mestečka?

JÁN FAKLA, JANA MIKITKOVÁ • FOTO | Ján Fakla, Jana Mikitková

Provincia Salamanca patrí do regiónu Kastília a León, najväčšej kultúrno-historickej autonómnej oblasti Španielska, ležiacej v severnej časti Pyrenejského polostrova blízko portugalských hraníc. Mestečko s tisícročnou históriou a 12 000 obyvateľmi hostilo tento rok na 12 miestach v stredovekom centre, na hradbách, ale aj za bránami a priekopami mesta 47 umeleckých skupín zo Španielska, Portugalska a Brazílie s rozmanitým programom.

Širokospektrálna dramaturgia festivalu sa snažila prezentovať novú umeleckú tvorbu vo všetkých žánroch divadelného umenia (súčasná i klasická činoherné divadlo, tanec, bábkové divadlo, cirkus a pouličné produkcie). Oblúbené boli nielen klasické drámy a romány spracované v modernej scénickej forme, napríklad od Cervantesa (Numancia), Corneilla (Cid), Dumasa (Troja mušketieri), ale aj konverzačné či situačné komédie španielskych autorov, napríklad Si tú te vas (Ak pôjdeš ty), Las que limpian (Chyžné), Champán por las tetas (Šampanské pre prsia), inscenované s náznakovou

scénografiou, historickými alebo štylizovanými kostýmami, ale iba so statickou réžiou. Herci však vynikali kultivovaným hudobno-speváckym a pohybovým prejavom. Väčšina inscenácií na veľtrhu bola postavená na slove, teda najmä pre španielske publikum. Tretinovú výnimku tvorili progresívnejšie, pohybové a pouličné produkcie, ktoré viac narábali so znakom, metaforou či artistickým umením. K takým patrilo vystúpenie piatich akrobatiek z baskickej skupiny Capicua, ktoré sa pokúsili vyjadriť sociálnu tému šičiek džínsov. Svojím telom a akrobaciou tkali neviditeľné nite a prepojenia vzťahov medzi matkami, babičkami, dcérami a spoločníkmi, ktoré dedili remeslo z generácie na generáciu. Bola to citlivá show, ktorej nechýbal nadhľad ani humor. Naopak, duo portugalských poľnohospodárov z DS Erva Daninha sa snažilo v akrobatických kúskoch na vlečke malého rotujúceho traktora prezentovať najmä maskulinitu. Počas svojho pouličného predstavenia Rasto (Nájdene) však neodhadli mieru demonštrácie mužskej sily a pri súboji s traktorom zavarili motor. O čosi metaforickejšia bola trojčlenná cirkusová skupina

About it, ktorá v akrobatickom predstavení Loop s vankúšmi a obrovskou hojdačkou dokázala vyjadriť nielen formu, ale aj príbeh kolobehu života. Progresívne pôsobila aj portugalská divadelná skupina Kopinxas, ktorá v uliciach mesta predviedla živý koncept stereotypného kolobehu života súčasných mestských ľudí z korporátnych firiem. Ich mechanickú chôdzu a rutinnú činnosť v čiernych oblekoch, s kufríkmi v rukách a zvoncami na krku zavraca ako ovce dedinský bača palicou a hvízdáním. Neverbálna pochôdzková inscenácia Trans(h)umanita tak ponúkla aj kritický pohľad na kapitalizmus s jeho odvrátenou stranou duševnej prázdnoty.

Mimoriadne rezonujúca bola bábková monodráma Estación Paraíso (Stanica Raj) divadelnej skupiny La Maquiné. Na vlakovej stanici si stará bábkoherečka na súmraku svojho života nepamätá, čo tam robí. Láska k chýbajúcemu partnerovi je jej jedinou spomienkou a bábkky v starom kufrí sú jej jediným sprievodcom, ako zistiť, kto je a aký je jej ďalší cieľ. Inscenácia veľmi ľudsky postavila publikum pred realitu života, ktorou je staroba, zraniteľnosť, osamelosť, ale aj nevyhnutnosť odovzdať štafetu ďalším. Vynikala nielen úrovňou bábkohereckv, ale aj tým, že oslovovala detskú a dospelé publikum súčasne, čím nastolila ojedinelý medzigeneračný dialóg. Výchovná a vtipná bola tiež vizuálno-futuristická prehliadka virtuálneho múzea s názvom La mejor obra de la historia (Najlepšie dielo v dejinách), ktorou Divadlo Spasmo spojilo divadelné a výtvarné umenie s novými médiami hologramov a viacplošných projekcií. Hra určená pre základné školy predstavila inšpiratívny spôsob, ako pútavo vzdelávať deti o dejinách umenia. O atmosféru festivalu v uliciach mesta sa postarali najmä dve umelecké skupiny. Na úvod veľtrhu urobilo 8-členné Z Teatro y la Escalera de Tijera cez historické uličky a námestia sprievod cirkusových klaunov Ambulante (Pouliční predavači) na čele s princípálom a troma saxofonistami na chodúľoch. Na záver veľtrhu, neskoro večer, zase skupina Scura Plats predviedla veľkolepý Cavaldeath s množstvom pyrotechnických efektov. Hlas Smrti, iskriace figuríny, točiac sa petardy, hluk a farebné ohňostroje rozpútali medzi verejnosťou vlnu eufórie porovnateľnú azda len s býčimi zápasmi, ktoré sa dodnes konajú na tom istom námestí ako divadelný festival.

Výchova nového publika a kreatívny priemysel

Veľtrh už 25 rokov organizuje aj vzdelávacie aktivity a animátorský program Divierteatro pre deti a mládež, ktoré každoročne absolvujú workshopy zamerané na jeden druh umenia, t. r. to bol cirkus, a tiež mnoho dopoludňajších predstavení pre rodiny s deťmi. Týmto spôsobom festival systematicky vychováva k divadlu mladé publikum a aj svojich budúcich spolupracovníkov. Pozoruhodnou črtou podujatia bola vysoká účasť a kultúrna úroveň miestnych divákov a diváčok, ktorí sa na veľtrhu hŕfne zúčastňovali aj napriek vysokému veku či neskorým nočným hodinám. Všetky priestory boli veľmi dobre technicky vybavené (každé s eleváciou hľadiska) a väčšinou obsadené do posledného miesta. Jubilejný 25. ročník bol prístupný verejnosti za nevelké vstupné (v interiéroch 4 – 12 €) alebo zadarmo (v exteriéroch). Uviedol 60 produkcií s celkovou návštevnosťou viac ako 30 000 divákov. Usporiadatelia si kvalitnou organizáciou a atraktívnym programom postupne vychovali publikum, ktoré sa dnes k Ferii de Teatro hrdlo hlási. Akcia prináša

do mesta aj prílev cezpoľného obecnstva, z čoho prosperujú mieste služby (reštaurácie, bary, hotely). Vďaka súčasnému umeniu tak do inak zaspátého, vyprázdneného a prestarnutého mestečka každoročne prichádza život, radosť, energia aj peniaze, čo je dôkazom toho, aký široký prínos môže mať kvalitný festival v pohraničnom regióne. Druhou nosnou udalosťou s podobným ohlasom je už len tristoročný Carnaval del Toro, ktorý udržiava tradície podobne ako Banská Štiavnica Salamandrové slávnosti.

Divadelný veľtrh je sviatkom regiónu Castilla y León. Organizuje ho ministerstvo kultúry, cestovného ruchu a športu, koordinuje Animačné kultúrne združenie CIVITAS v spolupráci s mestskou radou Ciudad Rodrigo a Diputación de Salamanca. Päťčlennému organizačnému tímu na čele s riaditeľom Manuelom J. Gonzálezom Fernándezom pomáha 60 dobrovoľníkov. Akciu podporuje 70 podnikateľských subjektov z mesta a regiónu. Veľtrh je výnimočný najmä tým, že do mesta prichádza aj cca 270 profesionálnych kultúrnych programátorov, agentov, manažerov a kultúrnych pracovníkov z celého regiónu, aby naživo a koncentrovane uvideli najnovšie diela scénického umenia rôznych žánrov a foriem a osobne rokovali s distribútormi a divadelnými spoločnosťami o ich pozvaní do svojho pôsobiska. Tento biznis model reálne funguje ako kreatívny priemysel, nákupcom pomáha pokryť programový dopyt a umelcom predávať ich produkcie. Pre nás boli práve tieto osobné stretnutia na veľkých spoločných stretnutiach najväčším prínosom. Konali sa každý deň popoludní v reštaurácii hotela Mirobriga neďaleko mesta. Tu sa konali prezentácie, intenzívne sme si vymieňali tipy, prospekty a kontakty s mnohými organizátormi, partnermi, umelcami i hosťami, tu sme mali aj neformálne stretnutie s riaditeľom festivalu Manuelom J. Gonzálezom Fernándezom. Získané informácie, skúsenosti i potenciálne produkcie umelcov prispievajú k obohateniu dramaturgie medzinárodného Festivalu AMPLIÓN – Nový kabaret & pouličné umenie, ktorý už sedem rokov organizujeme v Banskej Štiavnici pre naše domáce publikum.

Účasť na medzinárodnom festivale Feria de Teatro v Španielsku z verejných zdrojov podporil Fond na podporu umenia. •

Reštart memoriálu bratov Držíkovcov v Tlmačoch

S vlastnou dramaturgicko-režijnou úpravou Monológov vagíny autorky Evy Enslerovej sa predstavilo Divadlo Paradox z Nových Zámkov v inscenácii Intimný zemepis ženy v réžii Mareka Luptáka.

Bol by to už 30. ročník Divadelných dní pod Slovenskou bránou, keby do jeho kontinuity nezasiahla pandémia. Tá zabránila organizátorom na dva roky usporiadať túto prehliadku neprofesionálneho činoherného divadla dospelých a divadla mladých. Dva roky nie sú dlhý časový úsek, no predsa sa v divadelnom svete aj v ľudských životoch veľa udialo. Presunutý 28. ročník (16. – 18. 9. 2022) teda nastol'oval aj isté otázky: Čo všetko a ako sa zmenilo? Aké to po dvojročnej odmlke bude a kto príde?

ELENA KNOPOVÁ • FOTO | MsKS, Tlmače

Tohto roku sa v hlavnom súťažnom programe predstavilo 7 divadelných súborov z rôznych kútov Slovenska – od Bratislavy cez Liptovský Mikuláš až po Raslavice. Viacerí tvorcovia pritom siahli po komediálnejších či iróniou naplnených tituloch. Žánrovo, tematicky a interpretačne však išlo o zaujímavú a rôznorodú skladbu, ktorou divadelníci a divadelníčky reagovali na potreby a momentálny stav súborov, ako aj na aktuálne spoločenské témy a problémy, ktoré pandémia na istý čas akoby zatienila.

Žánre, témy, výsledky

Divadelný súbor MÚZA z Novej Bane prišiel s ľahkou komédiou Miroslava Mitroviča Polnočné vlámanie v réžii Jána Seleckého. Titul ponúkol jednoduchý modelový príbeh o vedúcom podniku, ktorého počas inventúry prepadne ozbrojený zlodziej. Ukáže sa, že vedúci pracovník má na svedomí spreneveru peňazí a zlodziej mu pomôže jeho problém papierovo vyriešiť tak, aby sa vyhol väzeniu. Situačná komika mala vyplývať z nečakaných stretnutí

postáv (manželka, milenka vedúceho, policajt) a odhalení skutočných motivácií a vzťahov postáv. Réžisér však scénickým riešením priestoru a jednotlivých mizanscén práve ochudobnil hercov o možnosti vzájomných fyzických akcií, z ktorých mohol vyplynúť humor či gag.

S vážnejšou témou sa predstavilo Celkom malé divadlo zo Starého Tekova. Ria a Petr Mészárošovci odohrali pod režijným vedením Valentína Kozarňáka hru Petra Strnada Ako uvariť žabu. Názov hry odkazuje na tzv. syndróm varenej žaby – ak dáte žabu do hrnca s horúcou vodou, vyskočí von, ale ak ju dáte do hrnca s vlažnou vodou a postupne ohrievate, uvarí sa. Hlavná postava Dana od útleho detstva napíňala predstavy a očakávania svojho okolia – otca, ktorý sa nezmieril s tým, že nemal syna, spolužiakov, ktorí ju využívali, partnerov, ktorí ju týrali. Postupne sa podriaďovala čoraz absurdnejším a nenormálnejším podmienkam a správaniu najbližších, ktoré ju napokon priviedli k samovražde. Inscenácia sa vyznačovala mimoriadne zrelými hereckými výkonmi a nápaditými režijnými a scénickými riešeniami. Scénografiu tvorili konštrukcie

dvoch spojených kociek s celofánovými stenami a deliacim závesom. Tie umožnili rýchle striedanie času a miesta a niekoľko pôsobivých výstupov, napríklad zatlačanie Dany do priestoru kocky bublinami z bublifuku, ktoré ju neznesiteľne pália. Ria Mészárošová využila civilné herectvo, každé konanie bolo presne vnútorne motivované a presvedčivé. Či už to bolo Danino detstvo a jej schizofrenická poloha pri hre – prišiel otec, som chlapec, odišiel otec, som dievča –, alebo postupná smrť otrávením, odohraná pred očami publika. Podobne Petr Mészároš suverénne stvárnil niekoľko charakterovo rozdielných postáv. Na ich identifikáciu stačil znak v podobe výmeny čiasti kostýmu či parochne. Nie div, že inscenácia vyhrala hlavnú cenu odbornej poroty zloženej zo zástupcov súťažiacich súborov a rovnako cenu Divácke oko, v ktorej hlasovali diváci a diváčky.

Ďalším vydareným predstavením boli Tri sestry na motívy A. P. Čechova v podaní divadelného súboru NA SKOK z Raslavič. Réžisér Martin Bašista využil ženský potenciál súboru, ich improvizatívne schopnosti a vytvoril originálnu slovenskú podobu tejto hry. Jeho tri sestry netúžili po Moskve, ale oblečené v hrdých šarišských krojoch, obdarené kvetnatou východniarskou rečou, sedeli doma pri vedre, čistili zemiaky a snívali o Amerike. Rok čo rok sa stretali v identickej, postupne konaním viac a viac hyperbolizovanej a ironizovanej situácii. Raz chcela jedna zabiť druhú vedrom, inokedy čítali listy z Ameriky, ostentatívne pili a fajčili cigarety. Keď sa nedá odísť naozaj, nasadli aspoň na imaginárnu mašinu.

Nápaditosť nechýbala ani divadlu Ľahostajňa z Bratislavy pri Najväčšom cigánstve v réžii Mateja Feldbauera, koláži rozprávkových motívov z ľudových práz Samuela Czambela. Tvorcovia využili mnohoraké divadelné prvky a postupy bábkového, tieňového, činoherného divadla či princíp tzv. divadla v divadle. Spájať ich mala úloha predviesť také klamstvo (neuveriteľné situácie a ich riešenia), že mu postava nespokojného diváka neuverí. Inscenácii však chýbala technická zručnosť a mnohé nápady neboli domyslené.

S vlastnou dramaturgicko-režijnou úpravou Monológov vagíny autorky Evy Enslerovej sa predstavilo Divadlo Paradox z Nových Zámkov v inscenácii Intimný zemepis ženy v réžii Mareka Luptáka. Réžisér monológy rozdelil medzi viacero ženských herečiek, ktorým vymyslel vzájomné fyzické akcie v priestore komornej arény. Aranžmány ilustrovali príbeh ženského vnútra cez skúsenosti ženy s jej vagínou – od ochlpenia, menzesu, pohlavného styku, orgazmu až po znásilnenie či pôrod, no nevedokaj vystávala otázka, aký a či problém sa v inscenácii vlastne rieši. Pokiaľ totiž tento typ predstavenia nie je obdarený citel'nou osobnou angažovanosťou herečiek, inscenácia stráca účinok.

Vydareným predstavením festivalu boli Tri sestry na motívy A. P. Čechova v podaní divadelného súboru NA SKOK z Raslavič.

K sprievodným programom patrí v Tlmačoch už pravidelne vedomostný kvíz o divadle. Večer si pripomenul aj nedávno zosnulého režiséra Vlada Sadílka.

Tvorcovia divadla APOSTROP pri ZUŠ J. Bellu v Liptovskom Mikuláši siahli po súčasnej trilógii Esteve Solera a svoj výber krátkych futuristických jednoaktoviek nazvali KONTRA. Réžisér Ján Kuráň zdôraznil súčasný problém manipulácie a zahrávania s ľudskými osudmi na najvyšších miestach. Systém, za ktorým stojí niekoľko jedincov určujúcich pravidlá hry, znázorňovala aj scénografia pozostávajúca z pôdorysu spoločenskej hry Človeče, nehnevaj sa. Postavy sa pohybovali po vymedzených políčkach hracieho plánu. Pod rúskom zabezpečenia ľudského dobra a šťastia plnili vlastne anonymné príkazy transformované do striktných spoločenských pravidiel a poriadku. Akokoľvek absurdne môže inscenácia na prvý pohľad pôsobiť, čo spôsobuje aj isté problémy v recepcii a percepcii (publikum si len veľmi postupne v myšlienkach spája prvky z jednotlivých výstupov), nemožno jej uprieť apelatívny ráz.

To isté možno povedať o poslednej súťažnej inscenácii hry Denisa Kellyho D.N.A., s ktorou sa predstavili študenti konzervatória zo Štúdia SKDK v Topoľčanoch. Problematika šikanovania medzi spolužiakmi je momentálne veľmi pertraktovaná. Mladí herci pod vedením pedagógov Radovana Hudeca a Lukáša Puchovského načreli do tohto problému, avšak absentoval ich osobný postoj. Stojí pred nimi úloha nielen zvládnutia psycho-realistickej hereckej techniky, ale najmä dosiahnutie zreteľne motivovaného konania postáv v konkrétnych situáciách.

Spomienky i vízie do budúcnosti

Počas prehliadky sa niekoľkokrát diskutovalo o téme verejných prezentácií študentov konzervatórií. Ocitol sa totiž vo vákuu, nepatria ani medzi ochotníkov, ani medzi profesionálov a vlastný festival nemajú. Preto organizátori Dní pod Slovenskou bránou dohodli do nasledujúcich ročníkov partnerstvo s SKDK v Topoľčanoch. Debatovalo sa tiež počas ranných odborných rozborov, kritické postrehy uverejňovala redakcia festivalového denníka ŠTRONZO. Súčasťou prehliadky bol aj off program, ktorý ponúkol predstavenia pre najmenších divákov a diváčky, spomienku na emblematického účastníka memoriálu bratov Držíkovcov Vladimíra Sadílka, ktorý, bohužiaľ, už nie je medzi nami, ako aj populárny divadelný nočný kvíz. Svoje miesto si našla aj dielňa zameraná na výrobu videoreportáží z prehliadky, uverejnených na sociálnych sieťach. Internet sa stal útočiskom pre divadlo v časoch lockdownov. Dúfajme, že nasledujúce obdobie prinesie kontakty osobné a živé, útočiská nevirtuálne a že organizátori Dní pod Slovenskou bránou budú mať dostatok energie a finančných prostriedkov na to, aby sa prehliadka bez ruptúr dostala do jubilejného 30. ročníka. •

Čierna ovca festivalu Divadelná Chalupka

Festival Divadelná Chalupka v Brezne je známy ako „čierna ovca“ divadelných festivalov na Slovensku. Jeho priebeh má nesúťážnú podobu. Zakladateľ festivalu Ladislav Vagaday spomína, že požiadal o pomoc pri organizácii Maroša Krajčoviča, vtedajšieho metodika pre divadlo z Banskej Bystrice: „Počúvaj, dramaturg! Nezorganizujeme v Brezne festival? Taký náš. Žiadne ‚žatvy‘. Pekne bez poroty. Nech súbory nesúťážia, ale zostanú na pár dní. Čo povieš? Bude s tým súhlasiť tvoja riaditeľka?“ Súhlasila.

KATARÍNA MIŠIKOVÁ HITZINGEROVÁ • FOTO | Katarína Baranyai

Divadlo VHV
z Báčskeho Petrovca
s inscenáciou
Tak sa to vraví.

Osemnásť ročník Divadelnej Chalupky sa začal práve zvonením na zvonec čiernej ovce v podobe bábk na javisku. Na tohtoročnom festivale sa predstavili: divadlo Apostrop, Divadlo Akadémie umení v Banskej Bystrici, Potulné divadlo J+T, Divadlo VHV z Báčskeho Petrovca, divadlo Gunagu, Teatro Neline, DDS Beččina, DDS Elenky z Mudroňky a Divadlo f*ACTOR a, samozrejme, domáci Divadelný súbor Jána Chalupku z Brezna. „Dramaturgické prípravy festivalu sa začali na jeseň minulého roku. Súčasťou organizačného tímu Divadelnej Chalupky bolo aj Štúdio mladých v Brezne, ktorí so svojimi aktivitami vyšli do ulíc Brezna, bližšie k ľuďom,“ povedal dramaturg festivalu Dušan Jablonský. „Najväčšie množstvo mladých navštevuje festival v rámci organizovaných predstavení pre školy. Občas sa nám podarí odsledovať reakcie študentov a študentiek a vždy sa nájdú nadšení aj nesmierne znudení. Často aj takí, ktorí sú v divadle prvýkrát a užijú si to. To je potom radosť aj na našej strane.“

Festival otváral domáci súbor s inscenáciou Orchester Titanik od Christa Bojčeva. „Diváci v tejto inscenácii nachádzajú aj rôzne nadinterpretácie a sme veľmi prekvapení, čo všetko tam vidia, napríklad aj odkaz na našu súčasnú politiku, ktorú sme tam my nechceli dávať. Hlavná myšlienka inscenácie je metaforou zacyklenosti v našich životoch. Tlmočíme ju vlakovou stanicou, na ktorej postavy prežívajú dookola tie isté pocity a nevedia sa z nich vymaniť,“ hovorí režisérka Janka Ovšonková.

Sprievodné podujatia v réžii mladých divadelníkov

Sprievodný program festivalu, ktorý zostavuje Štúdio mladých pri DSJCH, nesie názov Popoludnie s čiernou ovcou (maskot festivalu). Ide o aktivity v uliciach mesta a na námestí, hoci tento rok museli byť z dôvodu nepriaznivého počasia presunuté do vnútorných priestorov Bombury NKP. „Našou snahou je zaujímavý doplniť hlavný

Divadelný súbor
Jána Chalupku z Brezna
otvoril tohtoročný festival
Orchestrom Titanik.

Festivalová dramaturgia oslovila všetky cieľové skupiny obyvateľstva od najmenších až po seniorov a ponúkla aj žánrovú pestrosť.

program, dostať festivalovú atmosféru z uzavretých priestorov von k ľuďom a v neposlednom rade rozšíriť povedomie o festivale medzi mladými,“ doplnil informácie k dramaturgii festivalu jeho spoluorganizátor Erik Škölka.

Byť divadelným ochotníkom znamená...

Festivalová dramaturgia oslovila všetky cieľové skupiny obyvateľstva od najmenších až po seniorov a ponúkla aj žánrovú pestrosť. „Divadelná Chalupka je zaujímavá tým, že je to inšpiratívny festival, na ktorom neúčinkujú iba ochotnícke súbory, ale aj profesionáli a vzájomne sa inšpirujú vo svojej divadelnej tvorbe. Súbor prídu a navzájom sa podporujú, čo je vzácné, pretože na väčšine iných festivalov po odohraní utekajú naspäť domov,“ hovorí o začiatkoch festivalu Tomáš Pohorelec z Potulného dividla. Tento zámer Chalupky je, bohužiaľ, limitovaný finančnou dotáciou. „Zriaďovatelia kultúrnych inštitúcií by mali vedieť, že ochotníci tak pritiahnu divákov, ktorí si zakúpia lístky, a tí zase pozvú ďalších, pričom mu robia reklamu. Tí, ktorí len rozprávajú na rôznych prezentačných fórach, ako kultúra vychováva a pestuje ducha našej mládeže, by mali aj niečo urobiť, keď na to príde. Spomínané slová pôsobia, že ich to zaujíma, tak potom nech to aj dokážu, nech to nie je len tak. Podobne ako to bolo s našimi zlatými hokejovými chlapcami. Všetci sa s nimi chceli fotiť a potľapkávali ich, ale keď chceli postaviť pre deti a mládež štadióny, zaplatili to z vlastných peňazí, ktoré si zarobili za morom. Ochotníci si podobne ako oni sami nosia z domu rekvizity, sami si šijú kostýmy, len aby zahrli pred divákmi, čo ich baví, pretože nie každý dedinský ochotnícky divadelný súbor má financie na to, aby si zaplatil profesionálneho scénografa alebo režiséra. Mnoho významných umelcov, ktorých dnes vnímame ako legendy, vyšlo z ochotníckeho podhubia. Tiež veľkí herci Slovenského národného divadla boli raz deťmi, ktoré trávili čas v detských divadelných súboroch. Keď deťom nedáme na začiatku tú možnosť, nemôžeme čakať, že nám niekto vyrastie,“ hovorí o podpore a o motivácii ochotníckych divadelných súborov Dušan Jablonský.

„Naše Potulné divadlo cestovalo s predstavením (NE) BOJ SA! po dedinách v okolí Brezna, kam sa divadlo nemá možnosť dostať. A tak sa kultúra približuje k ľuďom v čase,

keď sú zaplavení médiami, internetom. Po korone majú ľudia šancu vidieť živého človeka a je to pre nich vzácné. Napríklad dnes sme hrali na Polomke, kde bežne chodí 30 – 40 divákov. Na naše predstavenie sa však prišlo pozrieť okolo 90. Nielen starší ľudia, ale aj mladší, čo nás veľmi teší,“ povedal herec Potulného dividla Juraj Haviar.

Súčasťou festivalu býva aj slovenský súbor zo zahraničia, s ktorým DSJCH v rámci zájazdov udržiava kontakty (vtedajšia družba) až do dnešných čias. Na tohtoročnú Chalupku prišiel divadelný súbor VHV z Báčskeho Petrovca (Vojvodina, Srbsko). „Som veľmi rada, že na Divadelnej Chalupke vidím veľa mladých ľudí, ktorí chcú, aby sme sa tu cítili super. U nás vo Vojvodine to chýba, pretože sa mladí vracajú na Slovensko. Ak by som mala porovnať festivaly v Srbsku a na Slovensku, tak všetko závisí od ľudí. Aj témy, ktoré spracovávajú divadelné súbory na Slovensku, sú iné ako vo Vojvodine. U nás je tak zle, že všetci robia komédie. Snažíme sa, aby sa všetci smiali. Rozumiem tomu, ale nemôžeme to robiť naveky. Namiesto motivácie ochotníckeho divadla vidím u nás práve demotiváciu. Naš súbor VHV nedostáva finančnú pomoc od obce, politikov alebo okresu, ale ani akúkoľvek inú podporu. Ledva zoženieme peniaze, aby sme zakúpili napríklad scénografiu. Ale ak sa chceme ísť prezentovať do vedľajšej dediny, nemáme na to prostriedky. Je to smutné. Dotáciu máme len zo Slovenskej republiky. My divadlo robíme hlavne pre niekoho iného. Najmä by sa mali podporovať mladí ľudia. To je pre nás najväčšia motivácia,“ hovorí Mária Dír, režisérka inscenácie Tak sa to vraví.

Divadelná Chalupka vo svojom programe priniesla rozmanitú dramaturgiu a navštívili ju diváci a diváčky z rôznych kútov Slovenska. Pri organizácii tohto festivalu by možno stálo za úvahu zaradiť do programu aj vzdelávacie workshopy, ktoré by motivovali ochotníkov a ochotníčky nielen pobudnúť na festivale dlhšie, ale aj k ďalšej činnosti. Niekedy nestačí len „standing ovation“, aby sa divadelný súbor posúval napríklad v dramaturgii inscenácií alebo hereckej kreácii. K vzájomnému inšpirovaniu je účasť jedného profesionálneho divadla málo na to, aby si divadelník či divadelníčka vytvorili predstavu o „dobrom divadle“. Divadelná Chalupka na Horehroní je však tradíciou, ktorá sa v každom ďalšom ročníku môže budovať invenčnejšie a vytvoriť tak z publika partnera. •

Od interpretácie umeleckého textu k aktuálnej výpovedi

Už päťdesiaty siedmykrát sa konal obľúbený Medzinárodný festival poézie v českom Valašskom Meziříčí. Neobyčajnú atmosféru festivalu a silu prítomného okamihu sme si opäť vychutnali v októbri. 28 recitátorov a recitátoriek z Českej republiky a 14 zo Slovenska sa už tradične stretlo v priestoroch M-klubu, aby si zmerali sily, diskutovali spolu s odbornou porotou¹ na hodnotiacich seminároch a užili si pestrý sprievodný program (koncerty, divadelné predstavenie a i.).

MARTINA KOVAL MAJERNÍKOVÁ • FOTO | Zdeněk Smolka

Prečo nás neprestane baviť počúvať interpretácie už napísaných literárnych diel známych i menej známych autorov? Dôvody sú rôzne. No isté je, že každé literárne dielo znovu oživa prostredníctvom interpreta, ktorý môže autorovo posolstvo rozozvučať a odovzdať ďalej. Pomocou dobrého prednesu dielo nástojčivejšie komunikuje, podnecuje našu myseľ a zmysly, apeluje na naše city. Vytvára onú mrazivú jedinečnú, neopakovateľnú chvíľu medzi interpretom a poslucháčom, akú len dokáže vyčarovať efemérne umenie.

1. kolo súťaže: Sľubný začiatok

V dramaturgii minulého ročníka festivalu akosi nástojčivejšie rezonovala naratívnosť a už v prvom kole bolo jasné, že napriek nižšej účasti mala súťaž, čo sa týka kvality umeleckých výkonov jednotlivcov, vzostupnú tendenciu. Tento rok bol o čosi skúpejší na „wau“ efekt v druhom kole, no dramaturgia bola ako každý rok veľmi pestrá.

V prvom kole v prvej kategórii rezonovali interpretácie pripomínajúce rozprávania autentických príbehov s príchutou osobných skúseností. K najvýraznejším recitátorom tejto skupiny patrili Matúš Kušík (SR) s textom Ľuba Dobrovodu Smutný nespievam a Marie Luisa Marešová (CZ), ktorá bola za text Diane di Prima Noční můry odbornou porotou vysoko hodnotená a stala sa víťazkou prvého kola. Vysokým počtom bodov boli hodnotení i Alexandra Hornáková (SR) či František Souček (CZ). Ďalšou výraznou líniou prvého kola prvej kategórie boli interpreti, ktorí siahli po literárnych predlohách s nadčasovou témou a filozofickými presahmi. „Hviezdili“ najmä dvaja slovenskí interpreti. „Pred nami čosi bolo, po nás bude tiež,“ – toto posolstvo nechal v poslucháčoch doznievať Martin Ketmann, ktorý si vybral ukážku z diela Snežienky a biblie od Jozefa Urbana. Hlbokým vnútorným zásahom bola veľmi sústredená sugestívna až mrazivo aktuálna výpoveď Hany Hvozdkovej (SK) prostredníctvom kvalitnej montáže básní Jozefa Mokoša a Wisławy Szymborskej Hladový tábor pod Jaslom.

Spoločný menovateľ pre najlepšie prednesy v druhej kategórii bola jednoznačne výborná práca s publikom, adresná komunikácia, jasne kladené otázky. Medzi najlepších interpretov sa zaradil Alexander Koukol (CZ) s Monologom Huga od Václava Havla. Alexander má zmysel pre abstrahovanie humoru z absurdných obrazov, ktoré chcú veľavravne komunikovať, no zároveň sú vo svojej podstate nezmyselné. Zmysel v nezmysle dokázal interpret nájsť vďaka koncentrovanej analytickej práci s textovou predlohou. Veľký potenciál vidím v interpretovom presnom pointovaní a vrstvení jednotlivých pasáží. Skvele pracoval s publikom, vtahoval ho do deja, výborne artikuloval slovné hračky. Jeho tematická výstavba prednesu bola precízna a nedovolila nikomu ani na chvíľu myšlienkami odísť. Mal aj skvelú technickú prípravu, ktorá netrčala, naopak, temporytmické a dynamické zmeny, prípadne náhle strihy v interpretácii pôsobili prirodzene, akoby vychádzali z momentálnej situácie rodiacej sa na javisku. Spôsob výkladu, aký si interpret zvolil, jasne korešponduje s poetikou absurdnej drámy. Nicole Heismanová (CZ) očarila málo známou rómskou ľudovou poéziou O mrtvém milenci. Tento rok nás presvedčila, že rada baví publikum a vie pracovať so štylizovanými polohami, hyperbolou či čiernym humorom. Výrazná žena, vždy hrdo prezentujúca vlastný názor, ktorá každoročne zdoláva nové recitátorské výzvy, je Martina Mašková (SK). Tento rok vystúpila zo svojej komfortnej „preštylizovanej“ zóny, aby sa pokúsila o silné znútornenie. V prvom kole zasvietila aj Terézia Pravdová (SK), ktorá si za interpretáciu básní slovenského básnika Erika Ondrejičku z knihy Na vnútornej strane viečok odniesla z festivalu Cenu starostu mesta Valašské Meziříčí. Doménou umeleckého prednesu Terézie Pravdovej je práca s obrovskou škálou emocionality, ktorú veľmi dôsledne dávkuje, je striedma vo výrazových prostriedkoch, no vidí básnické obrazy svojím vnútorným zrakom a verbálne ich doslova zhmotňuje v priestore. Vytvára mrazivú atmosféru, ktorou zaplaví celý priestor. Básne Erika Ondrejičku, tak ako ich interpretácia Pravdovou, sú presiaknuté ľudskosťou, vŕúdnosťou, jemnocitom a nekonečným hľadaním pravdy. Pravdová hľadala a objavovala svoje ženské dozrievanie a „verše, čo možno ani nie sú z tohto sveta“.

1_ Tohtoročná porota: Soňa Pariláková, predsedníčka (SK), Aleš Vrzák (CZ), Peter Milčák (SK), Libor Vacek (CZ), Martina Koval (SK), David Kroča (CZ) a Nina Martínková (CZ). Náhradníčky: Martina Longinová (CZ) a Renata Jurčová (SK).

2. kolo súťaže: Jednoduchosť na pozadí zložitej cesty

Zo Slovenska sa dostalo do druhého kola celkovo 11 a z Česka 12 interpretiek a interpretov. Ako prvý vyštartoval Samuel Zheng (CZ), ktorý nám pomasíroval bránice, a jeho prednes textu Mariana Pallu Kdyby byl krtek velkej jako prase získal Cenu Vladimíra Justla. Barbora Rožnayová (SK), Andrej Rácz (SK) a Fedor Štít (SK) zápasili s ťažkými témami, ktoré publikum neohúrili, ba dokonca ho nechali chladným. Smutný apel nasadený od začiatku do konca negradoval, neprinášal ani predlohou podsúvané zvraty alebo prekvapenia. Miestami nebolo možné dešifrovať, prečo si dané texty recitátori vybrali a čo cez ne chceli povedať. Tento problém mala v druhom kole aj Alexandra Hornáková (SK), ktorá nevyužila dobrý štart v prvom kole. Báseň Paula Éluarda Zo dna priepasti interpretačne neoslovila, bola to hlavne sama recitátorka, ktorá nevedela, prečo volá z priepasti. Martin Kettmann (SK), naopak, nadviazal na svoj úspech a vybojoval si celkové tretie miesto. V jeho podaní Malá krajina (Gaël Faye) v našej súčasnej spoločenskej kríze spôsobenej xenofóbiou nastavila nemilosrdné zrkadlo. Staval napätie, nastolil dilemy mladého človeka, ktorého ovláda strach. V druhej kategórii obsadila tretie miesto Martina Mašková (SK). Tak ako každý rok sa snažila poslucháčov chytiť do svojej siete slov, ktoré sa rinuli prirodzene, bez veľkých dynamických zmien, no ak k interpretke urobíte krok v ústrety, zistíte, že ukrýva v sebe nenapodobiteľnú poetiku. Jej Mozartiana od Vladimíra Holana imponovala najmä jasným vkladom v podobe významovej nadstavby veršov. Na druhom mieste skončila Nicole Haismanová (CZ), ktorá ostala verná rómskej poézii. Presvedčila publikum, že „otěhotněla ze škvarků“, ale aj skvelou prácou s hyperbolou, svojským humorom, premyslenou štylizáciou a rozprávačským talentom. Krehká žena ostala sama sebou, do výbušnej Rómky sa štylizovala len v expresívnych polohách. Magická atmosféra pri sviečke, ktorú Nicole priniesla, pripomínala staré časy, keď jedinou neotrasiteľnou pravdou bola rozprávka. Cenu Jiřího Demla si odniesol Lukáš Frankovič (SK) za prednes textu Pavla Suržina Spln duše. Bola to interpretácia postavená na logickom členení básne so striedaním bohatej škály výrazových prostriedkov, založenej skôr na rozumnom výklade posolstva ako na vonkajšom efekte. Lukáš disponuje zvučným a dobre posadeným hlasom a na javisku pôsobí prirodzeným a uvoľneným dojmom.

V prvej kategórii sa víťazkou stala Hana Hvozdková (SK). Prednes montáže básní africkej poetky Titilope Sonuga a macedónskej spisovateľky Nikoliny Andovy Šopovej s názvom Dozrievanie priniesol nevšednú dramaturgiu a zrelé až archetypálne úvahy o životnej ceste ženy. Hanina výpoveď bola pravdivá a ľudská. Ticho kričala všetko, čo vnútorne prežívala, ale zároveň jasne pointovala a precízne pracovala s dôrazom. Recitátorka vyhovuje komorný priestor, jej doménou sú filozoficko-metaforické diela, ktoré si intímnu atmosféru priam žiadajú, ľahko sa však môže stať, že sugestívna výpoveď Hany Hvozdkovej nezasiahne poslucháčov v poslednom rade sály, pretože intenzita hlasu, s ktorou pracuje, nie je dostatočná. V druhej kategórii sa stal jasným víťazom Alexander Koukol, ktorý neohúrili tak ako v prvom kole, no predsa ponúkol inú polohu. Tichší prejav, naplnené pauzy, intenzívne vnímanie publika nepokazili výpoveď plynúcu z básní Jiřího Ortena.

Ak mám pomenovať silné a slabé stránky tohtoročných umeleckých výkonov, musím upozorniť, že sa našli recitátorky či recitátori, ktorí rýchlo prebehli celým textom, akoby nemali jasno, čo, komu a hlavne ako povedať. Časté snahy o vytváranie pochmúrnych atmosfér s tragickým nádychom stratili svoju váhu, či už bez hĺbky zmyslu povedaného, alebo jednoducho slabou technickou prípravou, ktorá sa zakladá na správnej dychovej opore či pregnantnejšej artikulácii najmä v rýchlom temporytmickom nasadení. Niekedy zasa zásadne vnútorné motivácie neprešli k poslucháčovi v dôsledku poddimenzovanosti verbálneho prejavu. Možno je kľúčom k zdarnému odovzdávaniu myšlienok správne načasovanie. Čas, ktorý cíti recitátor či recitátorka, je iný ako čas, ktorý potrebuje na vnímanie poslucháč či poslucháčka.

Tohtoročný festival ma oslovil predovšetkým úspešnými pokusmi o povýšenie textových predlôh. Víťazi druhého kola potvrdili, že ak recitátor prechádza dlhú a svedomitú cestu hľadania a objavovania nuáns v diele, nepotrebuje sa nasilu štylizovať do rôznych polôh ani neustále striedať vonkajšie výrazové prostriedky. Stačí sprostredkovať cez slová autora svoju pravdu, jedinečný pohľad na svet. Pre tieto vzácne okamihy sa oplatí dobre počúvať. A ďakujem, že ich bolo veľa. •

Víťazky, víťazi a režisér záverečného programu Matej Čertík.

Druhú cenu a striebornú plaketu získala inscenácia Orchester Titanik Kultúrneho centra v Kysáči v réžii Branislava Čemana.

FOTO | Dejan Valek

Divadelný vavrín stráca publikum

Prehliadka slovenskej ochotníckej divadelnej tvorby Divadelný vavrín sa organizuje každoročne s cieľom prezentovať a konfrontovať umelecké výsledky dosiahnuté v danej divadelnej sezóne. Ide o najvýznamnejší festival ochotníckeho divadla Slovákov a Sloveniek v Srbsku.

KATARÍNA MIŠÍKOVÁ HITZINGEROVÁ • FOTO | Andrea Miháľová, Dejan Valek

Vavrín sa koná každoročne vo Vojvodine v Srbsku.¹ Víťaz na odporúčanie Národnostnej rady slovenskej národnostnej menšiny môže hosťovať na festivale Scénická žatva v Martine. „V osemdesiatych a deväťdesiatych rokoch sa divadelné súbory rozdeľovali do dvoch kategórií. V prvej boli scény VHV Kovačica, VHV Stará Pazova a VHV Báčsky Petrovec, ktoré spolupracovali s profesionálnym režisérom a boli financované z rozpočtu Vojvodiny, a druhú tvorili neprofesionálni (rýdzo ochotnícki) umelci. V tom období sa na festivale zúčastňovalo 25 predstavení. Tento rok ich bolo šesť,“ objasňuje vývoj festivalu člen poroty Ján Privizer.

Prehliadku prvýkrát organizovali v Báčskom Petrovci v Divadle VHV v roku 1970 a prvé štyri ročníky spolu s detskou divadelnou prehliadkou sa konali v mieste jej vzniku. Dlhé roky mal Divadelný vavrín putovný charakter, uskutočňoval sa striedavo na troch miestach – v Báčskom Petrovci, Starej Pazove a v Kovačici. Od roku 2010 má prehliadka názov Divadelný vavrín. Od roku 2016 sa koná už len v meste Stará Pazova a nie je jasné, kedy opäť zmení miesto svojho konania. Stará Pazova bola kedysi iba slovenskou dedinou, avšak prílivom srbských občanov sa z demografického hľadiska zmenila na srbské mesto na rozdiel od Kovačice a Báčskeho Petrovca.

1_ Vojvodina je historické územie na severe Srbska, dnes administratívne Vojvodinský autonómny kraj. Má svoj parlament, ktorý sídli v Novom Sade. Národnostná rada slovenskej národnostnej menšiny je najvyšší zastupiteľský orgán slovenskej národnostnej menšiny v Srbsku.

.....”
Dlhé roky mal Divadelný vavrín putovný charakter, uskutočňoval sa striedavo na troch miestach – v Báčskom Petrovci, Starej Pazove a v Kovačici.

Cenu za najúspešnejšie stvárnenú hlavnú ženskú postavu získala Andrea Miháľová z Kysáča za stvárnenie postavy Ľubky v predstavení Orchester Titanik.

FOTO | Andrea Miháľová

.....”
Nová generačná vlna prichádza práve z prostredí, kde sa kontinuálne tvorí divadlo s deťmi, a snaží sa ich motivovať, aby v ňom zotrvali.

1_ <https://bit.ly/3iDg2BT>

Dôvodom je rozvinutý priemysel a blízkosť hlavného mesta Belehradu. Tieto informácie sú dôležité z pohľadu návštevnosti predstavení počas festivalu, keď počet divákov a diváčok rokmi klesá a neprejavujú záujem o inscenácie slovenských ochotníckych súborov. Viac inklinujú k srbským divadlám, ktoré sa však na Divadelnom vavríne zúčastňujú nesúťažne. „Ako sa ja pamätám, Divadelný vavrín bol poslednýkrát v Kovačici v roku 2014 roku a v Báčskom Petrovci asi v roku 2016. Od 2017 roku je v Starej Pazove. Je čas, aby sa znovu stal putovným, aby si aj v iných prostrediach diváci mohli pozrieť kvalitné predstavenia,“ hovorí Michal Bíreš, člen divadelného súboru Kokram z Kovačice.

Dôležitý dialóg s odbornou porotou

Päťdesiaty druhý ročník Divadelného vavrína otvorila Monika Podsklanová Šuhajdová, zástupkyňa veľvyslanca Slovenskej republiky v Srbsku, ktorá okrem iného povedala: „52 rokov je úctyhodná tradícia a vyjadrujem obdiv, že sa vám toľké roky podarilo udržať tento festival na takej vysokej úrovni.“² Bohužiaľ, Divadelný vavrín nie je už festivalom v tom duchu, v ktorom vznikol – na podporu zachovania

a udržiavania materinského jazyka v divadelnej tvorbe. Práve kultúra hovoreného slova je dôležitým atribútom v hodnotení inscenácií na tomto festivale. Hodnotenia jednotlivých predstavení odbornou porotou sú len veľmi stručné a lakonicky poukazujú na nedostatky, čo divadelného ochotníka či ochotníčku môže demotivovať. Pre divadelné súbory z Vojvodiny je Divadelný vavrín veľmi dôležitý z hľadiska prezentácie pred odbornou porotou. „Divadelné festivaly inšpirujú ochotníkov ku kreativitě, skúmaniu, tvoreniu a hlavne zachovaniu minulosti, na ktorú sa často zabúda. Samozrejme, festivaly sú pre dolnozemskej Slovákov dôležité hlavne preto, že herci majú možnosť sa naučiť, ako vytvoriť svoju postavu lepšie, pozerať sa na iných hercov, alebo ako to zrežimovať lepšie, alebo možno kreatívnejšie vytvoriť scénu“, hovorí Una Brtková, predstaviteľka postavy Ľudmily Hurbanovej v inscenácii ĽUD-MILÁ Kolektívu kreatívnych amatérov KOKRAM z Kovačice a Ochotníckeho divadla Janka Čemana z Pivnice, ktoré sa stali absolútnym víťazom tohtoročného Divadelného vavrína. Andrea Miháľová, ktorá získala Cenu za najúspešnejšie stvárnenú hlavnú ženskú postavu za postavu Ľubky v inscenácii Orchester Titanik Divadelného súboru pri Kultúrnom centre v Kysáči, hovorí o limitoch a motiváciách na festivale: „Stagnáciu na tohtoročnom Divadelnom vavríne vidím v malom počte predstavení oproti ostatným ročníkom. Ocenenie, ktoré divadelník môže na tomto festivale získať, je pre neho veľkou motiváciou do ďalšej tvorby, vie, že niečo dosiahol, že niečo dal a v niečom je dobrý a môže sa stále zlepšovať.“ Cenu za najúspešnejšie stvárnenú mužskú epizódnu postavu získal Jaroslav Marčok z Kysáča za stvárnenie postavy Harryho v inscenácii Orchester Titanik. „Mrzí ma, že na divadelné predstavenia chodí čoraz menej divákov. Akoby stratili dôvod, prečo chodiť do divadla. Netýka sa to len Divadelného vavrína, ale aj ostatných festivalov, ktoré vo Vojvodine máme. Pre ochotníckeho herca je spätná väzba od diváka veľmi dôležitá. Už len jeho prítomnosť mu dodá motiváciu. Dúfam, že sa to zmení.“

Na Divadelnom vavríne sa objavil nový herecký aj režijný tvorivý tím, čo je veľmi podstatné pre udržateľnosť tohto festivalu. Nová generačná vlna prichádza práve z prostredí, kde sa kontinuálne tvorí divadlo s deťmi, a snaží sa ich motivovať, aby v ňom zotrvali. Divadelný vavrín je zároveň priestorom na stretnutia divadelníkov a divadelníčok, ktorých inscenácie neprechádzajú žiadnymi výberovými kolami. Pre divadelné súbory je dôležitá prezentácia v slovenských dedinách, často však nie je finančne podporovaná. Mnohí sa odsťahovali do iných krajín a divadelná činnosť vo viacerých slovenských prostrediach upadá. Dobre zorganizovaný Divadelný vavrín ich však vždy môže podporiť. •

Pestrá prehliadka

Krátky sumár z ostatnej prehliadky neprofesionálneho divadla v Košiciach, kde sa stretlo deväť inscenácií a desiatky divákov a diváčok. Kde sa živo diskutovalo i rozmyšľalo o možnostiach inscenačných tvarov.

MIRIAM KIČIŇOVÁ • FOTO | Jakub Baláž

Košické kultúrne centrá už tretí rok prinášajú Festival amatérskych divadiel (FAD). Táto aktivita má v sebe niekoľko aspektov. Je to jedna z mála prehliadok neprofesionálneho divadla v tomto meste, prehľad a konfrontácia tvorby v regióne, vytváranie komunitného spojenia, stretnutie niekoľkých zoskupení, ktoré našli svoj priestor v platforme Výmenníky, ale aj ukážka hostí z iných častí Slovenska. Festival nie je postupovou prehliadkou a ani hodnotenia poroty nemajú v sebe ambíciu postupového prístupu. Dôležitejšia je konfrontácia, hľadanie možností, upozornenia na potenciál a rozvoj. Práve v tejto širokospektrálnosti nie je FAD tematicky uchopený, je to naozaj možnosť pozrieť sa na rozmanitosť neprofesionálnej tvorby z mesta i kraja. Zdá sa, že toto divadelné stretnutie má do budúcnosti šancu podporiť a rozšíriť aj tvorbu nezávislých divadiel v regióne vzhľadom na mnohých mladých divadelníkov a divadelníčky z radov konzervatoristov a konzervatoristiek. A posilniť ambície výraznejšej práce s javiskovými prostriedkami aj u starších a skúsenejších divadelníkov a divadelníčok.

Trojdnňový festival mal húfnu divácku návštevnosť. Tento záujem naznačoval skutočnú túžbu podeliť sa o divadelný zážitok, bola badateľná snaha podporiť priateľov a blízkych na javisku, ale pozorovala sa aj istá miera profesionálnej konfrontácie a provokácie. Diskusie o jednotlivých inscenáciách moderovala Diana Gabriková s hostkami Dášou Čiripovou a mnou, Miriam Kičiňovou.

Rôzne východiská tvorby aj rôzne prístupy k nej

Na jednom mieste sa stretli súbory s rôznymi východiskovými pozíciami i zámermi tvorby. Iné sú časové možnosti na skúšky, iné zameranie súboru,

iné témy a spôsob práce. Bolo to deväť inscenácií deviatich rôznych zoskupení. Niektoré divadelné súbory sú už dlhoročnou značkou aj vo svete neprofesionálneho divadla na Slovensku, iné skôr obľúbenou stálou Košíc, ďalšie sú liahňou a skúškou pre začínajúcich študentov a študentky herectva. Inde je to dôraz na sociálny aspekt divadla či snaha transformovať istý typ divadelnej outdoorovej aktivity do interiéru, akýsi profesijný posun a výskum.

Klasická činohra s dobrými témami

Klasické činoherné divadlá pre dospelých reprezentovali Celkom malé divadlo s inscenáciou Ako uvariť žabu, Divadlo P. A. s autorským projektom INSTAnná láska a Divadlo nad vecou s inscenáciou Tak prečo to neskúsiť. Hoci to nebolo zámerom, predsa možno hovoriť o istej tematickej prepojenosti. Inscenáciám dominovali mužsko-ženské vzťahy, interpretácia podôb lásky, evalvácia života. Celkom malé divadlo reprezentujú manželia Mészároszovci z Tekova. Ich podmienky tvorby sú viazané na domáci, priam obývačkový priestor, na komorné činoherné inscenácie, ktoré majú ambíciu vycestovať. Takým príkladom je aj ich inscenácia Ako uvariť žabu v réžii Valentína Kozaňáka. Išlo o posledný súd a istú reflexiu života, ktorá sa deje v metaforickom priehľadnom kubuse. Z neho/v ňom sa odvíja, vracia a komentuje príbeh hlavnej hrdinky, demaskuje násilie páchané na žene. Inscenácia, hoc s nepresnou dramaturgickou výstavbou, otvorila veľmi citlivú tému a priniesla ju do prostredia, ktoré sa s ňou nemusí konfrontovať bežne v takomto štylizovanom jazyku divadelnej skratky.

Celkom malé divadlo má podmienky tvorby viazané na domáci, priam obývačkový priestor, na komorné činoherné inscenácie, ktoré majú ambíciu vycestovať.

”

V rámci prehliadky možno hovoriť o zaujímavých spojeniach s umelcami z iných umení či s témami a titulmi, ktoré aj prekročili rámec toho, čo vyžaduje štátny vzdelávací program.

Konzervatórium Jozefa Adamoviča v spolupráci s Ateliérom bez stropu skúmalo v magických vodách Terryho Pratchetta v inscenácii Štipka Hodín – Reaper Man.

Hopi Hope je jedno z mála divadiel na Slovensku, ktoré sa venuje práci s ľuďmi so zdravotným znevýhodnením.

INSTAnná láska Divadla P. A. siahla po témach internetového poblúznenia, zamerala sa na tlak, ktorý sociálne siete vnášajú do vzťahov, manželských párov a následne i do výchovy detí. Exkurz do hrozby internetu sa dial primárne cez tému materstva, porovnávania, influencovania či žitia na internete bez naplňania vzťahov, alebo naopak, len aby sa naplnili normy pofidérneho ideálu zo sociálnych sietí. Opäť dôležitá téma, ironické a sarkastické spracovanie, ktorému však chýbala pevnejšia ruka réžie a scénografie. Súbor je angažovaný v sociálnych témach a jeho zámer je mať istý spoločensko-kritický prístup k svetu. Zároveň si táto mladá skupina uchováva veľký nadhľad.

O téme prekáravej, možno až zakázanej lásky bola inscenácia Divadla nad vecou Tak prečo to neskúsiť. Michal Magura sa ako režisér rozhodol opäť pracovať so svojím autorským textom a nechávať veľký priestor publiku na jeho vlastné otázky. Láska medzi mužom a ženou s veľkým vekovým rozdielom sa tu stáva otáznikom bez spochybnení. Tím Divadla nad vecou je hráčsky veľmi zrelý a režisér pozná naturel svojho hereckého kolektívu. Zdá sa, že im píše roly na telo a kontinuálne pracuje iba s týmto zoskupením.

Nastupujúca generácia, liaheň nezávislej tvorby

Inscenácie, ktoré na prehliadke prezentovali košické konzervatóriá, dokazovali, že ich pedagógovia i pedagogičky majú ambíciu ísť ďalej a nezostať len pri tvorbe klasickej záverečnej ročníkovej práce. Hľadali zaujímavé divadelné prostriedky i témy, ktoré mladých študentov a študentky dokážu osloviť. Divadlo Konja sa tak popasovalo s hrou Martina McDonagha Krásavica z Leenane. Šlo o výrazné herecké výkony v hre, ktorá si psychologicko-realistický prístup priam žiada. Mladí absolventi pracovali na inscenácii s veľkým citom pre mieru, presnosť a interpretáciu textu.

Konzervatórium Jozefa Adamoviča v spolupráci s Ateliérom bez stropu skúmalo v magických vodách Terryho Pratchetta v inscenácii Štipka Hodín – Reaper Man. Skúsili veľmi inšpiratívne a prekvapivo pracovať s videom v divadle a divadlom vo videu. Vybrali si proces technicky extrémne náročný, no tematicky, herecky a inscenačne nesmierne pútavý.

Lietadlo z pivnice z Konzervatória na Timonovej ul. sa rozhodlo preskúmať súčasný dramatický potenciál Lysistraty. Na dešifrovanie antiky hľadali kľúč v súčasnosti a vo svojej generácii. Šlo skôr o princíp pedagogickej réžie, ktorá nebazíruje na koncepte, ale na zvládání základných vecí a prístupov k textu.

Tu sa v Košiciach rodí nový fenomén a nová liaheň práve pre nezávislé divadlá v Košiciach. Mnohí absolventi a absolventky konzervatórií totiž chcú ostať aj po ukončení štúdiá pri tvorbe, chcú obohrávať svoje inscenácie a pokračovať v začatom. Niekedy práve košické Výmenníky poskytujú priestor na hranie aj týmto zoskupeniam a umožňujú ich stabilizovať a tým vlastne aj zlepšiť kvalitu predvedenia inscenácie. V rámci prehliadky tak možno hovoriť o zaujímavých spojeniach s umelcami z iných umení či s témami a titulmi, ktoré aj prekročili rámec toho, čo vyžaduje štátny vzdelávací program.

Vzácnosťou je Študentské divadlo Gymnázia na Alejovej v Košiciach s veselohrou Teta na zjedenie. Voľnočasová aktivita je pri tomto zoskupení dôležitejšia ako inscenačný princíp, entuziazmus tvorivého tímu študentov rôznych ročníkov a pedagogičky hovorí o záujme o divadlo, i keď v skromnejších predstavách a možnostiach prostriedkov.

Divadlo iných kontextov

Inú časť zoskupení reprezentovalo sociálne divadlo Hopi Hope, ktoré sa venuje práci s ľuďmi so znevýhodnením. Na tomto ročníku sa prezentovalo inscenáciou Snehová kráľovná.

Presun z hradného exteriéru do interiéru sa rozhodlo urobiť šermiarske zoskupenie Castellum Cassovia. V historickej dráme Komédia osudu sa odhodlali zasadiť toto umenie do divadelného tvaru, kde dominuje príbeh a boj v kontexte konkrétnych dramatických situácií hrdinu. Podarilo sa im ukázať divadelný potenciál takejto formy, realizovať dobové rituály, dokonca učiť bežného diváka a diváčku novému jazyku, ktorý si historická vernosť vyžaduje. Tu je presun do interiérového prostredia náročný a vyžaduje oveľa viac divadelnej skratky či pomoci priznanými divadelnými prostriedkami. Úmysel Castellum Cassovia a jeho nadšenie v tejto veci bolo viditeľné. Chcú od svojich inscenácií viac ako len technickú bravúru boja. Pokračovanie v tomto výskume divadelného potenciálu ich láka i naďalej a je to azda dobré znamenie, ak tento posun podstupujú s profesionálnymi divadelníkmi.

Novembrový FAD v Košiciach možno nazvať pestrým miestom. Šírka tém, rôznorodosť zoskupení, rozmanitá estetika inscenácií, prístup k diskusiám je vytváraním dobrej a priateľskej atmosféry. Tá má potenciál podporovať tvorivosť, neblokovať a aj provokačne odhaľovať možnosti na zlepšenia a individuálne posuny jednotlivých tvorcov a tvorkyň. Stojí za ňou oduševnený tím, ktorý vytvára nielen dobré podhubie, ale mám pocit, že sa chce sám posúvať ďalej. •

V inscenácii Čaj u pána senátora účinkujú okrem členov a členiek Divadla Zrakáč aj herci SND Emília Vášáryová a Ján Gallovič.

FOTO | Ľuboš Kotlár

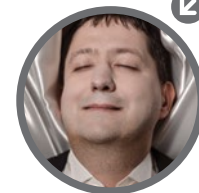
..... 22

Veľké mená réžie tanečného a činoherného divadla robia s takýmito súbormi, a keď nie so súbormi, tak vymyslia nejaký výnimočný projekt, v ktorom sa na javisku stretnú ľudia rôznej farby pleti alebo znevýhodnenia.

Pavol Viecha

Jeden zo zakladajúcich hercov Divadla Zrakáč Peter Zbranek v úlohe Baltazára Slivku v inscenácii Čaj u pána senátora v Modrom salóne SND.

FOTO | Ľuboš Kotlár

Pavol Viecha patrí do mladej generácie divadelných režisérov. Réžii sa venuje v profesionálnom, ale aj ochotníckom kontexte. Jeho inscenácia Pojednávanie vo veci Genezis získala v roku 2016 Cenu za tvorivý čin roka na Scénickej zatve a reprezentovala na festivaloch v Monaku, Čiernej Hore, Česku a v Kanade.

FOTO | Andrej Majerčík

Po návrate z Paríža som sa stretol so Silviou a divadlo mi predstavila. V tom čase malo dobrú skúsenosť s autorským projektom Vzťahovačky a chcelo teda robiť opäť niečo autorské. Začali sme sa stretávať v približne týždňových intervaloch v priestoroch ÚNSS v Karlovej Vsi a tak vznikla inscenácia Ste medzi nami.

Ste medzi nami je inscenácia, ktorá hovorí o živote nevidiacich medzi vidiacimi.

Hráva sa v Modrom salóne SND.

Ako sa podarilo zrealizovať túto spoluprácu?

Pavol: Počas príprav som do projektu zavolať Mateja Feldbauera, keďže som po návrate z Paríža musel pracovať na školských inscenáciách v Divadle Lab. Spoločne s Matejom sme projekt dotiahli do úspešného konca. Asi dva mesiace pred premiérou Štúdio 12, v ktorom Divadlo Zrakáč hrávalo, zvýšilo nájom. Spoločne sme začali uvažovať, kde by sme mohli premiéru absolvovať. Skontaktoval som sa s Miriam Kičiňovou, v tom čase lektorkou dramaturgie SND. Medzi jej kompetencie patrila dramaturgia Modrého salóna. Vedel som, že tu hrávajú rôzne občianske združenia a divadlá, ktoré sa orientujú na prácu so špecifickým publikom alebo hercami. Mirke sa nápad páčil a navrhla nám, aby sa inscenácia stala súčasťou repertoáru SND, čo je pre nás úplne skvelé, pretože to nepokryje iba jeden deň premiéry, ale aj technické zabezpečenie, sklad, kulisy, technikov, osvetľovačov a mnoho ďalšieho. Ďalším benefitom je, že časť zo vstupného ide občianskemu združeniu Zrakáč.

Za tie roky sa v Zrakáči vystriedalo niekoľko režisérov. Ako ovplyvnili poetiku divadla a aký má na ňu vplyv súčasná režijnó-dramaturgická dvojica Pavol Viecha a Matej Feldbauer?

Peter: Spolupráca s každým z režisérov nám dala niečo nové a niekam nás posunula, vždy iným zaujímavým smerom. Pod vedením Pražmárieho sme absolvovali prvé divadelné kroky a objavili krásny svet divadla. Naštudovali sme dve inscenácie – Romeo a Júlia 2010 a renesančnú komédiu Študentove šibalstvá. V oboch sa Pepo snažil, niekedy podľa mňa až prehnane, upriamiť pozornosť na to, že ide o divadlo, v ktorom hrajú herci so zrakovým postihnutím. Okrem divadelných kostýmov sme tak v Romeovi a Júlii 2010 mali aj čierne okuliare, v Študentových šibalstvách zasa masky. Srdcovou témou Kristíny Chlepkovej boli hry spojené s fašizmom či holokaustom. V čase, keď sa na Slovensku začali opäť prebúdať k životu fašistické myšlienky, sme i my herci považovali za dôležité poukázať na toto temné obdobie našich dejín, o to viac, že jednými z početných obetí nacizmu boli okrem Židov aj ľudia so zdravotným postihnutím. Naštudovali sme tak hru Georga Taboriho Jubileum. Šlo o predstavenie, ktoré je ťažké pre diváka, preto si odvtedy vyberáme už len komédie. Pod taktovkou manželov Jánošovcov sme zabrdli do témy mužsko-ženských vzťahov a naštudovali svoju prvú autorskú hru Vzťahovačky.

Naučili sme sa, ako na javisku improvizovať a z týchto hereckých cvičení potom vytvoriť samotné divadelné dielo. Túto skúsenosť sme neskôr zúročili aj v spolupráci s Paľom Viechom a Matejom Feldbauerom, ktorí prišli s myšlienkou pripraviť predstavenie o nás nevidiacich, o našich zážitkoch či situáciách, s ktorými sa bežne v živote stretávame.

Pavol: Mojou ambíciou od začiatku je, aby ich to bavilo. A to sa mi, myslím, darí. Je dôležité uvedomiť si, že herci a herečky Divadla Zrakáč to berú ako svoju voľnočasovú aktivitu. Napríklad Michal Ondruška cestuje kvôli každej skúške dve a pol hodiny do Bratislavy a dve a pol hodiny naspäť domov. A keď je takýto človek na skúške, zrazu cítim morálny tlak v tom zmysle, že tú skúšku im nechcem znechutiť. Naopak, snažím sa skúšky stavať tak, aby to každého bavilo, aby sa na javisku cítili dobre. Nechcem povedať, že to robím terapeutickým spôsobom (nie som terapeut a nemám na to ani kompetenciu), skôr by som povedal, že to robím pedagogicky, aby ich podľa Komenského princípov bavilo, že sa učia niečo nové.

Divadlo slabozrakých a nevidiacich zaradujeme medzi aplikované formy divadla. Zmyslom jeho predstavení je pomôcť účastníkom a účastníčkam porozumieť pocitom vylúčeného jedinca. Ako Zrakáč napína toto poslanie?

Peter: Myslím, že tento cieľ sa nám darí naplňovať najmä prostredníctvom projektu Ste medzi nami. Aj keď pri každom predstavení, ktoré sme dosiaľ uviedli, sa divák mohol presvedčiť, že zrakové postihnutie nie je prekážkou k tomu, aby človek mohol žiť relatívne bežný život a hrať divadlo. Projekt Ste medzi nami mal nielen zábavný, ale aj edukačný rozmer. Divákovi v ňom predstavujeme napríklad vhodné či nevhodné techniky sprevádzania, objasňujeme, aká je vhodná či nevhodná komunikácia, učíme, ako opisovať nevidiace osoby jedlo na tanieri a podobne. Snažíme sa tak ľuďom priniesť nielen zábavu, ale aj osvetu.

Pavol: Keď sme robili inscenáciu Ste medzi nami, spýtal som sa hercov a herečiek, čo ich trápi najviac na ich kontakte s vidiacimi, s majoritou. Odpoveď znela: ľútosť. A preto sme sa snažili divákov prekvapovať tým, že sa v inscenácii nadáva. Ukazujeme, že aj nevidiaci používajú vulgarizmy v živote a je to pre nich prirodzené. Aby divák, keď tam príde s tým, že oni sú takí milučkí, je mi ich ľúto, dostal v prvých pätnástich minútach facku a nastavil sa na túto poetiku.

Pavol, ty si sa dotkol aj terapeutickej a pedagogickej funkcie aplikovaného divadla. Na tie sa kladie väčší dôraz v zahraničí. Čerpáš inšpiráciu aj odtiaľ?

Pavol: Určite áno. Nie náhodou som bol v Paríži, a zároveň vždy som mal blízko ku krajinám Beneluxu, k francúzskemu, ale aj nemeckému divadlu. Pre mňa to boli vždy veľké vzory. V Paríži som pochopil, že divadlo je tam omnoho otvorenejšie týmto špecifickým skupinám.

Chceme zbúrať stereotypy

Divadlo Zrakáč je na neprofesionálnej divadelnej scéne už dvanásť rokov. Za svoju históriu prinieslo unikátne interpretácie svetových hier či autorské projekty. Inscenácia Čaj u pána senátora v Modrom salóne SND je nielen dôkazom toho, že slovenské diela sú stále aktuálne, ale aj toho, že spojenie amatérskoho divadla s profesionálnymi hercami je možné aj u nás.

DOMINIKA DUDÁŠOVÁ • FOTO | Ľuboš Kotlár, Andrej Majerčík

Ako ste sa k Divadlu Zrakáč dostali?

Peter Zbranek: V Zrakáči pôsobím od jeho vzniku v roku 2010. Pepo Pražmárie vtedy oslovil Úniu nevidiacich a slabozrakých Slovenska (ÚNSS) s myšlienkou založiť divadlo, v ktorom by účinkovali herci so zrakovým postihnutím, pretože sám v tom čase prišiel o časť zraku. Jeho cieľom bolo pripraviť pre záujemcov krátky herecký kurz a naštudovať inscenáciu Romeo a Júlia 2010. ÚNSS túto informáciu posunula medzi svojich členov, mňa myšlienka zaujala, prišiel som sa pozrieť na jednu z prvých skúšok a už som neodíšiel.

Pavol Viecha: Časť svojho magisterského štúdia som absolvoval v Paríži na Sorbonne. Vtedy mi prišiel e-mail od vtedajšej princípálky Divadla Zrakáč Silvie Milošovičovej. Tá oslovila Katedru réžie a dramaturgie na DF VŠMU, či nemajú nejakých šikovných študentov réžie, ktorí by mohli mať záujem s nimi spolupracovať. Katedra odporučila mňa, pretože som už predtým mal skúsenosti s ochotníckym divadlom – mal som už za sebou nejaké úspechy a boli sme na rôznych zahraničných festivaloch. Skrátka, vedeli, že sa nebojím práce s amatérmi.

..... 22

Spolupráca s každým z režisérov nám dala niečo nové a niekam nás posunula, vždy iným zaujímavým smerom.

Peter Zbranek

Veľké mená réžie tanečného a činoherného divadla robia s takýmto súbormi, a keď nie so súbormi, tak vymyslia nejaký výnimočný projekt, v ktorom sa na javisku stretnú ľudia rôznej farby pleti alebo znevýhodnenia. Je to vlastne niečo veľmi živé, a zrazu som to pocítil ako divák, keď som tam bol a videl som podobné predstavenia.

Aké kroky treba podniknúť, aby sa v slovenskom divadle otvorila možnosť zapojiť ľudí so zdravotným znevýhodnením do divadelného procesu?

Peter: Ak to beriem z pohľadu diváka, osobne si radšej prečítam knihu, ako navštívim divadlo. V predstaveniach, ale aj vo filmoch je totiž často veľa vizuálnych scén, ktoré človeku so zrakovým postihnutím uniknú. Pomôcť by mohli audiokomentáre k predstaveniam. Prvé lastovičky v tomto smere sa už objavili. Teším sa na to, keď sa z týchto lastovičiek stane krdel' a komentované predstavenia budú bežným štandardom. Ak sa na to pozerám z pohľadu hercov, myslím, že práve Zrakáč je dôkazom toho, že sa to dá. Treba mať len otvorený myseľ. Samozrejme, herec so zrakovým postihnutím neodohrá šermiarsky súboj, takže pravdepodobne by bolo potrebné predstavenie, v ktorom by účinkoval, prispôbiť jeho možnostiam. Základom je dobrá komunikácia medzi hercom a režisérom a spolupráca s ostatnými hercami.

Na konci novembra ste odpremiérovali Čaj u pána senátora v Modrom salóne SND. Prečo ste si vybrali práve tento text?

Peter: Na začiatku sme sa zhodli, že po dvoch autorských inscenáciách by sme opäť radi našťudovali hru, ktorá je už napísaná, a že by malo ísť o komédiu s humorom, ktorý je nám blízky. Hra nás zaujala svojou nadčasovosťou. Hoci bola napísaná už takmer pred sto rokmi, aj v súčasnosti je nanajvýš aktuálna – neduhy, ktoré sa v našej demokracii objavovali už pri jej zrode za čias 1. Československej republiky, v nej prekvapivo pretrvávajú aj dnes. **Pavol:** Je málo slovenských hier, ktoré sa venujú politickej situácii. Väčšinou ide o dedinské a vzťahové záležitosti. Podľa mňa dnešné divadlo má potrebu byť politické. Aj keď sa pozrieme na repertoáre svetových divadiel, viac ako Čechov sa uvádzajú politickejšie tituly ako Brecht alebo Shakespearove historické hry.

Akoby si dnešná doba vyžadovala niečo viac, a zdalo sa mi zaujímavé siahnuť po politickej hre a robiť ju s komunitou nevidiacich. Chceli sme zbúrať stereotyp, že nevidiaci človek a politika k sebe nejdu. Nevidiaci ľudia sú predsa tiež voliči, tiež nad politikou uvažujú a každý z nich má špecifický, politicky vyhraný názor.

V inscenácii účinkujú okrem členov a členiek Divadla Zrakáč aj herci SND Emília Vášáryová a Ján Gallovič. Ako vznikla táto spolupráca a čo priniesla v tomto prípade?

Peter: Predovšetkým je to pre nás česť a neoceňiteľná herecká škola, z ktorej si určite mnoho odnesieme. Veľmi sa tešíme z možnosti opäť hostovať v SND, pretože zázemie, ktoré sme tu našli, je naozaj na najvyššej úrovni. V porovnaní s projektom Ste medzi nami je všetkého omnoho viac. Či už kostýmov, rekvizít, alebo ľudí, ktorí sa na príprave inscenácie Čaj u pána senátora podieľajú.

Pavol: Po pandémie za mnou prišla Zuzana Hrebičková, nová principálka Zrakáča, s návrhom, že by sme zase mohli niečo robiť. Opäť som sa skontaktoval s Mirkou Kičiňovou, ktorá navrhla fúziu. Považovali sme to za výborný nápad, a tak sme následne vybrali text. Zrakáču som ponúkol rôzne okruhy – slovenská klasika, súčasné hry alebo svetové hry. Voľba padla na slovenský text a aj Mirka bola nadšená, lebo budúci rok sa bude oslavovať 30. výročie vzniku samostatnej Slovenskej republiky. Od začiatku som hru čítal s tým, že som tušil, koľko hercov a herečiek budeme v Zrakáči mať. Na konci som vedel, koľko hercov potrebujem doplniť z Činohry SND, a obsadil som ich tak, aby mi to dávalo zmysel. Páčila sa mi predstava, že postava profesora bude profesionál, ktorý ich bude učiť hereckému umeniu. A funkciu deus ex machina spĺňa pani Vášáryová v úlohe pani ministrovej.

Divadlo Zrakáč na seba preberá určitú spoločenskú zodpovednosť – vytvorilo podcast Zracast, ukazuje svet nevidiacich, je príkladom inklúzie... Čo môžeme očakávať ďalej?

Peter: Momentálne sa sústreďujeme na to, aby sme mohli čo najviac odohrať aktuálnu inscenáciu a potešiť ňou tak ešte mnoho ľudí.

Pavol: Bol by som rád, keby sa Čaj u pána senátora hral čo najviac, aby sa o ňom písalo a videlo ho čo najviac ľudí. Okrem toho je momentálne v pláne spolupráca so študentmi VŠMU, ktorí by mali kooperovať so Zrakáčom. •

”.....

Chceli sme zbúrať stereotyp, že nevidiaci človek a politika k sebe nejdu.

Pavol Viecha

V inscenácii Čaj u pána senátora účinkujú okrem členov a členiek Divadla Zrakáč aj herci SND Emília Vášáryová a Ján Gallovič.

FOTO | Ľuboš Kotlár

MALÝ REPERTOÁR

JAVISKO
časopis pre amatérsko divadlo a umelecký prednos | www.nocka.sk

NÁRODNÉ
OSVETOVÉ
CENTRUM

Ocenenie Žatvy drámy

Na tohtoročnej Scénickej žatve sa udeľovali ocenenia v novej dramatickej súťaži Žatva drámy. Odborná porota v zložení Karol D. Horváth, Michal Ditte a Katarína Mišíková Hitzingerová udelila cenu v kategórii inscenovaných textov Zuzane Dovičákovej za divadelnú hru Uterus.

MICHAL DITTE

Autorka divadelnej hry Uterus prináša zaujímavú a aktuálnu tému materstva, ale zároveň postihuje aj podružné témy, ktoré ženám materstvo v súčasnej dobe komplikujú. Divadelná hra svojou formou na pomedzí realizmu a miernej abstrakcie iniciuje u prípadného inscenačného tímu čítať hru a tému v niekoľkých úrovniach a zároveň poskytuje množstvo vizuálnych obrazov, ktoré vo svojej podstate môžu vypovedať viac než niekoľko stoviek slov. Jednotlivé situácie, ktoré autorka za sebou radí, sú logické, poskytujú možnosti javiskového (možno až filmového) stvárnenia, hlavné ženské postavy, ktoré hýbu dejom, sú nám známe a určite je potrebné spomenúť aj jazykovú štylizáciu jednotlivých postáv, s ktorou sa autorka veľmi umne pohrala.

Mierym negatívom je, že na malej ploche, akou niekoľkostranový text je, mala autorka ambíciu rozprávať príbehy viacerých žien. Ubralo sa tým na

precíznejšom budovaní svetov hlavných ženských postáv a odniesol si to aj strmhľavý záver. Autorka má schopnosť v dialógoch a aj obrazom vystavať dobrú situáciu, avšak je potrebné, aby postavu nenechala rozprávať dlho. Na čom dozaista autorka môže v budúcnosti pracovať, je zbavovať svoje postavy množstva zbytočných slov, hľadať spôsoby, aby sa nám postava predstavovala a aby sme ju spoznávali v jej konaní (a nemyslím tým javiskové konanie postavy, ale jej názor, reakcie, hodnotové rámce, zmysel pre humor v rámci dramatickej situácie a pod.), nie rozprávaním o sebe a svojom živote.

Divadelná hra Uterus do súťaže priniesla nesporne zaujímavú a originálne spracovanú osobitú tému, čo svedčí o autorkinom talente, ktorý môže len a len rozvíjať.

ZUZANA DOVIČÁKOVÁ

Uterus

Časti	I. Princess Abort II. Démon neplodnosti III. Suchá jablň IV. A život ide d'alej			
Osoby a obsadenie	ANNA KATOVICKÁ EMA ŠEFOVÁ	MAJA HLAVA 1 až 4 TETA MESAČNÁ	BLUDIČKA SESTERNICA SESTRIČKA BLAVÁČKA	ŠKREKY PÁN MLKVY KAROL PRIATEĽ

I. PRINCESS ABORT

Scéna I.

Na javisku sú dve ženy. Jednej nevidieť do tváre, sedí k divákovi chrbtom a vášnivo gestikuluje. Druhá, ktorej vidieť tvár, na ňu hľadá takmer bez mimiky a pohybu.

MAJA ... a tá Karolína z tretieho, vieš, čo prestúpila z ekonomického k nám asi pred mesiacom. No tak tá sa nejak podozrivo motá okolo Karola. Erika hovorila, že Karol sa rozišiel s tou svojou presne týždeň po tom, ako nastúpila tá Kaja. Tú Kaju nemajú bars radi, čudná je. Ale zato s chlapmi, s tými si rozumie. To vieš – riť má veľkú jak Balaton a priská jak Tatry. Vieš si predstaviť, že každý jeden kolega by sa rád po nej vydal na turistiku. Nie každý má však potrebné vybavenie. Zato Karol... šak vieš, určite si počula – ten už má za sebou niekoľko úspešných vrcholov. Keby mal Karol pohlavnú chorobu, šéf by musel zavrieť firmu, lebo by marodovala takmer každá zamestnankyňa... Len Martina by ostala robiť... s tými svojimi gélovými nechtami. Nerozumiem. Gélové nechty si dá, ale tie pokazené pahýle v papuli si u zubára nedá opraviť. Ku kozmetičke nezájde... niektorých ľudí nepochopíš... no chápeš? Tak čo, objednáme si?

ANNA (VOICEOVER) Nikdy som nebola pozitívny človek. Ale svoj negativizmus neviním z toho, čo sa mi stalo. Život nerozlišuje ľudí podľa ich svetonázoru, naloží každému rovnako, či sa prihlúpla

ANNA
MAJA
ANNA

MAJA
ANNA

MAJA

ANNA
MAJA
ANNA

MAJA

ANNA

MAJA

usmieva, či nezmyselne plače. Neverím v osud, ale isté klišé pravidlo sa – mám pocit – obtáča i okolo mojej domnelo ateistickej existencie. Nech sa ti stane čokoľvek, môžeš si byť istý, že to, čo príde ďalšie, bude oveľa intenzívnejšie. Žiaľ, i v negatívnom zmysle. A väčšinou to zmení tvoj dovtedajší pohľad na svet. Alebo aspoň na tvoje fungovanie v ňom. Všetko má svoj význam, ale len taký, aký mu dáš ty! Roztopašný život sa totiž iba hrá...

... Ty si strašná pinda, Maja. (Vypľuje vodu.) Prečo si taká šokovaná? Nehovor, že som prvá, čo ti to povedala, lebo neuverím... ... No vieš čo... Tak ja sa ťa tu snažím rozptýliť a ty... Rozptýliť ma monológom o tom, koľko ľudí sa počas mojej neprítomnosti v robote obmrdalo a kto má aké gélové nechty? Ako ťa mohlo vôbec napadnúť, že ma toto zaujíma a rozptýli, prosím ťa. Veď sa raz musíš vrátiť do reálneho života. Nie si ani prvá ani posledná, ktorej sa to stalo...

Čo ja vôbec riešim, že? Treba posmútiť a ísť d'alej. Ako vo vojne... Treba počítat so stratami? Pozri, mojej kamoške sa to stalo dvakrát a až na tretíkrát vyšlo. Treba proste skúšať.

Moja maternica nie je ako topánky v obchode... Hlavne, že mi to radiš ty... čo si úrodná ako tekvica na komposte, čo produkuje samé dravé a silné plody... ... Pozri, ale viem si predstaviť...

ANNA Nevieš... Pozri, ja viem, že tým svojim podivne zvráteným spôsobom mi chceš úprimne pomôcť, ale empatia nie je tvoja silná stránka. Tak čo ti mám povedať? Mlč... Len pime kávu... A ak budem chcieť, budem hovoriť a ty len budeš počúvať. Nič len počúvať. Neraď mi, nesúď ma a neľutuj. Len počúvaj. Alebo stačí, ak sa tak budeš len tváriť.

Na javisku tma, okolo Anny sú tváre a svätožiara zo striekačiek a ihl. Na stehnách má napísané „abortion missed, sponta“. Pohybová sekvencia: kyretáž. Hudba: basy, stály zvuk podobný siréne.

HLAVA 1 A koľkože to mala rokov? Cez tridsať? No nečudo.

HLAVA 2 Tak to darmo, to už tie hormóny nie sú to, čo v dvadsiatke.

HLAVA 3 A čo čakala? Tu to majú tie emancipované ženy. Keď si uvedomia, že už deti treba, tak potratia. Ani maternica už nie je taká pružná... To za našich čias sme si odrodili čo najskôr a nebol problém.

HLAVA 2 Pravdu máš. Teraz samý potrat. Bodaj by nie, keď modelky v štyridsiatke rodia.

HLAVA 3 My sme toto v rodine nikdy nemali... Žiaden potrat – to teraz také slabé tie ženy sú, možno aj z tej antikoncepcie. Zvrátená doba. Rozmaznané ženy.

HLAVA 4 Ženy na poliach rodili... HLAVA 1 ... a hneď potom robili... HLAVA 2 ... krv omyli v potoku... HLAVA 4 ... a potom umreli na zápal... HLAVA 1 Zvrátená doba je dnes, no...

Hudba: jednoliata basová. Spoza Anny sa vynárajú postavy v čiernom, s čiernymi rúškami cez ústa. Otáčajú Annu ako na gynekologické kreslo. Najprv počuť nezrozumiteľné zvuky, ktoré sa formujú do slov gynekológa.

GYNEKOLÓG (VOICEOVER) Missed abortion, nevidieť akciu. Plodové vajce je prázdne... na kyretáž... Súhlasíte? Rozumiete, čo vám hovorím...? (Zvuk koliesok.) Ste na niečo alergická? Už ste mali narkózu? Teraz sa vám začne trochu točiť hlava...

Zmena svetla – zážitok v narkóze.

Scéna II.

Chrápanie – Anna vstáva a všemožne sa snaží si zapchať uši. Potom sa postupne rozsvieti svetlo, akoby svítalo.

TETA Tá to jak fajne še tu špi, ne? Čekam starého, no, mi má doniesť tresku. Bo ja tu tote rihanice, čo tu dávajú, žrec nebudzem. Jak dluho ši tu? Tri dni.

ANNA TETA Ja tu druhýkrát – mne tu už znaju. Kelo hodzin? Bo o džešatej mi má donest pikantnú tresku, znaš?

ANNA TETA Viem, pred chvíľou ste to hovorili. V kerym ši tydžňu? Už v žiadnom.

TETA Tá toto moje čtvarte dzecko. Ani neznam jak a už čtvarte. Ja keby mala krámy, tá ani neznam, že som tehotná... Len teraz daco hutorela, že mam krvny tlak vysoký, ta me sem poslala... Ta neznam, co to a z čeho to... Šak ja nič nerobim, čo by mi zle robilo. Toti lekare nic neznaju. Neznam, co by som mohla urobic, žeby ten tlak zošol...

ANNA TETA ... Čo tak jest' menej tresky... (Po chvíli ticha.) ... To z teba to decko vypadlo?

ANNA TETA Čo? Či vypadlo dzecko pri potrace. O tom fakt nebudem rozprávať.

ANNA TETA ... Ešce si mloda, ešte budzeš mac dzeci... Jaj, kedy tota treska pridze... Ta ja toto dzecko ani neplanovala – muž kamionista... Furt dadze, ja sama s totymi dzecmi... Pridze. Zrobi dzecko. Odidze... Tak ci povim. Ja i tonic som pila, naj totych dzeci nemam tol'ko. A ta vidziš, jak klišť še trime vo mne. Ale šak to dobre... Jak še hutori, to dzecko požehnanie... I ich mam požehnane. (Smiech.) Idzem sebe zdrimnuc, kym dojdze ta treska... Neznám dajak zaspac... (Zrazu chrapot.)

Po chvíli sa zobudí a začne stonať a kričať na sestričku. TETA Sestrička! Rodzim! (Odnesú ju zo scény.)

ANNA (Zdvihne telefón.) Ahoj. Tak už idem domov. Všetko o. k. Nemajú ma tu prečo držať. Za takú hodinu po mňa môžeš prísť. Ešte čakám na prepúšťaciu správu. (Zloží telefón.) Späť do reality. (Sadne si na stoličku – posteľ je už pripravená pre ďalšiu pacientku, ktorá vchádza dovnútra.) Dobrý deň.

EMA	Dobrý deň. <i>(Sadne si na posteľ.)</i>
ANNA	Budete mať VIP izbu – ja už idem domov.
EMA	Super... Tiež sa nezdržím dlho.
ANNA	Držím palce. <i>(Zazvoní telefón.)</i> Ahoj, mami. Áno, čakám na prepúšťaciu správu. Hm. Áno, v rámci možností som v poriadku. Vraj ten myóm môžem porodiť. Porodiť, áno, dobre si počula. Tak... aspoň niečo, čo porodím. O. k. Tak sa zastavím potom. Čau.
EMA	Myóm? To je trochu netradičné krstné meno v našich končinách.
ANNA	No, bude to aj netradičný pôrod. Avšak, má to aj svoje výhody – v noci ten nezhubný nádor nebude plakať, netreba ho kŕmiť a tak.
EMA	Ale asi nebude taký rozkošný.
ANNA	To nie, nebude. A ani mi nepovie „mama“.
EMA	Asi ste mu nedali meno?
ANNA	Len také všeobecné a premenlivé – kokot, buzerant, pičús, čo mi zabil dieťa.
EMA	Rozumiem. Ale aspoň máte vinníka. U mňa je vinník neznámy. Ale možno prefúknu vaječníky a všetko bude fajn. Možno.
ANNA	To ste boli na kyrete?
EMA	Sčasti. Moja akčná maternica vypudila plod sama. Začal sa mi spontánny potrat. V závere už nebolo veľmi čo zo mňa škrabať.
EMA	Keď vám to telo spustilo samo... možno by ste prežili aj v minulosti. To viete, neumreli by ste na zápal maternice.
ANNA	Neviem, či by ma muž v minulosti nepredhodil vlkom zato, že mu nedokážem donosiť dieťa. Síce, stačilo by ma hodiť niekde do lesa a pri tom krvácaní by si ma už vlky našli samy – ani namáhať by sa nemusel. Viete, čo je najkomickejšie? Že zo mňa vyliezlo takmer všetko – <i>okrem</i> myómu. A prečo ste sa vy, takto v lete, v čase dovoleníek, rozhodli prefúknuť si vaječníky?
EMA	Dovolenky pri mori ma už omrzeli. To viete, chcela som skúsiť niečo nové.
ANNA	Pochopiteľné.
EMA	Mňa by v minulosti pravdepodobne tiež predhodili divej zveri. Nedokázala by som dať mužovi to jediné, pre ktoré by ma vo svojej prítomnosti vôbec trpel. Nikto by to nepredpokladal, pochádzam totiž z dosť plodného vrhu.

ANNA	Á, takže ste rodinný unikát. Hlavná téma rodinných stretnutí. Nikto nechápe, prečo ste neplodná, pretože každá z vašej rodiny otehotnela, len čo sa na ňu muž pozrel.
EMA	Tak veru... U vás tiež, predpokladám, nik nerozumie, ako sa to mohlo stať, veď máte v rodine samé výstavné chovné samice s diamantovými maternicami, čo plujú potomkov ako ťava sliny.
ANNA	My sme hádam rodina, že to tak dobre poznáte?
HLAS SESTRÍČKY	Pani Katovická, už máte pripravenú správu!
ANNA	Už musím ísť. Prajem príjemné prefukovanie.
EMA	Ďakujem. Vám príjemný pôrod.

Scéna III.

Anna sedí za stolom. Pečiatkuje a lepí papieriky na stenu, potom hľadá do neznáma.

ŠÉFOVÁ	Katovická. Volala sekretárka z Altery, že potrebuje dokumenty o kúpe, tak to pošlite prioritne. Treba kontaktovať aj pána Rozniaka z Unlimited, nech pošlú tie podklady, aby sme mohli začať. Čo najrýchlejšie spracujte tieto podklady, aby sme ich posunuli obchodnému oddeleniu. Pozrite Máriin e-mail a vybavte tie najurgentnejšie záležitosti. Dnes nepríde, jedno z jej detí ochorelo. Katovicová... rozumiete? Áno, samozrejme. Ale nemá preberať úlohy v neprítomnosti Márie Jana?
ANNA	Áno, ale Jana musí ísť domov k deťom. To je kríž bezdetnosti, Anna, tak už to chodí – nemáte deti, môžete robiť za troch. A boli ste týždeň preč. Vedenie, žiaľ, nevidí rozdiel medzi PN a dovolenkou. A mnoho kolegýň sa tiež pýtalo, kde ste, keď za vás robili vašu prácu.
ANNA	Stokrát radšej by som bola tu ako tam a pracovala, verte mi. Moje kolegyne si vážne mysleli, že som si len tak z roztopaše potratila, aby som mala voľno?
ŠÉFKA	Štatisticky sú vraj ženy empatickejšie, ale po dlhoročných skúsenostiach s prácou v ženskom kolektíve s výsledkami tých štúdií nesúhlasím. A v ktorom týždni?
ANNA	Magických deväť.
ŠÉFKA	Ja trinásť. Prekvapená? Nikto od „hyeny“ nečakal, že chce mať mláďatá?
ANNA	Skôr som prekvapená, že viete, že vás volajú hyena...

ŠÉFKA	To boli ešte iné časy. Vtedy okrem bežnej populácie nemali v náplni práce empatiu ani lekári. Prišla som na pravidelnú prehliadku ku gynekológovi, ten ma vyšetril, mykol plecami a skonštatoval, že plod je mŕtvy. Niečo uložil do papierika a poslal ma s tým do druhej nemocnice. Tam mi urobili výskrab pri plnom vedomí. A vyhodili moje dieťa do koša... To bolo prvý a poslednýkrát, čo sa mi podarilo otehotnieť. Vlastne som ani kariéru neurobila... Katovicová, neľutuje sa... Maternicu ešte máte a času pred sebou až-až. Aj na kariéru, aj na deti. A keď už sme pri tej kariére – vážne ju neurobíte, keď budete v práci len zízať do prázdna... Šup do práce – aspoň prídete na iné myšlienky.
ANNA (VOICEOVER)	<i>Myoma nascens... nad cervixom... znie to ako meno postavy z Hry o tróny. Pritom je to len neprimeraný výstrelok mojej maternice, ktorá v sebe silou-mocou chcela niečo vypestovať. Dlho som jej nedala šancu, aby mohla upiecť vo svojom hladkosvalovom náručí nového človeka, a tak si, možno i z trucu, v sebe vypestovala parazita. Parazita, ktorý ako sojka vyhodí z hniezda ostatných a právoplatných potomkov. Niet sa čo diviť, ten hruškovitý orgán je rovnako teatrálny ako jeho majiteľ'ka. Som racionálna! Klamem si odo dňa, keď myomatózna sojka z mojich útrov vypudila môj genetický odkaz vzniknutý z lásky pre tento svet Nemôžem za to! Prikrmujem sebaklam. Svet si ho neprial. Neprial mu sa narodiť a trápiť sa na ňom. Nie je to moja vina! Klincujem sebalož, keď sa nemôžem ubrániť výčitke, že si položilo svoj krátky životík vinou neskúsenosti svojej matky. Nie som silná, nedokážem sa ubrániť pocitu, že som zlyhala.</i>

II. DÉMON NEPLODNOSTI

Scéna I.

Ema sedí na stole v tureckom sede, takže vyzerá, že medituje.

EMA	Myslím, že som sa už oslobodila od svojich vnútorných pút... Počula som také odomykanie niekde tuto. <i>(Ukáže si na spánok.)</i>
<i>Spoza nej vytancuje „mesačná bludička“.</i>	
MESAČNÁ BLUDIČKA	Klamstvo tvojej očiste nepomôže. Špiní to tvoje čakry.
EMA	Ale ty si ako bieliaci <i>čakro-vanish</i> , škvfn a špiny ich zbavíš.
MESAČNÁ BLUDIČKA	Sarkazmus dezinfekcii tvojej duše tiež neprospieva. Priťahuje k sebe negatívnu energiu. Musíš sa zbaviť chmúrnych racionálnych viróz, ktoré rozhodávajú tvoju prírodne čistú dušu. Jej svetlo je čistá emócia. Poruchy emočného svetla narúšajú hormonálny systém a tým tvoju schopnosť otehotnieť.
EMA	Sarkazmus že pôsobí antikoncepčne? Nepovedz to nikomu, pretože farmaceutické firmy by skrachovali.
MESAČNÁ BLUDIČKA	Prestaň byť nevestou neplodnosti – musíš vyhnáť démona pochybností, až vtedy privedieš dieťa na svet. Spoločne musíme prísť na to, prečo démona priťahuješ. Povedz úprimne – priala si si byť ženou?
EMA	Nikto sa ma nepýtal.
MESAČNÁ BLUDIČKA	Prihováraš sa svojej maternici?
EMA	Ani nie, ale to nie je zaujatosť voči nej – nevediem dialógy ani so žalúdkom.
MESAČNÁ BLUDIČKA	Najprv musíš pochopiť samu seba, svoje ženské ja – prijmi vlastné lono. Zbav sa ukrytej nenávisťi k svojim roditlám a budeš slobodná.
EMA	Ja som so svojimi roditlami v pohode...
MESAČNÁ BLUDIČKA	Určite? Nikdy ti nenapadlo, že by si radšej bola mužom a nemusela čeliť tej nevýslovnej potupe, že nedokážeš naplniť svoje poslanie na tomto svete? Že ostatné ženy sú ako úrodná pôda a ty ako púšť, v ktorej sa neuchyťí ani jedovatý brečtan? To ťa vôbec nehnevá?
EMA	Keď to povieš takto...
MESAČNÁ BLUDIČKA	Musíš ešte veľa mentálne cvičiť – dnes sa s priateľkami umývame v mesačnom svite v lone prírody a pijeme z čaše plodnosti alchemilkový čaj... pridaj sa.

EMA Dík, ale príde muž zo služobky – lono prírody znie fajn, ale už nebol dva týždne doma, asi aj on túži po lone a myslím, že pre svoje otehotnenie urobím viac, ak ostanem cez noc s ním... Dokonca ovulujem.

Ema prichádza domov, odkladá kľúče. Scéna: plachta a pod plachtou látka vytvárajúca dojem človeka ležiaceho pod ňou.

EMA Ahoj, láska. Tak ako bolo? To si z cesty taký unavený, že spíš, či len pripravený čakáš na mňa – ty nemravník... *(Lahne si k plachte a hladí ju.)* Áno, áno, len hraj nedobytného, vieš, ako veľmi ma to rajcuje.... Ale no tak, Kajo, netvár sa, že spíš... Uťahuješ si zo mňa. Ja sa teším na teba celý týždeň a ty chceš chrápať? Kajsi, to nemyslíš vážne... Čo? *(Nahne sa nad plachtu, akoby počúvala, čo Karol hovorí.)* Ale prestaň s tými rečami, že si pre mňa len darca spermií a že s tebou spím len kvôli genetickému materiálu. Tak prepáč, že s tebou, svojím manželom, chcem dieťa! Vážne som nenormálna, keď chcem naplniť naše manželstvo. O. k., ako chceš, keď je pre teba túžba po vlastnom mužovi odpudzujúca, nemáme o čom. *(Otočí sa na druhú stranu, smerom k divákovi – urazená.)* A nemám plodné dni... Keby ťa to zaujímalo. *(Pod plachtou začne šmátrať ruka.)* Prestaň. Kajsi, svoju šancu si premrhal – dobrú noc... *(Ruka neprestáva.)* Nechaj tak, veď ty predsa nie si nádoba na spermie... Daj pokoj. *Na tretíkrát sa nechá prehovoriť a zmiznú pod plachtou.*

Scéna II.

Na posteli sedí Ema, zamyslená. Po chvíli spoza postele vyťahuje téglík a z neho tehotenský test – čaká na výsledok. Nahnevane ho odhodí, nato jej zazvoní telefón a ona zdvihne.

SESTERNICA No ahoj, moja... No, ako sa máš? Počuj, videl ťa môj Ďuri dnes v Auparku, že vraj si bola v lekárni, niečo si kupovala. Že taká si, aspoň on hovoril, pekná... Celá žiaríš, reku, či pred nami dačo neskrývaš? No, nič nové nemáš?

EMA Nie, nie som tehotná... Len som stlstla. Jáj... No škoda. Ale to je dobré, že sa obaľuješ. Šak keď chceš bábkato, tak to musíš z niečoho živiť. Nemôžeš jak trieska vyzerat... A ináč, čo robkáš?

EMA
SESTERNICA

EMA

SESTERNICA

EMA
SESTERNICA

EMA
SESTERNICA

EMA
SESTERNICA

EMA

SESTERNICA

EMA
(VOICEOVER)

Nič podstatné. Hej? Minule išla v telke jedna relácia, ženské kruhy sa to tuším volalo, a tam presne hovorili o ženách jak ty. Čo majú taký problém... Tíško, Andrejko, mamička telefonuje s tetou Emou. O akých ženách ako ja? Myslíš brunety, učiteľky alebo koho? A aký problém? Mimochodom, bola som za tou tvojou známou, „mesačnou bludičkou“, či ako sa to predstavila. Myslím, že práve ona má o niečo väčší problém ako ja. Drahá moja sesternica, kde si ju spoznala? Tiež v nejakom pofidérnom ženskom lichobežníku či inom plošnom tvare? Andrejko, nepapaj ten káblik, to nie je pelendrek, tam vedie elektrina, vieš.... Prepáč, moja, som ťa prepočula... Čo si hovorila? Ale nič. Veď, Emka, ja by som ti tak priala. Z celého srdiečka. Deti, to je radosť.... Andrej, nežuj ten kábel, som povedala, lebo ťa potrasie elektrina a budeš žiarit v tme ako tá nočná lampička, čo máš v izbe... Moja, deti sú šťastie, to by si mala konečne zmysel života, vieš. Ale ja mám zmysel života... Hej, hej, jasné, že máš... Ale vieš, taký skutočný zmysel... Andrej, chod' preč od toho kábla, ti hovorím! Moje životné zmysly sú zmyselnejšie, ako kedy boli tvoje... Hej, hej, moja... Šak ja viem, moja... Sa nehnevám na teba, moja... Ale veď v najhoršom si môžeš nejaké adoptovať, veď nechcených detí je dosť. Som učiteľka... Denne vychovávam dvadsať cudzích detí, už chcem vychovávať svoje. Šak jasné, moja. Andrej! No, moja, musím končiť, lebo decko mi zajebe elektrina, keď nezakročím. Ešte ti zavolám, moja.

Nieže otehotnieš!... Prízvukovala mi mama vždy, keď som ako náštročná išla niekde na chatu. „Nie, mami, neboj sa, neotehotniem,“ sľubovala som. A svoj sľub držím dodnes. Som ako vyprahnutá púšť, v ktorej nehostinnom piesku nevyklíči žiadne semienko. Nehostinná posolená pôda, v ktorej sa neujme ani burina....

III. SUCHÁ JABLOŇ

Scéna I.

Na javisku štyri hlavy – Blaváčka, Škreky, Karol a Pán Mĺkvy, pripravení na poradu.

BLAVÁČKA Akože, ludkovia... Ja neviem ako vy, ale ja som busy, ja mám roboty vyše hlavy. Vie niekto, prečo Hyena zvolala poradu? Akože my v Bratislave sme nemavali takto často. Ako raz za mesiac a inak elektronická komunikácia. Veď doba internetu toto. Ako ne, vážne, ja viem, ludkovia, že sa asi opakujem, ale neviete prečo máme poradu?

ŠKREKY Ale prosím ťa, čo ona vie o internetovej komunikácii. Šak keď ona bola mladá, ešte telegraf používali alebo cez poštových holubov komunikovali. Das päťdesiat rokov má tá žena. Pozri na ňu, jak vyzerá.

KAROL Ale no tak, dievčatá, veď Hyena nemá viac ako štyridsaťpäť.

BLAVÁČKA Štyridsaťpäť? Ježiš, čau, Kajo. Ty už si sa vrátil z dovolenky? Ako bolo v Kalifornii? Plával si súbežne s delfínmi?

KAROL Hej, plával, a veď prídeš ku mne pozrieť fotky, Bei, nie?

BLAVÁČKA Ale to vieš, že áno, Karolko, veď mne sa more páči.

KAROL Páči sa jej more... DIG MORE!

ŠKREKY Ha, ha! To ako má štyridsaťpäť? Preboha, to čo si s tým ksichtom nedá dačo spraviť? Či to ako chce ukazovať skúsenosti, či čo? Ale nie, vážne, veď teraz sú možnosti, nemusí mať ksicht ako pokrčený papier.

BLAVÁČKA No neviem, ako vy tu, ale u nás v Bratislave každá tretia má plastiku. Päťdesiatničky jak tridsaťročné babenky vyzerajú. Ako ja verím, že tu v Košiciach, šak to už skoro Ukrajina, nejsú peňáze, ale šak ona peňáze má. Veď my jej zarobíme, ne?

ŠKREKY Ha, ha! Tak chlapa nemá, deti nemá, nemá kde vyburit energiu, tak porady zvoláva!

KAROL Maja z personálneho mi hovorila, že vraj ide Hyena na dlhodobejšiu PN. Že tu bude dlhšie bezvládie. Možno preto tá porada.

PÁN MÍKVY Ticho, už ide...

ŠÉFKA Tak, kolegovia! Dnešnú poradu som zvolala, aby sa predišlo zbytočným fámam.... Takže, vážení, chcem vám ozná-

miť, že od pondelka budem PN a zrejme to bude dlhodobejšia záležitosť. V čase mojej neprítomnosti povedie úsek Karol. Snáď nemusím nikomu zvlášť pripomínať, že žiadna, opakujem žiadna spoločnosť nerozdáva peniaze len tak, že si niekto príde do práce odsedieť osem hodín. Očakávam od každého plné pracovné nasadenie, plnenie plánu. Jednoducho, čísla musia byť. Z mojej strany je to všetko. Nejaké otázky?

Pani šéfová, len sa dajte dokopy, zdravie je prvoradé.

My všetko zvládneme, nebojte sa, pani šéfová, len oddychujte.... Aby ste sa nám v zdraví vrátili. Držíme pršteky, takto silno! Fajn. Ak nie sú žiadne otázky, rozíďte sa na svoje pracoviská. *(Odíde.)* Tak čo, šéfe? Čo taký náhly vzostup? Ty si zdolal už aj šéfovú? Ty si fakt neskutočný, chlape...

BLAVÁČKA

ŠKREKY

BLAVÁČKA
ŠKREKY
ŠÉFKA

PÁN MÍKVY

Scéna II.

SESTRIČKA

ŠÉFKA

No, pani Kamonová. Tak trojka izba je vaša. Všetko vám už vysvetlil doktor. Zajtra urobíme operáciu. Od dvanástej nič nepiť, nejesť. Keby niečo, tak zvoňte.

(Vytiahne kaktus, uloží ho vedľa seba.) Naposledy som tu bola pred desiatimi rokmi... Oslavovalo by si už svoje desiate narodeniny. Čo by si bolo? Chlapec či dievča? Bolo by to jedno. Napiekla by som ti obrovskú tortu a pripravila nádhernú oslavu. Na dvore by pobehovalo plno detí – tvojich kamarátov, zatiaľ čo ja a tvoj otecko by sme sa šťastne usmievali a boli na teba hrdí.

Ja a tvoj otecko... myslela som, že to spolu zvládneme. Stále mi opakoval, do poslednej chvíle, ako ma miluje. A z tej veľkej lásky, ktorú ku mne cítil, urobil dieťa druhej. A teraz sedí a smeje sa s ňou na oslavách narodenín ich dcéry.

To mal prežívať so mnou! Namiesto toho som tu, v nemocnici, a rozprávam sa s kaktusom. Neber to osobne – aj napriek tým pichliacim si mi stokrát príjemnejší ako väčšina ľudí v mojom okolí.

Rastliny som mala vždy v oblúbe. Nikdy nezabudnem na starú košatú jabloň u nás na dvore. Namiesto toho, aby som sa hrala s bábikami, liezla som po jej konároch ako chlapec.

Ale jednej jari jabloň vyschla. Ani jeden púčik. Otec ju bez milosti vyťal, suchý strom zavadzal, bral miesto a slnko ostatným stromom, ktoré rodili. Nestaral sa o to, že po ňom rada leziem. Naposledy som odtiaľto odišla naprázdno, ale s nádejou. Teraz nádej vyhasína, teraz odtiaľto odídem už ani nie ako žena...

IV. A ŽIVOT IDE ĎALEJ

Scéna I.

Na scéne Anna a jej partner pristupujú k imaginárnemu autu, on jej hádže kľúče.

PRIATEĽ (Zadrží jej ruku.) Najprv pás. (Ťažko jej vráti kľúče.)

ANNA Pozri, keď nechceš, aby som šoférovala, tak v pohode, pustím ťa za volant...

PRIATEĽ Nie, nie, ty šoféruješ... veď je to automat. Rovná cesta, čo sa môže stať...

Anna naštartuje auto a idú. O chvíľu podskočia.

PRIATEĽ Miláčik, pozor, kanál, to bol kanál. Nabudúce sa skúsime kanálu vyhnúť, o. k.? (Druhýkrát podskočia.) Opäť kanál! Čo sme si povedali, miláčik, že obídeme kanál, keď ho vidíme! (Zahýbajú dol'ava.) Prečo bočíme? Nebočíme, ideme rovno – rovná cesta!

ANNA Veď obchádzam kanál! Mám či nemám obchádzať kanály, tak sa už rozhodni!

PRIATEĽ Hlavne pozerať na cestu. (Prudké zabrzdzenie.) Prečo stojíme?

ANNA Ide auto. A má prednosť. Ide z hlavnej... Či?

PRIATEĽ To ťa chválím, áno, dávaš prednosť, sme na vedľajšej ceste, dobre, ale to auto je desať metrov od nás! Prešla by si, prešla by si cez celé sídlisko a vrátila sa sem a ešte stále by to auto nevchádzalo na križovatku... Bezpečnosť na prvom mieste. O chvíľu sme tam.

ANNA

PRIATEĽ No, a teraz zaparkujeme... Dozadu. Cúvaj... Áno... Nie, nie, stoj! Dopredu! Stoj! Nadbehni si. Čo robíš?! Vieš čo, idem von a ukážem ti. (Vyjde von, no keď sa zavrú dvere, nič nepočuť.)

ANNA Vieš čo? Zaparkuj si to sám...

Scéna II.

ŠÉFKA Máte voľné? Už vyšla sestrička?

EMA Teraz tam majú pacientku.

Prichádza Anna, sadá si vedľa Emy a zdraví sa, no na prvý pohľad ju nespoznáva. Šéfku si nevšimne, ale rozpomätá sa na Emu.

ANNA Zdravím, tak ako sa máte?

EMA Dá sa. A vy?

ANNA Tiež fajn. Je to už mesiac, čo som priviedla na svet zdravý myóm. Ale nehovorte. A aký bol pôrod?

EMA Náročný, trval dva týždne. A vy ako?

ŠÉFOVÁ Prefúknuť, ale vyrovnane.

ANNA Katovická, to ste vy?

ŠÉFOVÁ No, dobrý deň, to je náhoda...

ANNA Veru, keď sa nestretneme v práci, tak aspoň tu.

EMA Tak vy ste kolegyne z práce?

ANNA To je moja šéfová.

ŠÉFOVÁ Tak ako v práci? Už mi to celkom chýba.

ANNA Treba robiť za troch, pretože tri štvrtiny oddelenia sú na maródke. Aj Karol. Maja z personálneho hovorila, že vraj má kvapavku a nakazil polku oddelenia. Vzhľadom na to, že personálne je v našej firme niečo ako SIS, niečo pravdy by na tom mohlo byť.

ŠÉFOVÁ Keby sa tak robilo, ako klebetilo, už dávno by mal každý z vás stopercentné odmeny.

ANNA Niet nad náhodné stretnutia u gynekológa. (Ema sa zasmieja nad článkom v časopise.) Čo to čítate?

EMA Ale, taký článok od odborníčky psychologičky o tom, že keď prekonáte nejakú traumy, mali by ste skúsiť niečo nové alebo niečo, čoho ste sa už dlho báli...

ŠÉFOVÁ ... aby ste sa posunuli ďalej a vyvíjali ako osobnosť...

ANNA Ja som náhodou začala robiť niečo, čoho som sa už dlho bála.

EMA Ale, a čo?

ANNA Začala som šoférovať – teda, vodičák už mám dlhšie, ale až teraz som si dala kondičné jazdy...

ŠÉFKA A ako to ide?

ANNA No, povedala by som... že až na pár začiatočníckych chýb celkom dobre.

KONIEC

Klasika v grafickom románe alebo ako na divadlo v škole

Tri európske divadelné inštitúcie – Slovinský divadelný inštitút z Ľubľany (Slovinsko), Divadelný inštitút Zbigniewa Raszewského z Varšavy (Poľsko) a Divadelný ústav z Bratislavy (Slovensko) – spolupracujú na tvorbe pilotného modelu kultúrneho vzdelávania na stredných školách prostredníctvom grafického románu – komiksu. Cieľom projektu je podnietiť vzťah študentov a študentiek stredných škôl k divadlu pomocou grafických románov, osloviť potenciálnych mladých divákov a diváčky a priblížiť im klasické dramatické texty pútavou a zrozumiteľnou formou.

BARBORA JURINOVÁ A DIVADELNÝ ÚSTAV • FOTO | Patrik Blizniak

Do komiksovej podoby partneri spracovali tri kľúčové svetové drámy z rôznych období: poľský autor komiksov a kníh pre deti Daniel Chmielewski osudovú tragédiu Antigona antického dramatika Sofokla. Vizualný umelec Ciril Horjak alias Dr. Horowitz zo Slovinska hru Kráľ Ubu z pera Alfreda Jarryho. Slovensko spracovalo komiksovú verziu najznámejšieho ľúbostného príbehu Williama Shakespeara Romeo a Júlia. Jej autorom je výtvarník a ilustrátor Juraj Martiška, ktorý pracoval s adaptáciou textu Daniela Majlinga. Každý grafický román bude dostupný v slovenskom, poľskom a slovinskom jazyku. Zároveň s knižnou podobou sa rozvíjajú sprievodné pedagogické programy. Divadelný ústav na ich koncepciu oslovil dramacentrum EDUdrama.

.....**11**

Aktivity vyučovacieho bloku boli volené predovšetkým tak, aby zaujali študentov a študentky.

V priestoroch Štúdia 12 sa konal pilotný workshop zameraný na umelecké vzdelávanie, ktorý realizoval Divadelný ústav v spolupráci so združením EDUdrama.

Všetky metodické listy budú dostupné online (dramatika.sk). Sú vytvorené priamo pre potreby vyučovacieho procesu. Zameriavajú sa predovšetkým na tri aspekty, a to sprostredkovať zákonitosti dramatického textu, priblížiť obsah textu tak, aby zaujal teenagerov, a v neposlednom rade motivovať ich k prečítaniu pôvodnej drámy.

Aktivity vyučovacieho bloku boli volené predovšetkým tak, aby zaujali študentov a študentky. Pri ich koncipovaní sme teda hľadali styčné body dramatického textu a života súčasnej mládeže. Takýto osobný zážitok z textu, zhmotnenie postáv cez vlastné konanie a vytvorenie ich plastického obrazu, prirodzene, vzbudí záujem, príbeh sa stane viac osobným a motivuje študentov k prečítaniu pôvodného textu. Forma komiksu je zároveň pre mládež nielen vizuálne zaujímavá, ale napomáha tiež jednoduchšej orientácii v spleti udalostí dramatického deja a ľahšie sprostredkúva štruktúru dramatického textu od expozície po katastrofu.

Takáto praktická forma vyučovania pri sprostredkovaní dramatického textu prináša ešte ďalší rozmer. Nenecháva text len dvojrozmerným, ale prenáša ho do priestoru, rovnako ako divadlo na javisku. Komiks svojimi princípmi veľmi prirodzene napomáha pochopeniu princípov inscenovania. Rovnako ako v jednotlivých obrazoch komiksu, aj v divadelných mizanscénach má význam každý prvok, postoj či gesto.

Medzinárodný projekt Klasika v grafickom románe je spolufinancovaný z programu Európskej únie Kreatívna Európa – Podpora projektov európskej spolupráce 2019.

Možnosti ciest umeleckého prednesu

Aký odrazový mostík majú recitátori a recitátorky alebo pedagógovia a pedagogičky, ktorí práve začínajú s umeleckým prednesom? Od koho a ako by sa mohli učiť, inšpirovať sa? Na Slovensku máme širokú paletu „recitačných škôl“, ktoré vychovali stovky recitátorov a recitátoriek. Oslovili sme preto vybraných zástupcov, aby sa s nami podelili o svoje vnímanie umeleckého prednesu, ale i tvorivé riešenia a nápady.

ANKETU

zostavila **RENATA JURČOVÁ**

1. Čo je podľa vás prednes?

2. Ako by ste charakterizovali svoju tvorbu?

3. Ako prednes tvoríte a čo v ňom považujete za najdôležitejšie?

4. Ktoré témy vás najviac zaujímajú a kde zháňate texty?

5. Je nutné pri výbere poézie či prózy pre deti a mládež hľadať nový jazyk? Oceňujú napríklad nonsense, absurditu?

6. Zmenila práca s deťmi na umeleckom prednese váš pohľad na literatúru?

7. Máte vy osobne recitátorské skúsenosti?

8. Ako by sme mali vychovávať k poetickému vnímaniu?

9. Pokračujú vaši žiaci či žiačky v umeleckom prednese?

- 1.** Prednes je pre mňa subjektívna, často až intímna výpoveď recitátora prostredníctvom textového materiálu, ktorý ponúka autor textu.
- 2.** Živý, otvorený, aktívny dialóg s recitátorom, snaha o vykročenie zo svojej komfortnej zóny i za cenu porušenia zaužívaných, overených mechanizmov a pravidiel, posúvanie hraníc recitátorskej zručnosti, pokora voči autentickosti výpovede.
- 3.** Tvoríme ho pomaly, niekedy s pokorou, niekedy odvážne a drzo, niekedy ťažko a dlho sa trápime, niekedy ľahšie, akoby to šlo samo, ale vždy v otvorenom dialógu s recitátorom a s rešpektom k jeho pohľadu na text, na tému, k jeho postojom a skúsenostiam.
- 4.** Témy, ktoré reflektujú dianie v spoločnosti, ale i odkrývajú vnútorný zápas mladého človeka, jeho hľadanie odpovedí na otázky: kto som, aké hodnoty sú pre mňa dôležité,

aká bude moja budúcnosť, budúcnosť mojej krajiny, ako sa pozerám na svoju minulosť...?

- 5.** Moji recitátori radi siahajú po absurdných textoch, absurdita je pre nich prirodzenou pôdou, na ktorej sa radi pohybujú. Dáva im priestor na štylizáciu, väčšiu expresivitu výrazových prostriedkov, humor, jazyk nonsensu je pre nich prirodzenejší ako napríklad klasika, aj keď občas siahneme aj po takom texte.
- 6.** Neviem... to asi nie, myslím, že skôr je to naopak, že mnohé deti, ktoré mali k literatúre vlašný vzťah, začali prostredníctvom tvorby na hodinách umeleckého prednesu objavovať autorov, silu literatúry a nachádzať si k nej pozitívny vzťah.
- 7.** Priamu skúsenosť s umeleckým prednesom mám ešte ako študentka na základnej, strednej a neskôr i na vysokej škole. Počas pedagogickej

Moji recitátori radi siahajú po absurdných textoch, absurdita je pre nich prirodzenou pôdou, na ktorej sa radi pohybujú.
Marica Šišková

Veľký problém býva veľmi často emócia. Recitátora treba emočne otvoriť a to trvá dlhší čas.
Zuzana Demková

praxe som na tej druhej strane, ale som rada, že viem, čo cíti recitátor, keď sa postaví pred obecenstvo.

- 9.** Áno, pokračujú ako pedagógovia na stredných školách či ZUŠ-kách: Eva Hanušová, Kristína Šimková, Zuzana Strnátová, Juliana Svítková.

Marica Šišková
ZUŠ Jozefa Rosinského v Nitre

- 1.** Vnímam ho ako umenie kontaktu človeka s človekom, a to prostredníctvom svojho výkladu literárneho diela pútavým a autentickým spôsobom. Zároveň aj ako odovzdanie zážitku a asociácií, ktoré vznikli pri čítaní literárneho diela alebo jeho časti, ktorá nesie silné poslanstvo.
- 2.** Vo svojej praxi som sa pokúšala recitátora naladiť na vybraný text, objavovať spoločne s ním spojitosti medzi predlohou a jeho osobnými životnými skúsenosťami. Snažila som sa odovzdať aj svoj vlastný čitateľský zážitok. S radosťou som sa púšťala aj do využívania mimojazykových výrazových prostriedkov (práce s rekvizitou, kostýmom, rytmizáciou).
- 3.** Veľa času venujem výberu textu. Musí nadchnúť mňa, ale i recitátora, aj keby ešte všeličomu nerozumel. Text, ktorý ho najviac láka, si vypočujem v jeho prvom čítaní, skúmam, či spolu ladia. Vyzývam ho k tomu, aby našiel časť textu, ktorá sa mu najviac páči. Zaujíma ma prečo. Aj ja poviem, ktoré miesto je pre mňa najdôležitejšie alebo najmilšie. Od momentu, keď sa recitátor rozhodne pre text, pracujeme s dvomi kópiami už prepísaného textu, robíme doň poznámky. Najskôr sa venujeme správnej výslovnosti, pri čítaní celého textu si vyznačíme problémy. A zároveň sa rozprávame o poslanstve, významovo najdôležitejšej časti, o podtextoch a súvislostiach častí textu s osobným životom recitátora. Ako prvú pasáž pri práci s výrazom si veľakrát vyberáme miesto, ktoré recitátora niečím láka, páči sa mu. Skúšame rôzne výrazové možnosti a varianty. Hlavne u mladších recitátorov si aj zahráme v priestore nejaký motív alebo analogickú náladu. Potom už obyčajne začíname pracovať od úvodu textu postupne po malých častiach. Snažím sa upozorňovať na prirodzenosť výrazu, na hlasový neutrál, na to, aby

recitátor sledoval myšlienku, jej vývoj, a nie interpunkciu či verše. Pri próze okrem toho najviac upozorňujem na vyjadrovanie vlastného postoja k motívu, ktoré recitátor hovorí za rozprávača, ale aj na to, aby vyjadroval vzťah k postavám, za ktoré rozpráva v dialógoch. Dokonalé zvládnutie pamäti potom býva záverečnou časťou práce s textom. V závere už pracujeme s dynamikou a s kompozíciou celku tak, aby sme nezabudli na najdôležitejšiu pasáž ani pointu.

- 4.** Celé roky mám bližšie k poézii. V nej ma osloví viac ako téma nový, nečakaný pohľad na svet, ľudí, vzťahy, osloví ma sila myšlienok, zvukovosť, rytmické kvality. Vo veršoch pre deti hľadám obraznosť, výstižnú pointu. Mám svoj vlastný archív textov, ktoré som už lektorovala, ale aj takých, ktoré čakajú na svojho recitátora.
- 6.** Určite zmenila. Začala som si uvedomovať rozdiel medzi textami, ktoré sú hodnotné, ale nie sú napriek tomu vhodné na zvukové stvárnenie, na komunikáciu s publikom formou umeleckého prednesu. Hlavne ak im chýba nejaký vývinový oblúk, napätie a záverečné rozuzlenie či katarzia.
- 8.** Spájam to s vnímaním krásy sveta, ale aj krásy jeho umeleckého stvárnenia. Prostredníctvom metafor, nepriamo. Cesta k tomu vedie podľa mňa postupne, prostredníctvom hry a tvorby a cez fundovaného človeka. Pre mňa v tomto bola pred viac ako 40 rokmi objavom tvorivá dramatika.
- 9.** V ZUŠ-kách pripravujú svojich žiakov Jana Mikiťková (ZUŠ, Bratislava), Miroslava Lauffová (ZUŠ, Košice), Anna Ledžinská (ZUŠ, Michalovce) a Antónia Bendíková (ZUŠ, Smižany). Soňa Pariláková viedla recitátorov na vysokej škole v Prešove, vedie semináre o umeleckom prednese a pôsobí v odborných porotách pre umelecký prednes.

Eva Jacevičová
LDO ZUŠ na Mierovej ul. v Humennom, v súčasnosti na dôchodku

- 2.** Tvorba prednesu mi trvá aj niekoľko mesiacov. Neviem pripraviť kvalitný prednes za krátky čas. Najskôr musím poznať osobnosť recitátora. Ak iba začína s prednesom, pracujeme najskôr

na technike, výslovnosti, prozodických vlastnostiach, emócií atď., potom vyberáme text. Áno, s výberom pomáhame, podsúvame umelecké texty, učíme recitátora, podľa akých kritérií si má vybrať text. Povieme si o autorovi, kedy napísal text a čo ho k tomu viedlo. Rozoberáme text z rôznych hľadísk, a až keď vidím a cítim, že recitátor text pochopil a vnútorne ho prijal, začínam pracovať na prednese. Stáva sa mi, že niekedy meníme text. Recitátor ho síce pochopil a prijal, ale ešte nemá dostatok recitačných skúseností ani zručností na to, aby ho zvládol. Veľký problém býva veľmi často emócia. Recitátora treba emočne otvoriť a to trvá dlhší čas. V poézii často pristupujem k montáži. Dlhších básní na prednes je málo. Problém mám hlavne v 3. kategórii.

6. Myslím, že ani nie. Mama bola učiteľka a od malička som bola vedená k čítaniu umeleckej literatúry. Možno moje skúsenosti s prednesom ma naučili dívať sa na svet detskými očami.

7. Začala som ako 4-ročné dieťa víťať deti do života. Potom som recitovala na všetkých školských akciách, závodných konferenciách, oslavách MDŽ a pri iných príležitostiach. Na súťaži som nikdy nebola, lebo som ráčkovala a ráčkujem doteraz. Tak si teraz cez svojich recitátorov plním svoje sny.

8. Ak dieťa vidí, že hľadáte poetiku v každodennom živote, celkom prirodzene to od vás preberie. Učiť ho v texte hľadať druhý aj tretí plán, nechať ho napríklad kresliť text, ktorý recituje, dokončiť ho podľa vlastnej fantázie... Dať mu priestor na vyslovenie vlastného názoru.

..... **Zuzana Demková**
..... ZŠ s MŠ J. Vojtaššáka v Zákamennom

1. Prednes je výsostne osobná výpoveď človeka, v ktorej sa odhaľuje z vlastných emócií a siaha až na dno svojej duše. Čosi ako láska, lebo život by bol bez neho smutný, nudný... a tiež čosi ako život na inej, krajšej planéte.

2. V tvorbe pre deti je dôležitý vzťah obrazu a slova. Bez obrazu by bolo slovo iba prázdny memorovaním, nie umením. Preto je taký veľký rozdiel medzi školským prednesom a detským prirodzeným či umeleckým prednesom. V tomto ma

ovplyvnili mnohí ľudia, či už recitatori, porotcovia, alebo lektori. Najviac však môj lektor, neskôr spoluprotca Marcel Šustek. Okrem toho, že bol skvelý recitátor, pri hodnotení v porote si cenil novátorské typy prednesov, miloval literatúru, vždy vedel poradiť pri výbere textov.

4. Nemám rada prvoplánové texty, zamerané na poučovanie či násilný humor a zosmiešňovanie postáv. Mrzí ma, že deťom sa takáto literatúra často páči. Ako nám však zdôrazňovali lektori – „najkvalitnejší text na prvé prečítanie či počutie nepochopíš“. Preto hľadáme texty v knižniciach, nakupujem v Artfore, no najviac milujem antikvariáty a znovuobjavovanie starých textov. Poézia je mojou srdcovkou. Z pohľadu výberu textu na prednes často badám nedostatok novej kvalitnej literatúry, napríklad v druhej kategórii poézie.

7. Moja prvá skúsenosť s prednesom sa udiala za veľmi dramatických okolností v pionierskom tábore. Mala som asi 7 rokov a veľmi som chcela vystupovať a recitovať, tak som si vymyslela básničku, napísala som si ju paličkovým písmom na papierik, ktorý som od nedočkavosti celý pokrivala. Keď som vystúpila na pódium pred celým táborom, text som od trémy zabudla, priniesli mi dotrhaný papierik, z ktorého som sa za hurónskeho smiechu divákov snažila niečo vydolovať... Nakoniec ma odmenili obrovským potleskom, mysleli si, že to mala byť vtipná scénka. Ktovie, možno takáto skúsenosť sa stala pre mňa motiváciou pokračovať a učiť sa aj na vlastných chybách. Na základnej škole som ako samouk skúšala recitovať na rôznych súťažiach, najväčší úspech som však dosiahla v okresnom kole Puškinovho pamätníka pod tvrdým vedením pani učiteľky Hermanovej (mamy redaktora Patrika Hermana). Za gymnaziálnych čias mala naša generácia šťastie na recitátorskú školu počas tvorivých víkendových sústreďení na Zochovej chate, kde sme sa pred krajskými súťažami stretávali a učili sa pracovať s vybraným textom a prednesom pod vedením skúsených lektorov (Ernest Weidler, Ján Kamenistý, Mikuláš Fehér, Vladimír Sadílek, Martin Porubjak, Marcel Šustek, Ivan Kováč a i.).

9. Niektorí pripravujú žiakov na prednes na ZUŠ-kách v LDO (Miroslav Mihálek, Brian Brestovanský a i.). V minulosti boli úspešné recitátorky aj mojimi kolegyňami (Martina Justusová, Andrea a Petra Blesákové, Katarína Chovančáková,

..... **”**
Ak sa deti stretnú
s niečím novým
a pre ne ťažko
uchopiteľným,
prvé reakcie nie sú
práve nadšené.
Alena Váradyová

Diana Myšáková Gáliková) a taktiež pripravovali recitátorov na prednes. Aj keď sa naše cesty rozdelili, stále sa o prednes zaujímajú a občas i niekoho pripravujú.

..... **Blanka Blesáková**
..... ZUŠ Mikuláša Schneidera-Trnavského
..... v Trnave

1. Prednes je prirodzené rozprávanie. Keď mám pocit, že recitátor zažil to, čo prednáša. Pocit, že recitátor svoju výpoveď povedať musí. V modernej poézii je prednes prednesom vtedy, ak mám pocit, že to, čo mi recitátor priniesol, sa ma bytostne dotýka. Alebo sa ma aspoň bytostne dotýka fakt, že sa to bytostne dotýka recitátora. Prednes je poézia a próza života prenesená na javisko.

2. Rád robím originály. I keď pri tých približne tridsiatich prednesoch ročne je to dosť ťažké. Vždy sa snažím, aby si recitátor text nanovo vyškrtal podľa seba. Rád viem presne, čo si recitátor pri prednese myslí. Aj v pauzách. Možno najmä v pauzách. Deti hovoria vždy to, čo zažili, to, čo majú pred očami. Často v prednese ten obraz vypnú. Veď pred očami nemajú zážitok, ale diváka. Úlohou lektora je zapnúť im ten obraz aj v prítomnosti diváka.

3. Dám len jednu zložku, ktorá pre mňa vyčnieva nad iné. Pauzu. Ak je naplnená predstavou, zmení farbu hlasu. Alebo predznačí melódiu. Ovpľyňuje tempo aj rytmus prednesu. Urobí bodku za emfázou. A hlavne dá priestor recitátorovi, aby premýšľal.

..... **Matej Čertík**
..... ZUŠ Jozefa Kresánka v Bratislave

1. Ak sa rozprávam so žiakmi o prednese, často hovoríme o tom, že recitátor je ten, kto prináša cudzí text divákovi spôsobom seba vlastným. Prednes je teda most spájajúci umelecký text s divákom a poslucháčom, pričom architektom i staviteľom tohto mosta je recitátor.

3. Často zbieram texty „do šuplíka“ a čakám, že sa objaví niekto, komu by som mohla konkrétny text ponúknuť. Niekedy text „skladujem“ aj niekoľko rokov, aby sa dostal k tomu pravému. A občas sa stane aj to, že recitátor ponúkaný text neprijme, resp. si vyberie iný text. Súlad recitátora a textu považujem za jednu z najdôležitejších

okolností, ktoré tvoria základ pre dobrý prednes. Ak recitátor chce „prijatť text za svoj“, nasleduje spoločné čítanie a analýza textu, ktorú často prepájame s osobnými skúsenosťami recitátora, jeho postojmi, ale aj dianím v okolitom svete (hlavne u starších recitátorov). Väčšinu prozaických textov skracujeme, poéziu zasa občas montujeme alebo skladáme. K úpravám textu (samozrejme, nie svojvoľným) občas dochádza aj pri detailnej práci, keď sa ukáže, že veta neplynie alebo bol zmysel textu nechtiac posunutý. To je fáza, keď hľadáme kľúč k textu, analyzujeme vetu po vete (niekedy slovo po slove) a hľadáme cesty, ktoré by viedli k napĺňaniu toho, čo by chcel recitátor odovzdať divákovi, teda k tomu, aký je jeho interpretačný zámer.

4. Medzi témami nemám vymedzené také okruhy, ktoré by ma zaujímali menej alebo viac. Pribežne sledujem ponuky vydavateľstiev, vyhľadávam zaujímavé tituly, snažím sa veľa čítať a často sa prístihnem pri tom, že pri čítaní premýšľam aj o tom, aké sú „prednesové dispozície“ práve čítaného textu. Čítam viac beletrie a kníh pre deti a mládež než poézie, pretože tú si potrebujem dávkovať po menších dúškoch. A som vďačná aj za relácie venované literatúre, ktoré vysielajú Slovenský rozhlas (hlavne Rádio Devín).

5. Ak sa deti stretnú s niečím novým a pre ne ťažko uchopiteľným, prvé reakcie nie sú práve nadšené. Ak sa však dajú presvedčiť, že stojí za to podniknúť dobrodružstvo objavovania nového textu, zväčša prichádza radosť a pocit zadostúčenenia. Ak prednes prijmú a ocenia ho diváci, je to bonus navyše a motivácia nebáť sa ísť nevyskúšanou cestou aj druhý raz.

8. Nie všetci máme dar pomenúvať veci, deje a javy okolo nás poetickým a osobitým jazykom. Preto stále presvedčam seba i svojich žiakov, že sa oplatí byť poézii nablízku a zažívať s ňou malé zázraky, pretože tých je v našich životoch čoraz menej. Univerzálny návod na výchovu k poetickému vnímaniu nemám, najdôležitejšie je však asi prekonať strach z niečoho, čomu spočiatku nerozumiem, a objavovať v napísanom svet naokolo i seba samého.

..... **Alena Váradyová**
..... ZUŠ pri Spojenej škole
..... na Letnej ul. v Poprade

Vzdelávanie divadlom

Čo motivuje pedagógov a pedagogičky využívajúcich princípy dramatickej edukácie? Ako môže divadlo reflektovať prežívanie mladých ľudí v súčasnom svete plnom kríz a turbulentných zmien? Aj na tieto otázky sa pokúsila odpovedať konferencia Divadlo pre deti, ktorú už štvrtý rok zorganizovalo kultúrne centrum Viola v Prešove.

JAKUB MOLNÁR • FOTO | Dominika Kozáková

Problematika umeleckého vzdelávania na štandardných školách si už dlhodobo pýta transdisciplinárnu a systematickú diskusiu. Oproti nemeckému, britskému či českému kontextu u nás stále dlhodobo abscentuje teoreticky ukotvená stratégia vývoja školstva, metodiky i praktické cvičenia. Napriek poddimenzovaniu vzdelávacích priorít sa však v ostatnom čase podarilo naštartovať viacero iniciatív mimo oficiálnych štátnych politík. Vydavateľstvo Divadelného ústavu prinieslo viacero inšpiratívnych publikácií (Divadlo a vzdelávanie, 2010; Divadelná hra-be-ce-da, 2013; Romeo a Júlia: grafický román, 2022 a i.), divadlo Pôtoň od roku 2013 úspešne organizuje vzdelávací projekt Psota na Slovensku pre študentov a študentky stredných a vysokých škôl, Združenie tvorivej dramatiky Slovenska a dramacentrá ponúkajú čoraz bohatšie vzdelávacie programy atď. V septembri tohto roku sa v rámci medzinárodného festivalu Bábkarská Bystrica konala konferencia Vzdelávanie divadlom, z ktorej vzišla iniciatíva s cieľom presadiť vzdelávanie divadlom v pripravovanej reforme vzdelávania na Slovensku.¹

Medzi dôležité lastovičky, ktoré artikulujú dôležitosť inklúzie divadla do učebného procesu, patrí aj medzinárodná konferencia Divadlo pre deti – východiská, podoby, perspektívy, ktorá je určená odbornej i laickej verejnosti. Po nastolených otázkach z predošlých ročníkov (Aký je vplyv komerčných produkcií na vkus detí? Svedčí detskému divadlu irónia, uštipačnosť a nánosy bulváru? Aké sú liečivé podoby divadla? a ďalšie) si program 4. ročníka, rozdelený do dvoch dní, vzal za cieľ upriamiť pozornosť na ďalší kontextuálny fenomén – analýzu problémových tém rezonujúcich v školskom prostredí a úlohy divadelného lektorstva vo vzdelávaní publika.

Pol'ská inšpirácia, česká pedagogička či slovenské deti

Prvý deň konferencie bol venovaný tematickým príspevkom o lektorskej činnosti v divadlách. Dramaturg Miron Pukan predstavil základné koncepty divadelnej výchovy v Poľsku.

Je nutné, aby sa školstvo na Slovensku aktívnejšie podieľalo na kultúrnej reprodukcii a premene kvality vzťahu k divadelným inštitúciám.

V programe konferencie Divadlo pre deti nechýbali zástupkyne EDUdramy Veronika Kořínková a Barbora Jurinová (na fotografii), ktoré predstavili najnovšiu vzdelávaciu iniciatívu Divadelného ústavu i širší pohľad na dramatickú edukáciu vôbec.

V tamojších štandardoch vzdelávania na jednotlivých stupňoch výučby síce nachádzame ustanovenia, ktoré sú vážne formulované a ešte problematickejšie praktikované, avšak štátom zriaďované profesionálne divadlá (Divadlo Horzyca v Toruni, Divadlo Ochota vo Varšave alebo Národné divadlo vo Varšave) využívajú bohaté vzdelávacie mechanizmy od dramaturgických úvodov pred predstaveniami cez prednášky, stretnutia s tvorcami po workshopy, a to špeciálne organizované pre základné či stredné školy. Výnimočný je tiež projekt Mladé divadlo, ktorý spája divadlo, kultúrnu výchovu a kultúrnu animáciu a je založený na zapájaní publika ako plnohodnotných spolupracovníkov vzdelávacej a umeleckej ponuky. Nemenej zaujímavé je postgraduálne štúdium réžie divadla detí a mládeže vo Wroclawe, ktoré ako jediné v stredoeurópskom kontexte vzdeláva budúcich režisérov a režisérky s citom pre detské divadlo a pedagogiku.

Medzi prednáškové vstupy konferencie bolo pôvodne zaradené aj Divadlo Jána Palárika v Trnave, ktoré je ako jediné profesionálne divadlo na Slovensku členom Asociácie divadelných lektorů. Pre zdravotné komplikácie dramaturgičky Lucie Mihálovej nám však namiesto nej herečka, speváčka a pedagogička na JAMU Andrea Buršová predstavila inšpiratívny portrét herečky Niky Brettschneiderovej, ktorá sa zameriavala na vývoj hereckých výrazových prostriedkov vo vzťahu k pedagogickej práci. V programe konferencie nechýbali ani zástupkyne EDUdramy Veronika Kořínková a Barbora Jurinová, ktoré okrem dvoch workshopov (pre študentov a pre pedagógov) v rámci sprievodného programu predstavili aj najnovšiu iniciatívu Divadelného ústavu (viac v samostatnom článku na strane 31).

Koordinátorka ochrany detí pred násilím z Úradu práce, sociálnych vecí a rodiny v Prešove Martina Kormošová prezentovala aktuálny stav v rodinách, pričom sa venovala témam sociálnej fobie, depresiám či sklonom k násiliu u detí a mládeže.

1_ <https://bit.ly/3uy9Wpm>

Medzi „menej radostné“ správy patrili príspevok Martiny Kormošovej, koordinátorky ochrany detí pred násilím z Úradu práce, sociálnych vecí a rodiny v Prešove. Venovala sa témam sociálnej fobie, depresiám či sklonom k násiliu u detí a mládeže, ktoré sa po pandémie znásobili. Táto situácia pritom dosiaľ nemá systematické riešenie. Chýbajú detskí psychiatri a psychológovia na školách, tlak na prvenstvo v triedach sa stupňuje a množstvo učiva narastá, sociálne siete polarizujú celú spoločnosť, vojna, klimatická kríza a ďalšie hrozby prehlbujú úzkosť atď.

Spoločne za jeden povraz

Cieľom druhého dňa podujatia bolo prepojiť príklady dobrej praxe z radov pedagógov a pedagogičiek zo ZUŠ a ZŠ a zároveň sa pokúsiť formulovať východiská, ktoré by obnovili dôveru škôl v divadelné inštitúcie a prehĺbili individuálny zápal jednotlivcov na systematický záujem viacerých výchovno-vzdelávacích aktérov. Ako problematiku sa javí inklúzia detí so znevýhodnením, pestované je elitárstvo škôl pre talentované deti, vzrastá delikvencia mládeže. Jednotliví diskutéri a diskutérky sa podelili o osobné skúsenosti a spoločne si kládli otázky, akým spôsobom môže byť nápomocná divadelná tvorba pri prekonávaní celospoločenských kríz s dôrazom na detský svet. Pripravovaná školská novela (v rámci ktorej vznikne samostatný predmet dramatická výchova a v súčasnosti prebieha verejná konzultácia) môže nasmerovať tvorivosť a začleniť ju medzi pracovné metódy žiaka a pedagóga pri bežnej výučbe, riešení domácich úloh alebo do projektového vyučovania. Práca s dramatickými textami zasa môže poslúžiť v kľúčových fázach formulácie všeobecného názoru na svet, pocitov a hodnotení a nemala by byť vystavená tlaku klasifikácie za množstvo a rýchlosť zaznamenaných informácií.

Na konferencii opakovane zaznelo, že je nutné, aby sa školstvo na Slovensku aktívnejšie podieľalo na kultúrnej reprodukcii a premene kvality vzťahu k divadelným inštitúciám. Vedenie škôl a školských zariadení by malo jednotlivé triedy a pedagogický zbor aktivizovať na divácku komunitu a sprístupniť im kultúrne možnosti, ktoré daný región ponúka. Divadlá by zasa mali chápať lektorstvo ako kľúčový nástroj na dialóg s publikom. Z konferencie Divadlo pre deti síce nevzišiel žiaden metodický materiál, ktorý by jednotlivé podnety sumarizoval, ale predsa potvrdila, že dramatická edukácia sa už aj na Slovensku dostáva do popredia záujmu odbornej i laickej verejnosti. Preto možno očakávať viac takýchto cenných lastovičiek. •

Náhl'ad do ochotníckeho divadla Prešovského kraja III.

Cestopisný bedeker ochotníckeho divadla Prešovského kraja.
Zastavenie posledné: divadlá dospelých

ALŽBETA VEREŠPEJOVÁ • FOTO | archív NOC, Roman Adamjá, Igor Kozíak, Filip Lašut, Gabriela Makayová

Po vzniku Československa, s istým meškaním oproti západu a stredu Slovenska, sa po roku 1920, ale hlavne v 30. rokoch aj na východe rozprúdil divadelný život. V mestách ho pestovali rôzne spoločenské krúžky a telocvičné jednoty, na dedinách miestni učitelia a kňazi. Podnetne prispeli aj českí divadelníci, pracovne prevelení na východ. Po roku 1945 obnovila činnosť len časť spolkov. K nim pribudli od 50. rokov súbory, ktoré vznikali pri závodných kluboch a osvetových strediskách. Podrobne o týchto obdobiach podávajú informácie vo svojich publikáciách napríklad V. Štefko, L. Čavojský či J. Marták.

V 60. rokoch Osvetový ústav určil súťažné kategórie dospelých ochotníckych divadiel podľa kvality tvorby: A – vyspelé, B – pokročilé, C – začínajúce. Toto delenie bolo po roku 2000 čiastočne predefinované a dnes sa divadlo dospelých člení na 2 súťažné kategórie: prúdy súčasného divadla a prúdy tradičného divadla. Zaradenie sa pritom určuje podľa charakteru konkrétneho predstavenia.

Bardejov

Bardejovské divadlo vzniklo v roku 2017. Iniciátorkou založenia bola dramaturgička Veronika Burgerová s divadelne spriazneným okruhom tvorcov. Domovskou scénou divadla sa stal komorný priestor historickej Hrubej bašty. V rovnakej miere sa venuje divadlu pre deti i pre dospelých. V dramaturgii sa orientuje hlavne na málo známe či nové divadelné texty. S inscenáciou bájkky Adonis a jeho host (2019) od súčasného nemeckého autora Freda Apkeho, ktorá detskému divákovi poetickou formou vysvetľuje pojmy slobody a priateľstva, získali na krajskej žatve v Levoči zlaté pásmo a bronzové na celoštátnej súťažnej prehliadke Divadlo a deti v Rimavskej Sobote. Za vznikom predstavenia stál národnostne pestrý tím: slovenská režisérka

„.....“
Náhl'ad uvedených súborov poskytuje informácie o zoskupeniach, ktoré máme možnosť vidieť na rôznych stupňoch súťaží a na rôznych festivaloch na Slovensku a dostali sa do širšieho povedomia ochotníkov i verejnosti.

.....“
V 60. rokoch Osvetový ústav určil súťažné kategórie dospelých ochotníckych divadiel podľa kvality tvorby: A – vyspelé, B – pokročilé, C – začínajúce. Toto delenie bolo po roku 2000 čiastočne predefinované a dnes sa divadlo dospelých člení na 2 súťažné kategórie: prúdy súčasného divadla a prúdy tradičného divadla.

Marika Smreková, taliansky hudobník Elia Moretti a česká výtvarníčka Jana Adamec Tkáčová. Z hľadiska dramaturgie treba oceniť aj invenčné hľadanie tém pre dospelé publikum. Autorská hra Jozefa Jenča Ci hutorim, ty vole! (2020) sa venuje gastarbeiterstvu východniarov v Čechách. Text, napísaný v metajazyku – východniarskej českoslovenčine, ocenila česká divadelná agentúra Aurapont v súťaži v roku 2018. Jenčova réžia viac ako tragikomický potenciál témy akcentovala živelnú komediálnosť. Výsledkom ďalšej autorskej a režijnej spolupráce súboru s Jenčom bola takmer monodráma Sám na javisku (2022). Ohlasy a odborné reflexie, ktoré divadlo získalo za krátky čas svojej existencie na súťažiach a festivaloch, priniesli určite kreatívne stimuly pri uvažovaní nad ďalším inscenačným smerovaním (o oboch inscenáciách sme referovali aj v časopise Javisko, pozn. red.).

Humenné

Divadelný súbor Samé ucho vstúpil do kultúrneho diania mesta v roku 1992 pod vedením Jany Šibovej. Generačne pestrý a personálne premenlivý súbor sa prioritne orientoval na komediálny žáner (C. Goldoni, J. N. Nestroy). Po výmene režisérov sa do repertoáru včlenili aj spoločensky angažované hry (Orwellova Zvieracia farma, autorská hra Drogy, 1998) a špeciálne naštudovania rozprávok pre deti s mentálnym postihnutím. Od roku 2003 až do zániku v roku 2018 súbor režijne viedla Zuzana Švecová. Jej skúsenosti a inšpirácie z divadelných workshopov presmerovali súbor od dovtedajšieho realistického divadla k divadlu pohybovému. Správnosť tohto rozhodnutia potvrdilo aj víťazstvo Voľného víkendu (2005) na medzinárodnom festivale amatérského divadla v Maďarsku. V roku 2005 siahli po poetike cool drámy (Olekšákova hra Neha). Prvky štylizovaného pohybového divadla, práca so znakom a scénickou symbolikou ostali inscenačným princípom aj v ich posledných inscenáciách Ako som vstúpil do seba (2011) a Naboso (2012).

Humenské ochotnícke divadlo sa rozhodla založiť režisérka a herečka Zuzana Švecová v roku 2018, po rozpade DS Samé ucho. Viacgeneračný súbor má domovskú scénu v History art & music clube. Premiérou Bodnárovej Sobotnej noci (2019) potvrdila režisérka svoj trvalý príklon k štylizovanému divadelnému výrazu. Pre účinkujúcich bez divadelných skúseností však jeho osvojovanie nebolo bezproblémové. Rozbehnuté skúšky tragifrašky Lukáša Brutovského Talenty zastavila pandémia, a tak divadlo pripravilo aspoň niekoľko

online akcií pre knižnicu v Humennom. V roku 2021 sa jeho činnosť čiastočne obnovila prípravou monodrámy MOCAD(R)ÁMY banskobystrického Štúdia T.W.I.G.A., premiéru však skomplikovali covidové problémy. O tom, že ani napriek tomu nemieni rezignovať, svedčí účinkovanie na humenskom Festivale slov v roku 2022 s krátkou dramatickou kompozíciou z dvoch esejí Milana Zelinku.

Kendice

Divadlo Etudy v roku 1993 debutovalo vlastnou parafrázou radošínskeho Jááánošiiika pod vedením miestneho kňaza Jána Sedláka. Po jeho odchode mladí divadelníci nerezignovali, a hrali prevažne zábavné, estrádne formáty, činoherné komédie alebo malé javiskové formy. Vyskúšali si aj Dostálov muzikál Jednotkári (1993). V roku 2007 súbor ambiciózne porušil dovtedajší repertoárový štandard a naštudoval Ionescovu Lekciu (réžia Veronika Pavelková), s ktorou zvíťazil na celoštátnej súťaži a predstavil sa aj na Scénickej žatve. S hrou reprezentovalo Slovensko na celosvetovom festivale ochotníckych divadiel v Maroku, hosťoval v divadle Husa na provázku v Brne i v Krakove. Za úspechom stála nielen invenčná a sústredená réžia, ale aj výkony hosťujúcich členiek prešovskej ZUŠ M. Moyzesa – G. Marcinkovej, J. Kovalčíkovej a A. Rakovskej, dnes už profesionálnych herečiek. Po tejto zmysluplnej divadelnej spolupráci uviedlo divadlo Gombárov a Mankoveckého hudobný projekt Štúrovci – koncert (ne) zrušený! (úprava, réžia Tomáš Fedorko, 2015). V roku 2011 inscenácia „svadobnej veselohry“ Jana Ivana Uľej, uľej signalizovala návrat k pôvodnému charakteru repertoáru. Popri reprízovaní svojich úspešných hier sa Etudy od roku 2016 venujú tvorbe pre deti a príležitostným kultúrnym aktivitám.

Kladzany

Divadelný súbor KLUD (Kladzanske ľudové divadlo) vznikol v roku 1998 v rámci občianskeho združenia KLUD na divadlo i film. Odvtedy má za sebou 30 titulov vrátane kabaretných pásem a rozprávok. Okrem prvej hry (Pší život, 1999) sú texty písané vo východniarskom nárečí. Nárečie vytvára silnú mieru autenticity príbehu a výdatne pomáha účinkujúcim. Súbor hrá výlučne autorské texty režiséra Jozefa Jenča (rozhovor s ním sme uverejnili v Javisku 1/2021, pozn. red.). Námetovo vychádzajú z aktuálnych osobných a spoločenských tém, neraz s odkazom na slovenskú minulosť (Chujava nau, 2013, hru sme publikovali v Javisku 1/2021, pozn. red.). Inscenačnými prostriedkami komunálnej satiry sa síce čiastočne banalizuje vyslovené,

DS Julia Zborovjána zo šarišských Michalian patrila v minulom storočí medzi aktívne východoslovenské súbory. Na fotografii herci Alžbeta Mesárošová a Andrej Cehelský v inscenácii Matkino pole (1976), réžia Juraj Navrátil.

FOTO | Igor Kozíak

no texty dávajú možnosť pracovať aj s tragikomickým akcentom, ako napríklad v hrách Cicho, bo skajpujem s dzifku! (2016) či Jou, paňe Bože! (2015), v ktorej sa biblický motív úteku Jozefa a Márie prepája so súčasnou utečeneckou krízou. Autor významovo umiestnil dej do emblémového slovenského sociálneho priestoru – krčmy. Šmiškonadu Džvirata na deskoch alebo jak nacvičic divadlo na dzedziňe za 10 dní, kec jutre je premiera (Cena Stana Radiča za objav roka na Kremnických gagoch 2011) a rovnako i hru Hore dolu bez (2019) inšpirovali vlastné divadelné skúsenosti. Slovo „ľudové“ v názve predznamenáva síce poetiku divadla, ale zvolenými témami zasahuje aj publikum, ktoré nehľadá len prvoplánovú zábavu.

Kurima (okres Bardejov)

Tak ako v mnohých iných obciach, aj v Kurime prvé divadelné aktivity zaznamenávame po 1. svetovej vojne vďaka obecným učiteľom. Učitelia I. Tobiáš a J. Vocel svoje neúspešné večerné kurzy pre dospelých nahradili nácvikom divadelných hier. Prvé predstavenia sa konali v budove cirkevnej školy. Pravidelnejšia divadelná činnosť spadala do 30. rokov, napríklad uvedenie Jiráskovho Otca. Súbor si zahral aj operetu Anička Kováčovie (1947) či agitačné Buky podpolianske (1954). Po viacerých prestávkach miestni ochotníci v roku 1999 obnovili divadelnú tradíciu. Nielen inscenačne (insitné maľované kulisy, herectvo statickej pravdepodobnosti), ale i príklonom k slovenskej klasike, v prvom rade k Urbánkovi. Od roku 1999 uviedli 7 jeho veselohier. Poslednou bola veselohra Slobodní manželja v šarišskom preklade Šľebodne ženače (2014). V roku 2020 znovu zahrali veselohru Keď mesiačik svietil, ktorá sa po prvýkrát hrala v obci v 20. rokoch minulého storočia.

Ľubica

Divadlo exTEATRO pôsobí od roku 1994. Pod vedením režiséra (i autora) Marcela Hanáčka dlhodobo spolupracuje s Kežmarským hradom v projekte Krvavé dejiny (1995 – 2022), v ktorom čerpajú z dejín mesta, ale i pri uvádzaní rozprávok. Spolupodieľa sa na kultúrnych projektoch firmy Whirlpool. Hanáček autorsky a súbor herecky participovali v roku 2004 na programoch Bojnického zámku. ExTEATRO sa programovo venuje náboženským témam, osudom historických osobností kraja (Beata Laska, Samuel Bredetzky, Dávid Frölich), príležitostným programom. V roku 2021 vystúpili so scénickou montážou hier dramatika Jána Chalupku – Chalupka inak. V tomto roku výrazne zaujali dokuprojektom Domov (2022), zostaveným z príbehov násilného vysťahovania karpatských Nemcov z Československa v rokoch 1945 – 1946. Text vznikol na základe spomienok pamätníkov a archívnych materiálov.

Raslavice

Divadelný súbor AD99 vznikol v roku 1999 po viacročnej absencii divadla v obci. Debutoval Štepkovou hrou Hotel Európa (réžia M. Cimbala) a až do svojho rozpadu sa repertoárovo orientoval na ľahké komediálne žánre. Divadelný súbor NA SKOK založil herec a režisér Martin Bašista v roku 2016 spolu s vtedajšími spolužiakmi z košického konzervatória. Repertoár divadla sa vyvíjal od komponovaných vianočných akademií cez divákmi žiadanú komédiu až po drámu Matka J. Barča-Ivana (2019, k 100. výročiu 1. písomnej zmienky o ochotníckom divadle v obci). Horváthovej Slovenskú sirotu (2020) ocenila porota na Gorazdovom Močenku 2. miestom. Bašistovu razantnú úpravu textu

Ondavan zo Stropkova sa pravidelne zúčastňuje na postupových súťažiach. Fotografia z predstavenia Ženský zákon z roku 1992.

FOTO | Gabriela Makayová

(vrátane transpozície hry do šarišskej dediny), réžiu a rovnako interpretačné výkony herečiek v Čechovových Troch sestrách (2022) odmenili poroty na celoštátnych súťažiach FEDIM, Gorazdov Močenok i Scénická žatva (o inscenácii sme viackrát referovali v Javisku, pozn. red.). Inscenácia naznačuje evidentné odpútanie od klasického dedinského divadla k divadlu silne štylizovaného výrazu, vizuálnej pútavosti, významovej scénickej skratky. Rozpracovaná inscenácia Macbeth Off Broadway preto právom vzbudzuje zvedavosť a očakávania.

Spišská Stará Ves

Divadelný súbor RAMAGU sa prvýkrát predstavil neformálne v roku 2009 a oficiálne v roku 2011. Spolu s ateliérom RAMAGU životabudičsky vtrhol do kultúrnej klímy mestečka na Zamagurí. Pri rozprávkach inscenátori stavajú na otvorenej komunikácii s detským publikom a na nápaditom humore (Goralské rozprávky 2017, O psíčkovi a mačičke, 2019). Repertoár pre dospelých hľadá rovnováhu medzi komerčnou a náročnou dramaturgiou. Prínosom pre súbor sa javí nadviazanie spolupráce so skúsenými divadelnými praktikmi. Prvý inscenačný úspech dosiahol súbor s Tajovského Matkou (2013, réžia Dušan Kubáň a Michal Novák), s ktorou postúpil na Belopotockého Mikuláš. V roku 2021 na ňom zvíťazil s monodrárou Mengeleho dievča v réžii Jany Ovšonkovej (o predstavení sme referovali v Javisku 1/2022, pozn. red.) a o rok neskôr s jednoaktovkami Pytačky a Medveď (2022, réžia V. Benko). Preto novopripravovaná inscenácia (opäť v réžii Jany Ovšonkovej) právom budí veľké očakávania priaznivcov súboru.

DS Julia Zborovjana zo Šarišských Michalian sa zúčastnil aj na Scénickej žatve s inscenáciou Neznámy (1980), réžia Juraj Navrátil.

FOTO | Igor Koziač

Stropkov

Divadelný súbor Ondavan začal pracovať v roku 1966. S bábkovým divadlom Paravan, fungujúcim v meste od roku 1962, ho spájalo meno Daňa Soósa, vedúceho súboru a režiséra. Ondavan viedol až do roku 2022 a ako ústredná osobnosť ho po desaťročia dramaturgicky a režijne formoval. Dramaturgicky trvalo preferoval slovenskú klasiku (vrátane vlastných dramatizácií). Svoje miesto si v repertoári našla príležitostne i svetová klasika (C. Goldoni, Molière, N. V. Gogol, F. G. Lorca), i súdobí slovenskí dramatici (I. Bukovčan, I. Rusnák, O. Záhradník). Pre súbor je príznačné bohaté generačné obsadenie a budovanie hereckého zázemia už od detského veku. Soósove úpravy dramatických textov vychádzali zo zloženia a schopností súboru (napríklad Gogol'ov Revízor ako Revízorka), réžie preferovali realistický štýl s konvenčne budovanými mizanscénami, minimálnou prácou so svetelnou zložkou a presadzovaním vlastnej scénografickej estetiky. Inscenačné ozvláštnenie často prinášali folklórne vstupy v zmysle koloritu udalosti či vizuálneho efektu. Ondavan sa pravidelne zúčastňuje na postupových súťažiach i na Celoštátnom festivale divadelných hier s dedinskou tematikou v Trebišove, na ktorom získali viacerí interpreti ceny za herecké výkony, napríklad cenu za ženský herecký výkon v predstavení Ženský zákon (Babski mores, 1992).

Sabinov

Divadelný súbor Sabinovská ochotnícka scéna vznikol v marci v roku 2004 na podnet zanietenej divadelníčky Evy Arvayovej. Dlhoročne pôsobila ako herečka v DS Julia Zborovjana i ako režisérka jeho Štúdia mladých. Do súboru prešla na jej podnet aj časť bývalých michalianских divadelných kolegov. Po prvýkrát sa súbor predstavil Holbergovou komédiou Jeppe z vřšku (2004, réžia V. Benko). Jej hlavné postavy boli šité na mieru protagonistom súboru Jurajovi Navrátilovi ml. (sedliak Jeppe) a Eve Arvayovej (výbušne temperamentná žena Nille). Na Krajskej scénickej žatve v Levoči získal Juraj Navrátil ml. za postavu Juppeho cenu za najlepši herecký výkon. V roku 2006 súbor upútal zasluženú pozornosť inscenáciou Obchod na korze (réžia Peter Cibula). Od roku 2008 až do roku 2018, keď divadlo svoju činnosť pozastavilo, pridalo do svojho programu výlučne komédie (Charleyho teta, 2009, Inkognito, 2010, Ženský zákon, 2011 – cena za ženský herecký výkon Eve Arvayovej na krajskej žatve v Levoči, Skrotenie zlej ženy, 2012, Sluha dvoch pánov, 2015, Všetko je dobre tak!, 2018).

Šarišské Michal'any

Divadelný súbor Julia Zborovjana (DS pri ZO ROH Imuna, Šarišské Michal'any) nadviazal voľne na tradíciu divadelného spolku z 20. rokov 20. storočia. Repertoár predstavovali vianočné pastierske hry, rozprávky i slovenská klasika. V 50. rokoch si zobral súbor pod patronát podnik Imuna. Poskytol mu nový hrací priestor i existenčné krytie, čo viedlo k ďalšiemu pôsobeniu súboru už pod novým menom DS pri ZO ROH Imuna, Šarišské Michal'any. Nový režisér Rudolf Navrátil st., skúsený divadelný ochotník, odchovanec kolínskeho súboru Tyl, pretvoril dovtedajší repertoár. Pribudli hry českých dramatikov, svetová klasika i súčasná slovenská dráma. S Karvašovou drámou *Antigona a tí druhí* (1963) po prvýkrát súbor uspel na krajskej súťaži ochotníkov. Po intenzívnom hracom období nastal útlm činnosti, ktorý ukončil až nástup novej generácie divadelníkov na čele s Jurajom Navrátilom ml. Spolu s Julom Zborovjanom doplnil repertoár o akadémiu, estrádu a poetické pásma. V roku 1970 bol súbor zaradený do kategórie B (pokročilé súbory). S Dobrodružstvom pri obžinkoch (1974) postúpil na Belopotockého Mikuláš, rovnako ako s Ajtmatovovým Matkiným poľom (1976) a Zorinovým Neznámym (1980), s ktorým zvíťazil a zúčastnil sa aj na Scénickej žatve. Do Martina sa vrátil s Jílkovou komédiou *Môj hrad* (1983) a dostal aj pamätnú medailu. V roku 1984 sa súbor z úcty k umelcovi premenoval na DS Julia Zborovjana. Zmeny, ktoré nastali po roku 1989 (zrušenie zriaďovateľa, odchod viacerých tvorivých osobností, strata hracieho priestoru) spôsobili existenčnú krízu aj zánik súboru. Poslednou inscenáciou bol Urbánkov Kamenný chodník (2000), s ktorým divadelný súbor začínal svoju ochotnícku činnosť.

Spišská Belá

Divadelný súbor Theatrobalans v roku 2009 obnovil po 20 rokoch divadelnú tradíciu mesta. Odvtedy inscenoval 7 činoherných titulov pre dospelých a 3 hry pre detské publikum. Repertoár uprednostňuje overené ľahké komédie (napríklad *Kto hovorí s koňom* A. Koenigsmarka, 2012), ale herci si trúfli aj na detektívku A. Christie *Desať malých černoškov* (2013). Víťanú príležitosť na umelecký posun priniesla režijná hosťovačka Dušana Kubáňa a Michala Nováka v Nušičovej spoločenskej satire *Trúchliaci pozostalí* (2018) a komédii A. Nicolaja *Nebola to piata, bola to deviata* (2019). Režijné i herecké skúsenosti tejto dvojice veľmi pomohli účinkujúcim pri tvorbe postáv, práci s dramatickým časom, tempom, dynamikou a scénografiou. Tieto dôležité praktické vedomosti môžu súboru výrazne pomôcť pri ďalšej divadelnej tvorbe.

Divadlo mladých zo Šuňavy nadviazalo na viac ako storočnú tradíciu ochotníckeho divadla v obci. V roku 1997 postúpilo až na Scénickú žatvu s veselohrou Jašek Kutliak spod Bučinky.

FOTO | archív NOC

Monodráma Pastier (2009) Divadla Commedia z Popradu patrí medzi najúspešnejšie tituly divadla. Získala Cenu tvorivý čin roka na Scénickej žatve.

FOTO | Filip Lašut

Šuňava

Divadlo mladých v Šuňave nadviazalo na viac ako storočnú tradíciu ochotníckeho divadla v obci. Tú v minulosti intenzívne pestoval dobrovoľný hasičský zbor. Vystupovali príležitostne, počas všetkých väčších sviatkov. V 40. rokoch sa zúčastňovali na divadelných pretekoch v Poprade a v Liptovskom Mikuláši. Po spojení Vyšnej a Nižnej Šuňavy (1974) sa divadelná činnosť načas odmlčala a obnovila sa až v 80. rokoch po výstavbe nového kultúrneho domu. Súbor viedol a režíroval až do roku 2003 Vladimír Majovský. Pod jeho vedením získal súbor viaceré ocenenia (za kolektívny výkon, réžiu, dramaturgiu, individuálne herecké výkony). Na celoštátnej súťaži v Šuranoch (1995) získal 2. miesto s hrou *Cesta* a v roku 1997 postúpil na Scénickú žatvu s veselohrou Jašek Kutliak spod Bučinky. Po jeho smrti divadlo nadviazalo intenzívnu spoluprácu s Vladom Benkom, režisérom Divadla Commedia v Poprade. Aj vďaka pozoruhodnému hereckému výkonu Michala Zajaca sa s Čechovovými Pytačkami (2007) prebojovali až na Scénickú žatvu. Publikum i porota ocenili aj ďalšie inscenácie, napríklad *Rysavú jalovicu* (2014) či *Ženský zákon* (2021), s ktorým zvíťazili na Palárikovej Rakovej. Obe tiež v réžii V. Benka.

Poprad

Divadlo Commedia si od svojho založenia (1968) až podnes vybudovalo popredné miesto v slovenskom ochotníckom divadle a reprezentovalo ho i v zahraničí. Dramaturgia divadla sa v jedenej línii orientuje na publikom žiadané ľahšie žánre – *Kováči* (2008), *Statky zmätky* (2009), *druhú, náročnejšiu líniu reprezentujú napríklad tituly Malka* (2004), *Pastier* (2009), *Neprebudený* (2012), *Zápisky dôstojníka Červenej armády* (2016). Súbor zdôrazňuje, že ich cieľom je zabávať publikum premysleným, herecky hravým humorom. V niektorých inscenáciách sa však zábavnosť mieša s tragikomikou, ktorej príčiny musí divák odkrývať. História Divadla Commedia podrobne zmapovala kniha M. Argalácsa *Divadlo bez derniér* (2018), ktorá je zaujímavým čítaním pre všetkých priaznivcov ochotníckeho divadla.

Tatranská Lomnica

Divadlo Paľa Bielika nadviazalo na tradíciu divadla v obci v 50. rokoch 20. storočia. Ako kultúrne úderky vystupovali zamestnanci hotelov a zotavovní pre tatranských hostí. Divadlo Paľa Bielika oficiálne vzniklo v roku 1989. Debutovalo hrou *Maríny Kusendovej* Kam presadiť starý strom (réžia E. Fertal'). Súbor má za sebou desiatky naštudovaných

titulov, hlavne veselohier (*Plakalo bejby*, *Dva tucty červených ruží*, *Tri dámy plné nehy*), často aj v kolektívnej réžii. Výraznejšie súťažné ocenenia získal súbor s Miklósovou komédiou *Panny v oblakoch* (réžia V. Benko) na krajskej súťaži v Prešove i na celoslovenskej prehliadke v Šuranoch. Alena Čechová získala cenu za herecký výkon na postupovej prehliadke v Šuňave (2017). S Fraynovou komédiou *Čiňania* (2017) na krajskej súťaži v Levoči nenaplnili síce svoje očakávania, ale určite získali viacero dôležitých podnetov, ktoré by ich mohli inšpirovať v ďalšej javiskovej tvorbe.

Tulčík

Tulčícke ochotnícke divadlo nepriamo nadviazalo na divadelnú tradíciu, ktorej základy sa vytvorili v roku 1927. Zo zachovaných správ sa možno dozvedieť, že napríklad v roku 1932 tulčícki ochotníci získali 1. miesto v súťaži ochotníckych divadiel v Prešove. Dlhodobo so súborom pracoval Ján Drabiščák, ktorý režíroval 55 hier. Ako mnohé vidiecke divadlá, aj tulčícke fungovalo s mnohými dlhšími prestávkami. Svoju činnosť naposledy obnovili v roku 2009 založením občianskeho združenia. V roku 2012 s inscenáciou *New Kocúrkovo alebo Biznis je biznis* obsadili v regionálnej súťaži 2. miesto a postúpili aj na Celoštátny festival divadelných hier s dedinskou tematikou v Trebišove. Súčasným režisérom 30-členného súboru je Vladimír Greif. Jeho réžie sa vyznačujú realisticko-ilustračným prístupom. V intenciách tejto poetiky v roku 2021 naštudoval vlastnú úpravu *Ženského zákona* – *Añi podobrotki*, ani pozlotki (Co še babe šnilo, to še babe chcelo)... abo naspak? Kým v minulosti si súbor volil len hry z dedinského prostredia, v súčasnosti zaradil do repertoáru aj anglickú súčasnú komédiu (*Lekárske tajomstvo*).

Uvedené súbory, samozrejme, nepredstavujú kompletný počet a nepodávajú komplexný obraz o činnosti ochotníckych divadiel dospelých v kraji. Náhľad poskytuje informácie o divadelných zoskupeniach, ktoré máme možnosť vidieť na rôznych stupňoch súťaží a na rôznych festivaloch na Slovensku a dostali sa do širšieho povedomia ochotníkov i verejnosti.

Pri písaní tohto príspevku sa vynorila otázka zaradenia divadelných zoskupení, ktoré fungujú čiastočne z grantov, sponzoringu, z vlastného zisku z predaja vystúpení školám, organizáciám, mestám pri rôznych kultúrnych podujatiach. Nezúčastňujú sa na divadelných súťažiach ochotníkov a ich personálne zloženie je z hľadiska divadelného vzdelania veľmi rôznorodé. Ich predstavenia nie sú odborne monitorované. Stali sa akousi sivou zónou medzi profesionálnym a ochotníckym divadlom. •

Divadelný súbor RAMAGU sa prvýkrát predstavil neformálne v roku 2009 a oficiálne v roku 2011. S inscenáciou Pytačky a Medveď sa zúčastnil na Scénickej žatve v roku 2022.

FOTO | Roman Adamjáň

Divadelný súbor Jána Chalupku mesta Brezno storočný. Či!?

Divadelný súbor Jána Chalupku mesta Brezno sa v roku 2023 dožíva stého výročia – ako sa tomu už notoricky hovorí – „novodobej histórie“ breznianskeho divadelného ochotníctva. Aj keď v minulosti Brezno nebolo hlavným centrom slovenského divadelníctva, takmer od jeho vzniku patrilo k významným strediskám neprofesionálnej divadelnej kultúry. Bolo divadelným stredobodom Horehronia.

JÁN CHRŤAN • FOTO | archív DSJCH mesta Brezno

Dejiny divadla v Brezne sú omnoho staršie, majú dlhú a bohatú históriu, ktorú datujú od roku 1844, resp. od prvého dokladmi overeného vystúpenia slovenských ochotníkov v Brezne. Vtedy zahrli frašku Jana Nepomuka Štěpánka Tintili vantili aneb Ať se to nikdo nedoví. Najstaršiu divadelnú tradíciu v meste má školské divadlo. Žiaci protestantskej školy (založenej v roku 1563) takmer každoročne hrávali latinskú hru a ďalšiu hru pre miestne obyvateľstvo v jazyku im zrozumiteľnom. Bolo to divadlo skôr duchovné, zamerané na náboženské témy a upevňujúce protestantské zásady. Po otvorení piaristickej školy hráli predstavenia aj katolíci, o týchto predstaveniach svedčia účtovné knižné záznamy a žiaci a žiačky katolíckej piaristickej školy. Predstavenia sa najprv hráli v latinčine, potom pravdepodobne v maďarčine, v češtine a nakoniec aj po slovensky. Tradícia školských a ochotníckych predstavení sa pravdepodobne prekrývala, a preto začiatok ochotníckych predstavení v Brezne nevieme presne datovať. Nevedel to ani dopisovateľ Orla tatranského v roku 1846: „Od kedy vlastne to s istotou neznám, že ale od hodne dávna sa v našom Brezne divadelne kusy hneď v súkromných domách, hneď zase v svetlici meskíeho hostinca hrávali (...)“ Možno to boli predstavenia maďarské, nevieme. Omyl vyvolal aj článok bez samostatného nadpisu v zábavno-poučnej prílohe bratislavských novín Pressburger Zeitung s názvom Pressburger Aehrenlese (Prešporské paberky) z roku 1830. V článku autor píše, že v Brezne sa v roku 1830 až dvakrát hrala veselohra profesora Slavkovského Kocúrkovo. Ako neskôršie zistil

Ján V. Ormis, anonymným referentom bol sám Chalupka, ktorý hre robil reklamu (aj svoje hry vydával bez mena). Ako autora hry uvádza kežmarského profesora, ktorý zomrel v roku 1829. Cirkevné záznamy však prvé divadlo v Brezne zaznamenali v roku 1841. Táto problematika by si vyžadovala hlbšiu analýzu prameňov. Prvé dokladmi overené predstavenie hráli v roku 1844 s nevelkým úspechom. Začiatok ochotníckych predstavení v Brezne teda nebol úspešným divadelným štartom. V tom istom roku zahrli ešte Štěpánkovu úpravu a preklad veselohry Pia Alexandra Wolffa Strýček Hurlivurli aneb Co láska uchvátí, nerada navráti a Chalupkovo Kocúrkovo. Štěpánek a Chalupka sa v roku 1844 hráli po česky. Teda Chalupka nebol prvým autorom, ktorý sa hral na breznianskom javisku, ani veľmi neurčil smer a profil breznianskeho ochotníctva. Žil v Brezne, združenie nosí jeho meno, no málokedy ožil na breznianskom javisku, resp. nenašiel si tu svoj pravý javiskový domov.

V 50. rokoch 19. storočia malo Brezno v slovenskom ochotníctve nakrátko postavenie ako predtým Liptovský Mikuláš alebo neskôr Martin. Vtedy patrili medzi najlepšie vybavené divadelné spolky. Divadlo sa hrávalo, avšak s narastajúcou maďarizáciou strácali odvahu hrať v slovenskom jazyku. Tak v roku 1886 zahrli Chalupkovu hru Starúš plesnivec (Vén szerelmes) po maďarsky. Slovenskí ochotníci a ochotníčky si zahrli až v roku 1894 a začínali takmer odznova. Neskúsený kolektív zahrli Kotzebueho veselohru Samopašníci.

”
Predstavenia
sa najprv hráli
v latinčine, potom
pravdepodobne
v maďarčine,
v češtine
a nakoniec
aj po slovensky.

Divadelníci a divadelníčky
súboru Živena v kostýmoch
inscenácie Sen o šťastí
alebo Sen národa z roku 1920.

Maďari vyvolali vzburu, ale nie kvôli slovenským hrám či predstaveniam, ale kvôli slovenskej zábave po predstavení, ktorú i v tlači označili za panslavistickú. Tento divadelný „škandál“ postupne utíchol. Po Urbánkovej hre Strídža spod hája (1899) nastal koniec slovenských inscenácií v Brezne. Povoľenie už nedostali. Po roku 1900 sa divadlo hrávalo iba po maďarsky.

Po prevrate Brezno začalo písať svoju „novodobú“ zaujímavú a bohatú divadelnú históriu. Po vzniku Československej republiky sa prevládala divadelná „pohroma“ aj na Pohroní, ako o tom píše L. Čavojský. Divadlo hráli všetci, všade a hralo sa všetko, bez výberu! Treba zdôrazniť, že sa inscenácie pripravovali ako skutky národné, a nie ako činy umelecké.

Prečo sa za rok založenia novodobej histórie breznianskeho ochotníctva neberie rok 1919, keď už odohrali niekoľko predstavení, ale rok 1923, nikto ani netuší. Možno sa tak stalo v roku 1947, keď organizovali výstavu pri príležitosti 25 rokov činnosti organizovaného

slovenského ochotníctva, či následne v roku 1963 pri oslavách 40. výročia DSJCH. Po vzniku Československa založili v Brezne Miestny odbor Matice slovenskej a krátko nato Divadelné združenie pri MO MS (1923). Na začiatku ich viedol katolícky farár a režisér Feldmayer a postupne sa krúžok vypracoval medzi najvýznamnejšie slovenské divadelné súbory. Dedičom výrazných umeleckých úspechov breznianskych matičných ochotníkov sa stal práve dnešný súbor Jána Chalupku. Ani matičné divadelné začiatky neboli mimoriadne úspešné, zahrli nie veľmi vydarenú drámu Jozefa Hollého Mánotratný syn (1923). Najvýznamnejšou „konkurenciou“ spomedzi ostatných krúžkov sa stal ženský spolok Živena a Zväz evanjelickej mládeže. Ich predstavenia mali dobrú hereckú úroveň. Koncom 30. rokov sa divadelná aktivita Živeny na čas celkom stratila. Členky spolku pravdepodobne hrávali spolu s matičiarskymi divadelníkmi. Okrem činoherného divadla boli populárne aj operety. Dejiny hudobného či operetného divadla v Brezne sú veľmi bohaté.

Záber z inscenácie
Svadba pod Kohútom
z roku 1982 v réžii Romana Poláka
(scénografia a kostýmy Jozef Čiller).

Od začiatku 30. rokov sa najlepšie sily breznianskych ochotníkov sústredili pri MO MS pod vedením Eleny Hollej-Holéczyovej, dcéry dramatika Jozefa Hollého. Jej divadelná činnosť v Brezne trvala bezmála pätnásť rokov (1931 – 1946). V roku 1939 Holéczyová aktuálne upravila a inscenovala hru svojho otca Černová, za ktorú si Brežňania odniesli absolútne víťazstvo na martinských divadelných závodoch – Memoriál slovenského ochotníctva za rok 1940. Vďaka E. Holéczyovej sa breznianski ochotníci považovali za „skutočné umelecké teleso“. Súbor bol svojský v netradičnom využívaní folklóru, ktoré vyvrcholilo samostatným folklórnym pásmom Vynášanie Moreny (1942). Vtedy Brežňania ako prví v novodobej histórii prenikli za hranice do bližšej či vzdialenejšej cudziny, ale aj na slovenské reprezentačné fóra – do Martina, na javisko Slovenského národného divadla, do košického a bratislavského rozhlasu, do slovenského filmu (čiastočne realizovaného). V Brezne sa organizovali aj divadelné preteky, skúšali sa predstavenia a hrali sa aj počas druhej svetovej vojny. Bola to éra, ktorá ich do budúcnosti zaväzovala, ale aj zväzovala.

Po druhej svetovej vojne krúžok pri MO MS prechádzal častou reorganizáciou a stratil svoju hegemoniu. Prvý pokus zjednotiť

všetkých pod mestské divadlo sa uskutočnil v roku 1948. Prevahu naďalej mali matiční ochotníci pod vedením Viki Zabrániovej. Už v roku 1951 osvetová a kultúrna činnosť prevzala osвета. Spolky vznikali a zanikali, zlučovali a rozlučovali sa, aby 10. januára 1956 odbor kultúry Okresného národného výboru združil všetkých ochotníkov a ochotníčky do jedného spolku, ktorý poznáme pod dnešným menom. Starý súbor s novým názvom opäť nezačal veľmi presvedčivo – prvou hrou bola hra Plukovník Forster priznáva. Naskúšaných hier nebolo veľa a najväčší úspech mali detské predstavenia. Pokúšali sa uvádzať aj operety. V snahe získať nové vedomosti od profesionálnych režisérov si pozvali režiséra Igora Ciela z DJGT vo Zvolene. Od roku 1964 trvá neprerušená spolupráca výlučne s profesionálmi, najmä s režisérmí a scénografmi (Ivan Petrovický, Jozef Ciller, Peter Scherhauser, Roman Polák, Peter Hudák, Matúš Ol'ha, Ivan Hansman, Ľuboslav Majera, Ján Sládeček a iní). Od istého roku bývala ročne iba jedna premiéra. So súborom začal spolupracovať významný režisér Peter Scherhauser (1972 – 1978), ktorý pokračoval v tom, čo na pozoruhodnú úroveň priviedla Elena Holéczyová. Jeho najúspešnejšími inscenáciami boli Pirandellov

„**Od roku 1964 trvá neprerušená spolupráca výlučne s profesionálmi, najmä s režisérmí a scénografmi.**“

Členovia a členky DSJCH v roku 2004, vpravo dole je režisér inscenácie Nový život Ján Sládeček.

Rajský život a Hlupák (1972), ktoré úspešne predstavili na pirandellovskom festivale na Sicílii, a Goldoniho Sluha dvoch pánov (1972), s ktorým vystúpili v belgickom Gente. Súbor sa úspešne prezentoval aj v Maďarsku, bývalej Juhoslávii, Poľsku, Gruzínsku, Dánsku a Česku. S dvorným scénografom a kostýmovým výtvarníkom Jozefom Cillerom mali dlhú spoluprácu, ktorá bola istý čas stredobodom breznianskeho javiska. Roman Polák režíroval dve dovtedy neinscenované hry: Svadbu pod Kohútom (1982) Samuela Tomášika a Ľudskú komédiu (1984) Viliama Paulinyho-Tótha. Určite treba spomenúť režiséra Ľ. Majeru a jeho úpravu dvoch jednoaktoviek Jozefa G. Tajovského pod názvom Hriech (1985), ktorá mala viac ako sto repríz. Inscenácia získala prvenstvo na celoslovenskej prehliadke Scénická žatva i na Jiráskovom Hronove.

Tradícia detského a mládežníckeho divadla je v meste rovnako dlhá ako dejiny divadla dospelých. V roku 1975 vzniklo detské divadelné štúdio a v roku 1980 Štúdio mladých pri DSJCH. Mládež zo začiatku viedli Anton Daxner a Július Obernauer. V súbore tak vyrastali celé herecké rodiny.

Na divadelných festivaloch a prehliadkach na Slovensku súbor získal desiatky ocenení (napríklad na Zochovej Revúcej, Palárikovej Rakovej) a uspel aj na Jiráskovom Hronove, bývalej celoštátnej divadelnej prehliadke. Súbor je trojnásobným držiteľom Ceny za tvorivý čin roka za inscenácie Svadba pod Kohútom v réžii R. Poláka (1982), Hriech v réžii Ľ. Majeru (1985) a Zberné stredisko opäť v réžii Ľ. Majeru (1989). Traja členovia získali Cenu Jozefa Kronera za celoživotné dielo v oblasti hereckej tvorby v amatérskom divadle: Klára Roštárová (2005), Ladislav Vagaday (2006), Alžbeta Vagadayová (2012).

Medzi výrazné úspechy breznianskeho súboru patria inscenácie v réžii Ľ. Majeru. Záber je z predstavenia Zberné stredisko z roku 1989.

Chalupkovci teda svoju kroniku píšu od roku 1923 a oslavovať budú iba 100-ročnú „nepretržitú“ činnosť, nie celkovú divadelnú tradíciu. Oslavovať mohli aj dejiny omnoho staršie (104., 179., 193. výročie či staršie). Pravdepodobne sú chalupkovci náš najstarší divadelný súbor. „Brezňania si veľkoryso robia ‚kocúrkoviádu‘ z vlastných zásluh,“ napísal L. Čavojský. Či!? •

Použitá literatúra:

BAGAČKA, Ľubomír. 95 rokov nepretržitej činnosti divadelného súboru Jána Chalupku mesta Brezno. Brezno : Horehronské múzeum v Brezne, 2018. 40 s.

ČAVOJSKÝ, Ladislav – ŠTEFKO, Vladimír. Slovenské ochotnícke divadlo 1830 – 1980. Bratislava : Obzor, 1983, 508 s.

ČAVOJSKÝ, Ladislav. Divadlo v Brezne : rozprávania o stopäťdesiatročnej divadelnej tradícii, alebo Ako je Chalupka živý u Chalupkovcov. Brezno : Závodný klub ROH pri k. p. Mostáreň Brezno, 1988. 76 s.

KRONIKA Divadelného súboru Jána Chalupku 1988 – 1997. [Rukopis, nestráňkované.]

KUBIŠ, M. Pavol. Divadelný súbor Jána Chalupku: Brezno : 1923–1978 : [jubilejný bulletin vydaný k 55. výročiu Divadelného súboru Jána Chalupku pri Dome kultúry ROH n. p. Mostáreň Brezno]. Brezno : Dom kultúry ROH Mostáreň, 1978. 64 s.

KUBIŠ, M. Pavol. Divadelný súbor Jána Chalupku mesta Brezno : [jubilejný bulletin k 80. výročiu Divadelného súboru Jána Chalupku mesta Brezna]. Brezno : DSJCH mesta Brezna, 2003. 68 s.

LIPTÁKOVÁ, Marta. Divadelná kronika breznianskeho ochotníctva. [Rukopis, nestráňkované.]

ORMIS, V. Ján. Glosy o Jánovi Chalupkovi. In. Slovenské divadlo 4, 1956, I, s. 22 – 26.

Oral tatranský I., č. 29, 1845/46, 8. máj 1846, s. 229 – 231.

Divadlo v Kozárovciach oslavuje 100 rokov

DS Hron a dedinský muzikál Kubo, ktorý patrí medzi najúspešnejšie inscenácie divadla.
FOTO | archív DS Hron

V obecnej kronike Kozároviec je zápis z roku 1922, keď sa s veľkým úspechom odohralo vôbec prvé divadelné predstavenie Bludár miestneho spolku Omladina. Tým sa začala bohatá éra miestneho ochotníctva.

LADISLAV MRÁZ • FOTO | archív DS Hron, Jozef Bedej

Divadelná činnosť spolku Omladina bola bohatá a trvala celé desaťročie. Vo svojom repertoári sa zamerával na hry s ľudovou tematikou a účelne zhodnocoval aj získané finančné prostriedky. Po výstavbe kultúrneho domu v roku 1931 súbor zanikol a divadelnú činnosť prebrali do svojej náplne náboženské spolky mladíkov a dievčat. Táto situácia, počas ktorej sa nemohli hrať hry, v ktorých by spoločne vystupovali chlapci a dievčatá, trvala ďalšiu dekádu.

Repertoár v tomto období tvorili hry náboženského charakteru s výlučne mužským alebo ženským obsadením. Okrem toho je toto obdobie poznamenané aj tým, že príjmy z divadelných predstavení išli mimo obce, a nie na rozvoj divadelných aktivít, inventáru a podobne. Začiatkom 40. rokov po dlhom čase miestni ochotníci a ochotníčky uviedli hru Mánotratný syn v réžii Alojza Turanského už v „miešanom“ obsadení. V týchto rokoch prišla na svet prvá opereta v našej obci – Pozor na vlak.

Situácia po druhej svetovej vojne

Nová významná etapa v našom ochotníckom divadle nastala, keď na tunajšiu školu nastúpil na miesto učiteľa Peter Kozinka. Uviedol sa hrou Stráža spod hája a režíroval mnoho ďalších hier. Najväčší úspech súbor zaznamenal, keď sa pod jeho vedením prebojoval

na 23. celoslovenské ochotnícke závody, ktoré sa konali v júni 1948 v Turčianskom Sv. Martine, s hrou F. Urbánka Žena a na tejto súťaži čestne obstál. Po spoločenských zmenách v roku 1948 sa mladí nadšenci divadelného života rozhodli zjednotiť divadelnú činnosť, zvyšovať divadelnú úroveň a príjmy z predstavení venovať na rozvoj materiálnych podmienok, najmä javiska, pretože iné zdroje na tento účel nemali.

Dňa 20. februára 1949 vznikol divadelný súbor Hron z iniciatívy nadšených ochotníkov Gašpara Švolika, Milana Beniaka, Ondreja Šmatlíka a Stanislava Žemberyho a už 10. apríla 1949 bola prvá premiéra – Ženský zákon. Dôležitým medzníkom pre súbor bol I. celoslovenský zjazd divadelných ochotníkov v Turčianskom Sv. Martine. Tu bolo rozhodnuté, že sa divadelní ochotníci a ochotníčky začlenia do Matice slovenskej, a preto sa 7. augusta 1949 konalo v Kozárovciach zakladajúce valné zhromaždenie, na ktorom sa jej súčasťou stal i Divadelný ochotnícky súbor Hron pri MO MS v Kozárovciach. Členovia súboru na záver roka 1949 uviedli hru Junáci a jednoaktovku Polovica vína – polovica vody. V roku 1950 to bolo Kónské priezvisko od A. P. Čechova v réžii P. Kozinku, s ktorým sa zúčastnili na Okresných divadelných závodoch v Zlatých Moravciach a obsadili 3. miesto. V marci 1950 sa členovia súboru tešili aj z nového horizontu i ďalších rekvizít a scénických doplnkov, ktoré napomáhali

ku kvalitnejším predstaveniam. Ďalšie veľmi úspešné inscenácie boli Kamenný chodníček (v réžii P. Kozinku), Belie sa plachta osamelá a Kubo (obe v réžii M. Beniaka) či opereta Vy krásne Tatry malebné (v réžii J. Holečku).

Po roku 1951 došlo k utlmeniu divadelného života. Vyšiel nový zákon, Matica slovenská bola poverená inými úlohami a ochotnícke divadlo našlo svoj nový domov v miestnej osvetovej besede. Do divadelného života vstúpila ambiciózná mládež a zaplavila skromné javisko novými divadelnými hrami a postavami (Za frontom, Bacúchovie dvor, Divá Bára, Kozie mlieko, Živý kútik, Detvanček a Hopsasa vo svete nestratia sa, Juro Dandin a ďalšie). Spomenúť treba aj prestavbu dreveného javiska, ktorá sa uskutočnila v roku 1957. Materiál darovalo miestne JRD. Práce zabezpečoval osvetový pracovník, režisér a herec väčšiny v tom čase uvádzaných inscenácií Milan Kováčik. Na novej elektrickej inštalácii mal najväčšiu zásluhu vtedajší predseda školskej a kultúrnej komisie Ľudvík Mráz. Koncom 50. rokov režisér a herec Michal Salenka uviedol Tajovského Nový život a Milan Kováčik naštudoval legendu o Omarovi a Fatime pod názvom Večný plameň.

Začiatkom 60. rokov, po návrate chlapcov zo základnej vojenskej služby, sa mladá generácia pustila s chuťou do roboty. Uviedli hru Alžbeta Báthoryčka, kde sa v titulnej úlohe predstavila najagilnejšia členka súboru Barbora Valkovičová. Ďalšími inscenáciami v tomto období boli Verona od Ruda Kázika a Skúšky čerta Belíka, kde hlavnú postavu stvárnil mladý Emil Ševc. Nasledovalo Hľadanie v oblakoch v réžii M. Salenku, ktoré malo až 10 repríz (v tom čase unikátny počet), Keď chlebom vonia zem, Jej pastorkyňa, Dobrodružstvo pri občinkoch, Podpaľáčova dcéra, Bláznivá hodina, Polnočná omša a mnohé ďalšie. Úspešným sa stal rok 1976, keď Hron za pomoci Viliama Polónyho a súboru Novej scény v Bratislave uviedol veselohru Dámy a husári. S inscenáciou kolektív zvíťazil na okresnej súťaži v Kalnej nad Hronom, odohral 14 predstavení a bol za svoje výkony preradený do B kategórie súborov Západoslovenského kraja. V roku 1979 pri príležitosti 30. výročia založenia súboru premiérovali Dvoh mužov v šachu v profesionálnej réžii Jána Grešša.

Divadelným predstavením Bludár v roku 1922 sa začala éra divadelného ochotníctva v Kozárovciach. FOTO | archív DS Hron

Útlm v činnosti

Osemdesiate roky už boli na počet uvedených hier chudobnejšie, no napriek tomu došlo k úspešnej spolupráci s profesionálnym hercom, členom Divadla A. Bagara v Nitre Antonom Živčicom, ktorý zrežiroval hry Ženba Ďura Šuplatu a Oškľbaný páv. To bola zároveň posledná inscenácia, ktorú súbor uviedol v starom kultúrnom dome. Po otvorení a zariadení nových priestorov nasledovali inscenácie Len nijakú paniku, Nový život – jasličky a Vianočná legenda v réžii Barbory Valkovičovej. Ani dobré materiálne podmienky, výborné javisko či pekné prostredie však ochotníkov neprivedli k tomu, aby činnosť súboru pokračovala. Vynikajúca herecká generácia odchádzala, starla a mladí ľudia nenachádzali v ochotníckom divadle zmysel. Problém bol aj v prevádzke domu kultúry, kde v zimných mesiacoch neboli vytvorené podmienky na divadelné skúšanie.

Znovuobjavenie tvorivého ducha

Až v roku 2008 sa po ťažkej a namáhavej drine zrodila inscenácia Hrob lásky, po ktorej nasledovali Kamenný chodníček a dedinský muzikál Kubo, ktorý sa podľa laickej a odbornej verejnosti stal najúspešnejšou inscenáciou divadla v Kozárovciach. V roku 2015 pod režijným vedením A. Živčica súbor uviedol komédiu Karčího teta v hlavnej úlohe s vynikajúcim Martinom Kabátom. Mojou veľkou túžbou bolo znovu nadviazať na úspešné operetky, ktoré súbor uviedol, a tak vznikla inscenácia Vy krásne Tatry malebné. Ostatnou inscenáciou v repertoári je Oklamáný manžel, ktorú kolektív uviedol pri príležitosti 100. výročia vzniku ochotníckeho divadla v Kozárovciach. Pri bilancovaní storočnice divadla v Kozárovciach je potrebné dodať, že po víťazstvách na okresných a krajských divadelných prehliadkach súbor vždy obstál veľmi dobre. Ostáva len si želať, aby ďalšia storočnica nášho divadla bola úspešnejšia, a na to treba veľa síl, talentu a schopností. •

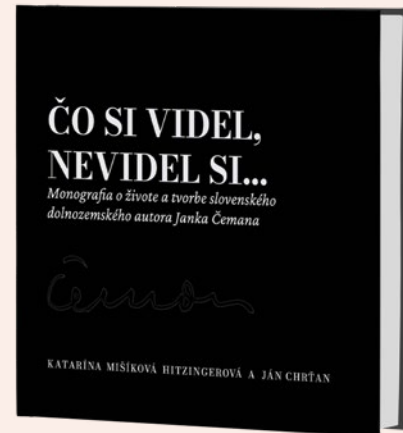

Ostatnou inscenáciou v repertoári je Oklamáný manžel, kolektív ju uviedol pri príležitosti 100. výročia vzniku ochotníckeho divadla v Kozárovciach.
FOTO | Jozef Bedej

Čo si videl, nevidel si...

Monografia je venovaná životu a dielu slovenského vojvodinského spisovateľa Janka Čemana, ktorého tvorba sa ako zlatá niť pletla v druhej polovici 20. storočia. Publikácia vychádza predovšetkým z archívneho výskumu (jeho života, ale predovšetkým tvorby) a reflektuje rôznorodú a plodnú prácu autorov. Materiál z archívnych inštitúcií a rodinného archívu obohatili mnohé recenzie, články, štúdie a publikácie. Janko Čeman do slovenskej literatúry vo Vojvodine vstupoval v polovici 20. storočia, a to trojakým spôsobom: ako poviedkar, románopisec a ako dramatik.

MIŠIKOVÁ HITZINGEROVÁ, Katarína – CHRŤAN, Ján. Čo si videl, nevidel si... : monografia o živote a tvorbe slovenského dolnozemskeho autora Janka Čemana. Pivnica : Ochotnícke divadlo Janka Čemana; Báčsky Petrovec : Slovenské vydavateľské centrum, 2022, 327 s. ISBN 978-86-7103-595-8 (SVC).

Feministické divadlo a jeho slovenská cesta

Monografia Ivety Škripkovej je vôbec prvou odbornou publikáciou, ktorá sa venuje prieniku feministického umenia a filozofie do slovenskej divadelnej praxe. Vzácnym prínosom textu významnej slovenskej divadelníčky, autorky, režisérky, divadelnej manažérky a v neposlednom rade teoretičky Ivety Škripkovej je práve zameranie na dokumentáciu a hĺbkovú analýzu feministického divadla na Slovensku od 90. rokov. No publikácia neprináša len pohľad na aktivity banskobystrického zoskupenia T.W.I.G.A a zaujímavý pohľad na súčasnú slovenskú drámu a divadelnú prax. Čitateľ sa okrem fundovaného pohľadu na slovenské divadlo oboznámi so svetovými teoretickými koncepciami feminizmov, s feministickou filozofiou, feministickým divadlom, s prínosmi a dielami najvýznamnejších feministických autoriek a umelkýň. Ide o výberový a subjektívny exkurz do problematiky – aj v tom tkvie jeho výnimočnosť, pretože čitateľa zároveň nabáda k úvahe o zdrojových myšlienkových kódach súčasného slovenského feministického divadla. Ivetu Škripkovú môžeme považovať za jeho iniciátorku a zakladateľku.

ŠKRIPKOVÁ, Iveta. Feministické divadlo a jeho slovenská cesta. Bratislava : Divadelný ústav, 2022, 280 s. ISBN 978-80-8190-088-4.

Artforum odporúča

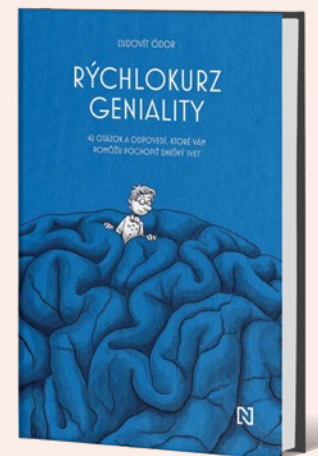
Martina Vagačová Ako prežiť rodičovstvo HMH, 2020, 132 s.

Kniha slovenskej autorky Martiny Vagačovej ponúka odlišný prístup k dieťaťu, než väčšina z nás zažila v detstve. Dieťa vníma ako rovnocenného partnera vo výchove. Vo vzťahu zdôrazňuje rešpektujúce a dôstojné zaobchádzanie. Vysvetľuje, ako nadviazať vzájomné spojenie a pomocou spolupráce zvládnuť aj náročné situácie. Povzbudzuje rodičov, aby sa nebáli byť sami sebou, mali sa radi aj s chybami a nezabúdali na každodenné radosti. Kniha ponúka množstvo príkladov dobrej praxe, praktických tipov a upozornení, na čo si dať pozor pri riešení každodenných rodičovských výziev.

Ľudovít Ódor Rýchlokurz geniality N Press, 2022, 655 s.

Kniha Rýchlokurz geniality vznikla počas pandémie, keď autor sledoval, čo je obsahom online vyučovania jeho dcéry, a zhodnotil, že v súčasnom globálnom svete by mali deti aj dospelí chápať úplne iné súvislosti ako tie, ktoré ešte stále preferuje náš vzdelávací systém. Napísal 650-stranovú knihu, ktorá by sa dala nazvať alternatívnou učebnicou a prevedie vás širokým spektrom tém, nielen tých, ktoré sú aktuálne dnes, ale ktoré sa javia ako dôležité pre budúcnosť – umelá inteligencia, fungovanie počítačov, príjmové rozdiely, strojové učenie, nerovnosť medzi národmi, fungovanie sietí, starnutie populácie, dilatácia času, ale aj jednoduchších tém, ako sú starnutie, zdravie či svetové náboženstvá. Kniha je rozdelená do 42 kapitol a 9 okruhov: svetové megatrendy, fungovanie vesmíru, biologický svet, rozum a cit, ľudia a spoločnosť, technologická revolúcia, čísla a formy, fundovaný občan a spokojný život. Je doplnená množstvom ilustrácií a grafov a Shootyho karikatúrami.

Dagmar Krišová, Marcela Poláčková Děti to chtěj vědět taky Konsent, 2022, 228 s.

Kniha Děti to chtěj vědět taky je pomůckou pro všechny rodiče, prarodiče, tetičky, strýčky a další, kteří se chtějí aktivně podílet na sexuální výchově dětí a poskytnout jim kvalitní a ověřené informace bez mýtů a stereotypů. Kombinuje odborný výklad s osobními výpověďmi, modelovými ukázkami konverzací a rozhovory s odborníky a odbornicemi na specifické oblasti sexuálního zdraví, a pokrývá tak klíčová témata jako sexuální chování dětí, dětská masturbace, sexuální orientace a genderová identita, sex nebo sexuální násilí.

Práve vyšlo v NOC

FESTIVAL FESTIVALOV

**PUBLIKÁCIA K 100. VÝROČIU FESTIVALU
SCÉNICKÁ ŽATVA A JEJ PREDCHODCOV**

Pútavým spôsobom mapuje históriu, významné inscenácie, osobnosti a udalosti dominantnej vetvy slovenskej festivalovej tradície od celoslovenských divadelných závodov až po Scénickú žatvu v Martine.

20 €

+ poštovné
a balné

Obsahuje desiatky fotografií,
skeny plagátov a bulletinov,
historických dokumentov,
štatistických údajov,
spomienok i menný zoznam všetkých víťazných kolektívov.

Objednávajújte na
www.nocka.sk/obchod